

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

НОВИ КОНЦЕПТ И СТРАТЕГИЈЕ ОБУЗДАВАЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ У ЕВРОАЗИЈИ

МАСТЕР РАД

Ментор:

Доц. др Жељко Будимир

Кандидат:

Синиша Симикић

Бања Лука, 2024. године

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

A NEW CONCEPT AND STRATEGIES FOR CONTAINMENT OF THE RUSSIAN FEDERATION IN EUROASIA

MASTER THESIS

Mentor:

Profesor Željko Budimir, PhD

Candidate:

Siniša Simikić

Banja Luka, 2024. years

Аутор: Синиша Симикић

Ментор: Доц. др Жељко Будимир

Наслов: Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији

Сажетак: У овом раду анализира се нова стратегија обуздавања коју САД примјењују како би нанијеле стратешки пораз Русији у Евроазији. Упориште стратегије обуздавања свакако су радови класика англо-америчке геополитичке школе. Евроазија је још у 19. вијеку означена као кључно подручје око кога ће се водити борба за превласт у свијету. Алфред Мехен је пишући о поморској моћи дао прве назнаке ка томе, а потом су радови Хелфорда Макиндера и Николаса Спајкмана обликовали стратешко размишљање у англо-америчком свијету. Иако је распад СССР-а довео до ере униполарности у којој су САД остале једина суперсила кључна стратегија САД била је непромијењена. Потребно је онемогућити стварање хегемона на простору Евроазије. Нови концепт и стратегија обуздавања почива управо на том постулату, а она је прилагођена условима 21. вијека. Методом компарације овај рад има за циљ да покаже како за разлику од Хладног рата према савременој стратегији обуздавања потребно је обуздати најмање два субјекта тј. Русију и Кину. Обуздавање Кине врши се уводећи санкције појединим гранама њене економије, стварањем војних савеза или билатералних савезништава САД са кинеским сусједима. С друге стране, у раду се истиче да је НАТО експанзија у Европи од 1999. године имала као посљедицу руско-украјински сукоб. Због немогућности стратешког договора Русије и НАТО пакта Русија је због заштите својих интереса предузела Специјалну војну операцију. У раду се показује да идеолошки моменат савременог обуздавања није исти као у Хладном рату. Тада су САД запречавале комунистичку идеологију док се у савременом обуздавању велики напори улажу у историјски ревизионизам као и у борбу против традиционалних вриједности за које се Русија залаже с циљем промјене перцепције о руском утицају у Другом свјетском рату како би се нацистички и комунистички режим изједначили.

Кључне ријечи: Стратегија обуздавања, геополитика, Русија, САД, Кина, НАТО.

Научна област: друштвене науке

Научно поље: политичке науке

Класификациона ознака: С 170 (политичке и управне науке)

Тип одабране лиценце Креативне заједнице: СС BY-NC (ауторство-некомерцијално)

Author: Siniša Simikić

Mentor: Assistant Professor Željko Budimir, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka

Title of master thesis: A new concept and strategies for containment of the Russian Federation in Euroasia

Abstract: This paper analyzes the new containment strategy adopted by the United States to inflict a strategic defeat on Russia in Euroasia. The foundation of the Containment Strategy is undoubtedly rooted in works of the classical Anglo-American geopolitical school. Euroasia was identified as a key area in the 19th century around which his writings on maritime power, followed by the works of Halford Mackinder and Nicholas Spykman, which shaped strategic thinking in the Anglo-American world. Although the collapse of the USSR led to an era of unipolarity where the United States remained the sole superpower, the key strategy of the U.S. remained unchanged. Its goal is to prevent the emergence of a hegemon in the Euroasian space. The new concept and strategy of containment are based precisely on this premise and are adapted to the conditions of the 21st century. Through comparative analysis, this paper aims to show how, unlike during the Cold War, the modern strategy of containment requires addressing at least two entities, namely Russia and China. Containment of China is achieved by imposing sanctions of specific sectors of its economy, creating military alliances, or forming bilateral partnerships between the U.S. and China's neighbors. On the other hand, the paper highlights that NATO's expansion in Europe since 1999 has resulted in the Russia-Ukraine conflict. Due to the inability to reach a strategic agreement between Russia and the NATO Pact, Russia undertook a Special Military Operation to protect its interests. The paper demonstrates that the ideological aspect of modern containment is different from that during the Cold War. At that time, the U.S. sought to block communist ideology, whereas modern containment involves significant efforts in the historical revisionism and combating traditional values promoted by Russia, aiming to alter the perception of Russian influence in World War II by equating the Nazi and communist regime.

Keywords: Containment Strategy, Geopolitics, Russia, U.S., China, NATO.

Scientific field: social sciences

Field of study: political science

Classification code: S-170 (political and administrative sciences)

Creative Commons License Type Selected: CC BY-NC (Copyright-Non-Commercial)

Мојој Божани
За љубав, вјеру и наду

САДРЖАЈ

УВОД	1
1. ЕВРОАЗИЈА У РАДОВИМА КЛАСИКА АНГЛО-АМЕРИЧКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ.....	6
1.1. Мехеново обликовање доктрине о поморској моћи	6
1.2. Хелфорд Макиндер и Хартленд теорија	10
1.3. Николас Спајкман и Римленд теорија.....	14
2. СТРАТЕГИЈА ОБУЗДАВАЊА И ЊЕНЕ РЕФЛЕКСИЈЕ	19
2.1. Дуги телеграм и његове посљедице	19
2.2. „Највећа геополитичка катастрофа“.....	24
2.3. Споразуми о контроли наоружања и први вијесници кризе	28
3. ШИРЕЊЕ НАТО ПАКТА НА ИСТОК – ЕКСПАНЗИЈА УМЈЕСТО ОБУЗДАВАЊА	34
3.1. Вакуум моћи у Источној Европи и ширење НАТО пакта 1999 – 2014.....	34
3.2. Украјинска криза и ширење НАТО пакта 2014 – 2024.....	39
3.3. Приједлози Споразума и Уговора о безбједносним гаранцијама Русија – НАТО и Русија – САД 2021. године.....	45
3.4. „Специјална војна операција“ или „Путинов рат“	51
4. АЗИЈСКИ ВЕКТОРИ ОБУЗДАВАЊА	59
4.1. Централна и Источна Азија у Новој Великој игри	59
4.2. „Савез ауторитарних сила“	64
4.3. БРИКС као уравнотеживачко савезништво.....	72
5. ОД ЗАПРЕЧАВАЊА КОМУНИЗМА ДО САВРЕМЕНЕ РУСОФОБИЈЕ.....	77
5.1. Геополитика историјског ревизионизма.....	77
5.2. Повратак традицији - има ли Русија своју идеју?	84
ЗАКЉУЧАК	89
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	92
БИОГРАФИЈА.....	99

УВОД

На Минхенској безбједносној конференцији, фебруара 2007. године, председник Русије, Владимир Путин, дотакао се бројних питања која су утицала на обликовање постхладноратовског свијета. Контрола наоружања, експанзија НАТО пакта на исток, политичка злоупотреба Организације за европску безбједност и сарадњу (у даљем тексту: ОЕБС) само су нека од питања која је Путин тада поменуо. На крају свог говора осврнуо се на руску прошлост те подсетио западне партнере да је Русија увијек кроз историју водила самосталну спољну политику и да ће тако и остати. Ипак, он је још додао да је и те како свјестан да се свијет промијенио и да Русија има „реалан осјећај властитих могућности и потенцијала.“¹

Измијењени свијет, о коме је Путин говорио, заправо је настао распадом СССР-а, 1991. године. Иако је након отцјепљења бивших совјетских република од СССР-а Русија остала са случајним границама² она је и даље највећа земља на свијету по површини. Упркос томе што се помоћу географије ипак не могу објаснити сви процеси неоспорно је да она игра велику улогу у међународним односима и одређивањима држава за спровођење одређених политика. На том споју између географије и политике налази се геополитика као наука. Минхенски говор Владимира Путина касније је често карактерисан као назнака новог руског експанзионизма.

Период примата либералних теоретичара међународних односа након распада СССР-а замаглио је бит свјетске политике – расподјелу моћи. Такође, у почетном заносу након пада комунизма руски политичари су безрезервно вјеровали својим западним колегама и тиме руске националне интересе подређивали зарад профилисања Русије као нове државе засноване на принципу либералне демократије. Ипак, однос САД-а према Русији након распада СССР-а, иако је вербално био кооперативан, у суштини је наставак хладноратовске политике у којима је Русија оличење супарника. Тадашњи министар иностраних послова Русије, Сергеј Лавров, у ауторском тексту *Обуздавање Русије: повратак у будућност?* (рус.

---

¹ Говор председника Русије Владимира Путина на безбједносној конференцији у Минхену, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (приступљено 12. јуна 2024. године).

² Александар Дугин, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 162.

Сдерживание Россией: назад в будущее), јула 2007. године, између осталог, је навео како се западна политика према Русији своди на ново обуздавање.³

Свега седам дана након почетка Специјалне војне операције (у даљем тексту: СВО) Русије у Украјини, 1. марта 2022. године, у утицајном часопису за спољну политику *Foreign Affairs*, Иво Далдер, бивши амбасадор САД у НАТО-у, објавио је чланак који носи назив *Повратак обуздавању* (енг. *The Return of Containment*).⁴ Аутор у чланку објашњава како је „ничим изазван“ напад Русије на Украјину довео западне земље у озбиљан проблем, нарочито због тога што ће, како Далдер тврди, „одвраћање Русије која је склона контроли својих сусједа и нарушавању европског безбједносног поретка послје 1990. године увијек бити тежак задатак“.⁵ Такође, он наводи да је најлогичнија политика коју западне земље могу употријебити према Русији обуздавање. Није му то био први пут да пише како Русију треба обуздати. Већ 2016. године у *Financial Timesu* он је објавио чланак *Најбољи одговор на руску агресију је обуздавање* (енг. *The best answer to Russian aggression is containment*). Сагледавајући ситуацију са, тада актуелном, сиријском кризом као и након присаједињења Крима Русији и борби у Донбасу Далдер је тврдио како се „у Европи превише вјерује да ће политички и економски ангажман, заједно са војном стрпљивошћу на крају довести Москву до конструктивнијег става. (...) Шта би онда био ефикасан одговор на понашање Русије? Одговор је стратегија обуздавања.“ Наводећи да је Русија „несигурна сила вођена унутрашњом слабости“ која је као таква далеко инфериорнија него што је то био њен претходник СССР за чији пораз је требало 40 година, Далдер закључује да ће и новом обуздавању ипак требати године „да се промјени њен начин понашања. Као и тада, обуздавање захтјева стрпљење и чврстину да би успјело.“⁶

Поред Далдера реafirмисању Стратегије обуздавања као пожељном приступу који САД требају примјенити према Руској Федерацији допринио је и француски политиколог

---

³ Сергей Лавров, *Сдерживание Россией: назад в будущее*, 22. август 2007, <https://www.globalaffairs.ru/articles/sderzhivanie-rossii-nazad-v-budushhee/> (приступљено 1. јуна 2024. године).

⁴ Ivo Daalder, *The Return of Containment*, *Foreign Affairs*, 1. March 2022. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-03-01/return-containment> (приступљено 13. маја 2024. године).

⁵ Исто.

⁶ Ivo Daalder, *The best answer to Russian aggression is containment*, 16. October 2016, <https://www.ft.com/content/258cffe0-9171-11e6-8df8-d3778b55a923>, (приступљено 7. јуна 2024. године).

Доминик Мојси. Такође 2016. године у листу *Strategist* објавио је чланак чији наслов ће, шест година касније Иво Далдер позајмити, *Повратак обуздавању*.⁷ Као и Далдер и Мојси је тврдио да је једина ефикасна стратегија коју западне земље требају предузети против Русије како би сузбили њене „експанзионистичке“ намјере и рушење међународног поретка повратак обуздавању. Ово су само неки од текстова који су се на западу појавили током протекле деценије, а у којима је потреба за обуздавањем Русије истицана као највеће питање националне безбједности САД-а. Коначно, у току кризе око Украјине у децембру 2021. године, руски предсједник Владимир Путин је изјавио како „запад обуздава Русију јер им је конкурент“.⁸

С обзиром на такве околности унутар међународног поретка основна хипотеза овог рада је да иако је формално престала да постоји након распада СССР-а 1991. године, стратегија обуздавања је модификована и прилагођена новим условима које је са собом носио 21. вијек те је остала водилца политике САД-а примарно усмјерене ка Русији. Помоћне хипотезе проистичу из основне и у овом истраживању их има укупно пет. Прва помоћна хипотеза је да стратегија обуздавања почива на класичној англо-америчкој геополитичкој школи и представља континуитет односа САД-а према Евроазији. Друга је да је спречавање појављивања хегемона на простору Евроазије кључан елемент стратегије обуздавања. Трећа помоћна хипотеза је да за разлику од хладноратовског обуздавања примарно једног актера (СССР) савремено обуздавање обухвата два актера (Русију и Кину). Четврта гласи да је ширење НАТО пакта на исток од 1999. до 2024. године у сврси обуздавања руског утицаја у источној Европи, и у коначници пета помоћна хипотеза се тиче идеолошког оквира обуздавања, односно да је хладноратовско обуздавање имало подлогу у запречавању комунизма као идеологије, док се савремено обуздавање на идејном плану води против традиционалних вриједности које Русија заступа. На основу хипотетичког оквира истраживања рад је подијелен у пет поглавља, а у сваком поглављу се разрађује једна од помоћних хипотеза што у коначници представља разраду основне хипотезе.

---

⁷ Dominique Moisi, *The Return of Containment*, 28. October 2016, <https://www.aspistrategist.org.au/the-return-of-containment/>, (приступљено 5. јула 2024. године).

⁸ Al Jazeera, *Putin: Zapad obuzdava Rusiju zato što im je konkurent*, 9. decembar 2021, <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2021/12/9/putin-zapad-obuzdava-rusiju-zato-sto-im-je-konkurent>, (приступљено 13. јула 2024. године).

Такође, хипотезе су у сагласности с основним циљевима рада те су актуелне за све истраживачке димензије предмета овог рада.

Научни циљеви истраживања су научна дескрипција и научно објашњење. У истраживању ће се описати како се на бази стратегије обуздавања из Хладног рата формирао нови концепт и стратегија обуздавања у Евроазији и њена укоријењеност у класичној англо-америчкој геополитичкој школи, као и њена практична употреба у политици САД-а. Такође, истраживање треба да одговори на питање какви су кључни разлози модификације стратегије обуздавања и са каквим се изазовима наведена стратегија сусреће у 21. вијеку.

Поред описа датог проблема у истраживању ће се дати и научно објашњење у сврси одговора на одређена питања:

- Како је класична англо-америчка школа геополитике утицала на обликовање стратегије обуздавања у 20. и 21. вијеку?
- Које су новине у обуздавању Русије у 21. вијеку?
- Који су основни методи обуздавања?
- Каква је улога ширења НАТО пакта у обуздавању Русије?

Друштвени циљеви истраживања огледају се у разумијевању актуелних процеса у међународним односима на подручју Евроазије, као и у сагледавању главних актера у тим процесима и њиховог понашања.

Ово истраживање је мултидисциплинарног карактера што значи да у себи садржи елементе разних научних дисциплина. Због тога је примјењено више научних метода како би се истраживање могло спровести на обухватнији начин. Основна метода која је коришћена је компарација, а помоћу ње је прављена паралела између сличности и разлика хладноратовске стратегије обуздавања насупрот савременој. Сходно томе, компаративни метод је био полазна основа истраживања, али само уз помоћ других метода истраживање о новој стратегији обуздавања је потпуно. Зарад бољег разумијевања друштвених процеса који су довели до заснивања стратегије обуздавања, како у Хладном рату тако и у 21. вијеку, коришћен је историјски метод. Нужност познавања историјских процеса предуслов је за схватање савремених међународних односа.

Пошто је истраживање мултидисциплинарно, јер је по карактеру геополитичко и геостратегијско, коришћена је и географска као и картографска метода како би истраживање било употпуњено картографским приказима геополитичких идеја и савремених образаца стратегије обуздавања. Метод анализе података коришћен је приликом прикупљања и селектовања података потребних за спровођење истраживања. Приликом израде рада било је потребно анализирати примарне изворе попут званичних државних стратегија, приједлога споразума између држава и друге, као и велики број књига, научних радова и новинских чланака који су послужили зарад обликовања овог рада. Још један метод је коришћен приликом рада на овом истраживању, а то је метод синтезе тачније, репродуктивне синтезе. Она је коришћена након прикупљања и обраде података ради обједињавања у цјелину и објашњења новог концепта и стратегије обуздавања у Евроазији.

Просторно одређење предмета истраживања обухвата Европу и Азију посматране као цјелину – Евроазију. Због обухватности и сложености теме и због објашњење одређених појава и процеса просторно су обухваћени и други континенти. По својој структури у раду се највише истражује постхладноратовски период, односно период друге и треће декаде 21. вијека. Ипак, да би се разумјела стратегија обуздавања неминовно се истраживање враћа на период Хладног рата, а због теоријских поставки које су довеле до заснивања стратегије обуздавања и до краја 19. и почетка 20. вијека. Тиме истраживање прати континуитет англо-америчке политике усмјерене према Хартленду, тј. држави која га оличава односно Русији. Сходно томе прича о стратегији обуздавања не почиње 1946. године, када је она уобличена и недуго затим постала званична доктрина САД-а већ неколико деценија раније када Алфред Мехен заснива доктрину о поморској моћи.

1. ЕВРОАЗИЈА У РАДОВИМА КЛАСИКА АНГЛО-АМЕРИЧКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

1.1. Мехеново обликовање доктрине о поморској моћи

Упркос томе што је званична политика САД-а током 19. вијека, у моментима његовог раног стваралаштва, била изолационистичка заснована на начелима Монроове доктрине, Алфред Мехен је заступао опонентска становишта инспирисан британском улогом у свјетској политици. Мехен је био адмирал америчке морнарице, а уједно је предавао историју ратне морнарице у Њупорту.⁹ Прије свега он се бавио анализом утицаја поморске моћи на обликовање међународних односа. Истражујући британску прошлост Мехен је увидио да је њена превласт на морима заправо основа њене глобалне моћи. Разумјевши то Мехен је писао о потреби САД-а да обликује јаку морнарицу како би замијенила Британију у контроли над морима, јер, како је он истицао, контрола над поморским комуникацијама којима се одвија свјетска трговина представља основу свјетске моћи.¹⁰ Његове идеје разумио је амерички предсједник Теодор Рузвелт који је почетком 20. вијека Мехенове идеје претворио у праксу стварајући „велику бијелу флоту“ с циљем да она чува америчку прекоокеанску трговачку флоту.¹¹

Непосредно прије Рузвелтовог доласка на власт САД су у Шпанско-америчком рату 1898. године протјерали Шпанску империју из сусједства и тиме у потпуности овладале америчким континентом што је САД уздигло у ранг великих сила. Након учвршћивања позиције на свом континенту те изградње јаке морнарице и великог привредног успона почетком 20. вијека наредни корак за САД била је прекоморска експанзија која је требала да обезбиједи тржиште и колоније од стратешког значаја.¹² У том контексту Мехен је још раније истицао значај америчког освајања Хаваја како би се предуприједило да нека друга сила попут Кине преузме вођству у регији Сјеверног Пацифика. Сходно томе Мехен се

---

⁹ Александар Дугин, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 55.

¹⁰ Иван Зарић, Утицај идеја Алфреда Мехена на савремену америчку геополитику и геостратегију, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, година V, vol. 6, бр. 3/2009, стр. 134.

¹¹ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 42-43.

¹² Исто, стр. 52.

залагао и за пробијања Америчког земљоуза како би се тиме добила комуникација између Тихог и Атлантског океана, што је у пракси спроведено изградњом Панамског канала. Такође, Мехен је основу поморске моћи заснивао на томе да САД требају да контролишу кључне стратешке тачке на морима и да тако остваре превласт у свијету.¹³

Поред тога, Мехен је пажњу у својим истраживањима посветио и простору Евроазије. Наиме, у својој књизи *Проблеми Азије* износи став како су најнестабилнији простори на свијету у којима се одвија стално надметање копнене и поморске моћи смјештени управо на том континенту. Не либећи се да отворено идентификује препреку поморским силама у њиховим тежњама за глобалном доминацијом Мехен у истом дјелу наводи да је то Руска империја.¹⁴ Анализирајући евроазијски континент Мехен је омеђио тачан простор у коме долази до надметања копнених и поморских сила, а то је појас између 30° и 40° сјеверне географске ширине. Занимљив је назив којим је он именовao наведени појас – *спорна зона* чиме и у називу наводи читаоца да је то област у којој ни копнена ни поморска сила немају примат. У наведеној спорној зони налазе се градови и регије које ће у наредна два вијека бити свакодневна тема Друштва народа и Организације Уједињених нација због разних политичких нестабилности: „Суец, Палестину, Сирију, Месопотамију, већи део Персије и Авганистан, Јерменију, Тибет и велики део долине реке Јангцекјанг, као и Јапан.“¹⁵

Мехен је разумио да је контрола над Евроазијом кључ моћи у свијету те је у складу с тим на планетарни ниво пренио принцип „анаконде“.¹⁶ Руска империја, према анакондином принципу, мора да се стеже у приобалном појасу Евроазије и да јој се тако онемогући приступ морима. Свјестан је био да уколико се допусти копненој сили да изађе на свјетска мора и заснује јаку морнарицу америчка превласт у свијету не би била могућа. Управо из тог разлога Руску империју требало је зауставити у спорној зони не дозвољавајући јој слободан приступ морима. За такав подухват САД су прво требале заузети стратешке тачке унутар спорне зоне из које би ефикасно могле зауставити руски продор ка југу, док би у

---

¹³ Исто, стр. 53.

¹⁴ Иван Зарић, Утицај идеја Алфреда Мехена на савремену америчку геополитику и геостратегију, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, година V, vol. 6, бр. 3/2009, стр. 138.

¹⁵ Исто, стр. 138.

¹⁶ Стратегија анаконде је примјењена у Америчком грађанском рату, а осмислио ју је генерал Џорџ Меклилан. Њен циљ био је стратешко исцрпљивање Конфедерације тако што је Унија извела поморску блокаду и контролу приобалног подручја те на тај начин одсјекла Конфедерацију од линија снабдијевања.

другој фази притискале руску империју према сјеверу удаљавајући је од топлих мора. Руску империју је могуће угрозити са западног и источног крила тврдио је Мехен. На западној страни то су требале радити Њемачка и Велика Британија док је на истоку уз Велику Британију додао и САД.¹⁷ Према Мехеновом становишту таласократска сила уколико мисли да стекне глобалну превласт „мора да контролише Босфор и Дарданеле, Скагерак и Категат, Гибралтар, Суецки земљоуз и канал, Панамски земљоуз и канал.“¹⁸ Предност поморских сила у односу на копнене Мехен је видио и у томе што поморска сила и док води рат може да тргује или да искористи превласт на мору како би онемогућила другу силу да јој буду допремљена роба у њихове луке. Зато је он тврдио како је историја ратова у суштини историја мора, јер је увијек кроз историју једна сила морала загосподарити морем како би нанијела пораз другој. Према томе, „ко влада морским просторствима, влада свијетом, или, бар, може да влада ако усхте.“¹⁹

Занимљиво је што је Мехен видио Јапан као будућег савезника САД-а у борби против копнених сила Кине и Русије.²⁰ Тиме је пророчки описао свијет који ће успиједити средином 20. вијека и који ће се одржати све до треће декаде 21. вијека с изгледима да се настави и даље. Такође, Мехен је заступао став да САД треба да буду у савезу са Великом Британијом јер дијеле исте цивилизацијске вриједности, а такође САД-у је такав савез потребан зарад остваривања националних циљева. Због тога је Александар Дугин Мехена сврстао као првог идеолога „новог атлантицизма“ и претечу стварању НАТО пакта.²¹ Непосредно пред Први свјетски рат Мехенове идеје утицале су на генерала Тирпица, команданта морнарице Вилхелмове Њемачке која је тих година кренула у велики подухват изградње снажне морнарице. Таква идеја Њемачке изазвала је страх у Великој Британији да би њен примат на морима могао бити угрожен. Тако је ово питање било једно од кључних која су утицала на избијање сукоба 1914. године. Мехенов приступ утицао је и на обликовање стратегије обуздавања од стране Џорџа Кенана. По Мехеновим упутствима САД су у току Хладног

---

¹⁷ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 64.

¹⁸ Миломир Степић, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 102.

¹⁹ Nemanja Božić, *Posleratna globalna strategija SAD*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1974, стр. 68.

²⁰ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 57.

²¹ Александар Дугин, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 59.

рата заузимале стратешке тачке у ободном појасу Евроазије и тиме се превентивно позиционирале како би спријечиле продор СССР-а на југ.

Контрола поморских комуникација и у 21. вијеку је један од кључних приоритета САД. У том контексту савремено ривалство Кине и САД-а у Индо-Пацифичком региону засновано је на америчкој тежњи да одржи доминантну улогу на мору.²² Након Хамасове операције „Поплава Ал Акса“, 7. октобра 2023. године, те израелске офанзиве на појас Газе Хути из Јемена су се одлучили супротставити Израелу и његовим савезницима у Аденском заливу и Баб ел Мандебу нападајући њихове трговачке бродове. Такав потез Хута натјерао је САД да оформе коалицију земаља да нападну Хуте и обезбиједи слободу пловидбе кроз Црвено море. Таква акција изведена је управо по Мехеновим постулатима пошто је Црвено море једно од кључних поморских трговачких путања и уколико би исто било затворено за проток робе САД би се нашле на страшном економском губитку. Такође, примјењивост „стратегије анаконде“ коју су САД користиле у Хладном рату, актуелна је и у 21. вијеку у покушају да се обуздају Кина и Русија. Експанзијом НАТО пакта од 1999. године даље ка срцу евроазијског копна САД су се чврсто позиционирале на тачкама с којих могу контролисати Русију и одакле јој могу ускратити излаз на топла мора. Тиме је практична примјена Мехенових идеја присутна и у 21. вијеку.²³

Мехенове идеје о контроли над морима као предуслову за свјетски примат разрађивали су касније бројни геополитичари. Међутим, почетком 20. вијека Хелфорд Макиндер примјећује које су рањивости таласократске силе и развија доктрину о примати копнене моћи која ће, у ствари, продубити Мехенов приступ према Евроазији и дати смјернице англо-америчким државама како да поступају у надлазећем стољећу.

---

²² Vladimir Trapara, Ulazak u „neomahanovski“ svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXII, br. 1, Beograd, 2020.

²³ Иван Зарић, Класичне Евроатлантске геополитичке теорије: релевантност на почетку 21. века, у *Култура полиса*, год. XII, посебно издање, Нови Сад, 2015, стр. 32.

1.2. Хелфорд Макиндер и Хартленд теорија

Бурски ратови које је Велика Британија водила у периоду од 1899 до 1902. године забринули су Хелфорда Макиндера. Наиме, он је тада уочио мањкавости таласократске империје и почео истраживати у којој мјери ће копнене силе у будућем вијеку развијати своју моћ. На његова промишљања умногоне је утицао пројекат Трансибирске жељезнице у Русији који је био у току. Схватајући да ће жељезница повезати огромна пространства Руске империје Макиндер је почео да преиспитује геополитички значај тог догађаја.²⁴ Као професор географије на Оксфорду Макиндер је имао разумијевања за међусобну зависност географије и политике. У свом чувеном говору *Географска осовина историје*, у Краљевском географском друштву 1904. године, Макиндер је поставио темеље теорији коју ће касније надоградити у два наврата. У поменутом говору Макиндер је свијет подијелио на три велике области. Централно мјесто заузима *Осовински тј. стожерни регион* који обухвата централно подручје Евроазије. У облику прстена око њега се развија *Унутрашњи полумјесец* који обухвата рубне (приобалне) дијелове Евроазије, док је *Спољашњи полумјесец* простор новог свијета тј. амерички континент, Африка, Аустралија, али и Јапан и Велика Британија.²⁵ Сходно наведеној подјели стожерна област је везана за копно, а спољашњи полумјесец за море. Слично Мехеновој спорној зони, Макиндер унутрашњи полумјесец не везује стриктно ни за море ни за копно већ наглашава да се у њему одиграва надигравање између претходне двије зоне. Главна карактеристика стожерне области је у томе што „она нема погодне водене токове који воде у океан.“²⁶ Тиме је она фактички недоступна поморским силама за освајање што је судбински предодредило ову област да буде везана за копно. Због овакве предиспозиције стожерна област је, према Макиндеровом схватању, средиште свјетске моћи.

Своју теорију Макиндер је надоградио крајем Великог рата, 1919. године. Међутим, он није ништа ново изнио у односу на чланак из 1904, осим што је увео нове појмове који ће постати стандардан вокабулар геополитичких анализа. Термини попут *Свјетског острва*

---

²⁴ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 109.

²⁵ Исто, стр. 87.

²⁶ Хелфорд Макиндер, *Географска осовина историје*, у Александар Дугин, *Основи геополитика 2*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 237.

(Евроазија+Африка), *тампон државе* и најбитнији термин *Хартленд* били су те новине.²⁷ Анализирајући физичко географске карактеристике Свјетског острва додајући им и друштвено географске чиниоце попут бројности становништва Макиндер је закључио да није једноставно интегрисати нити управљати њим. Међутим, за ефективну контролу над Свјетским острвом он сматра да је потребно контролисати Хартленд.²⁸ Хартленд је у основи проширени Стожерни регион, нарочито према западу у чије границе по том проширењу улази цијела Источна Европа. Да би се Хартленд могао контролисати Макиндер је анализирао улогу и значај Источне Европе. Сматрајући да је управо она кључна област за контролу над Хартлендом Макиндер је изрекао свој чувени силогизам:

Ко влада источном Европом доминира Хартлендом,
Ко влада Хартлендом доминира Свјетским острвом,
Ко влада Свјетским острвом доминира свијетом.²⁹

Како је Источну Европу одредио као кључ контроле над Хартлендом, Макиндер је схватио да би евентуални савез између Њемачке и Русије учинио ту осовином најјачом на свијету. Из тог разлога Макиндер је сматрао да је између ових држава потребно успоставити тампон државе од Балтичког до Јадранског мора.³⁰ Стварајући тампон државе Макиндер је уочио како би преко њих поморске силе могле да обуздавају копнену моћ Хартленда, а као конкретан корак ка реализацији тог циља појавила се Париска мировна конференција 1919. године.³¹ Заиста, након Версајске конференције успостављен је санитарни кордон нових држава од Балтика до Јадрана. Макиндер је 1920. године прогнозирао побједу бољшевичких снага у Русији те је због тога захтијевао да се од територија које су још биле под контролом Бијелог покрета формира низ тампон држава са циљем обуздавања бољшевичког продора ка западу и југу. Такав приједлог није прихваћен, али је након распада СССР-а управо у тим областима настао низ држава као по Макиндеровом обрасцу.³² Тих година простор Источне

---

²⁷ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 91.

²⁸ Исто, стр. 94.

²⁹ Helford Dž. Makinder, *Demokratski ideali i stvarnost*, Metafizika, Beograd, 2009, стр. 155.

³⁰ Исто, стр. 163.

³¹ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 99.

³² Исто, стр. 100.

Европе поново је добио на актуелности када је НАТО пакт кренуо у своју експанзију 1999. године примањем у чланство три источноевропске земље. НАТО експанзија се може посматрати и као метод геополитичке контроле Хартленда тј. Русије јер „остваривањем контроле над Источном Европом, обуздавање Руске Федерације као главног 'становника' Хартленда, сада је без преседана у историји, а руско западно крило у потпуности је затворено.“³³ Макиндеров постулат о контроли над Источном Европом као кључем контроле над Хартлендом реактуелизован је током друге деценије 21. вијека с питањем уласка Украјине у НАТО пакт коме се Русија грчевито противила, што је у коначници и увело ове двије државе у ратни сукоб.³⁴

Трећи пут Макиндер је извршио корекције над теоријом Хартленда у току Другог свјетског рата 1943. године. Искуство рата је показало слабости Источне Европе, непрегледне равнице коју је тешко бранити те ју је он овај пут искључио из нове карте Хартленда. Поред искључивања Источне Европе Макиндер је и простор источно од ријеке Јенисеј искључио из Хартленда те га је назвао *Леналенд* по ријеци Лени. Новом картом Хартленд је обухватао најмању површину у односу на претходне двије, а искључени простори Источне Европе и Леналенда, слједствено томе, прикључени су Унутрашњем полумјесецу. Жељко Будимир примјећује да је тим чином, заправо, Макиндер постао „први вјесник (гео)стратегије обуздавања руског Хартленда која ће оперативно почети да се реализује тек по завршетку Другог свјетског рата.“³⁵ С друге стране, одвајање Леналенда од Хартленда Макиндер је поставио темеље за доцније позиве и хтјења распарчавања Русије под плаштом неправедности руског искоришћавања природних ресурса Сибира.

---

³³ Исто, стр. 101.

³⁴ Више о томе : Vladimir Trapara, Savremeni značaj makinderovog koncepta Istočne Evrope : slučaj ukrajinske krize, u *Međunarodna politika*, God. LXV, br. 1155-1156, Beograd, 2014, стр. 26-43.

³⁵ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 103.

Карта 1 – Три верзије Хартленда 1904, 1919 и 1943. године³⁶

Макиндер је увео још једну битну геополитичку цјелину у свој рад. Наиме, простор Сјеверног Атлантика он је посматрао интегрално тврдећи да њега чине међусобно зависна мора и ријеке и управо због тога га је назвао *Средишњим океаном*. Унутар те области обједињена је улога Унутрашњег и Спољашњег полумјесеца чинећи поморску моћ увезаном и јачом. Ову своју концепцију он је сажео тврдећи да Француска представља мостобран, Велика Британија „ушанчени аеродром“, док се у САД-у и Канади налази резерва радне снаге и пољопривреде. Овакав вид савеза између сјеверноатлантских земаља у геополитици назива се и „амфибијским тројством“, због ослоњања поморске моћи на копнену у предјелу Западне Европе. Управо ће по Макиндеровој замисли Средишњег океана, 1949. године бити формиран НАТО пакт који ће за своју основу имати земље Сјеверног Атлантика.³⁷

³⁶ Карта преузета из: Cohen S, *Geopolitics of the World Systems*, Rowman and Littlefield Publisher, London – New York, 2003, стр. 13, Наведено према: Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 102.

³⁷ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 104.

Кључна особина Хартленда, како је претходно истакнуто, је недоступност с мора. Све ријеке које воде у Хартленд нису у сливовима отворених мора тако нпр. Дњепар се улива у Црно Море, Волга у Каспијско итд. Међутим, након што се с краја 20. и почетка 21. вијека услед глобалног загријавања почео отапати лед на Арктику проходност Сјеверног морског пута током цијеле године може утицати на преиспитивање недоступности Хартленда с мора. Иако је Сјеверни морски пут проходан током цијеле године он је под чврстом контролом и надзором Русије и њене морнарице, а такође за његово опловљавање потребни су специфични ледоломци и бродови што самим тим повећа цијену кретања овим путем. Упркос свему, Хартленд теорија не губи на релевантности ни у трећој деценији 21. вијека, те заједно доктринарним концептима Мехена и Спајкмана и даље чини основу америчке стратешке мисли усмјерене према Евроазији.³⁸

1.3. Николас Спајкман и Римленд теорија

Класична англо-америчка геополитика поред Мехена и Макиндера обухвата и радове Николаса Спајкмана. Његов рад заправо је комбинација идеја Мехена и Макиндера сагледане из другачије перспективе, нарочито у домену области која је кључна за свјетску моћ. Спајкман је био заговорник географског детерминизма, односно сматрао је да географија пресуђујуће утиче на друштвене околности. Тако је остала позната његова мисао да министри долазе и одлазе и да диктатори умиру, али да планински вијенци остају.³⁹ Тиме је он сажето објаснио трајност географског чиниоца у међународним односима и његовог утицаја на обликовање истих. Спајкман је такође остао познат и по свом ставу о прихватљивости употребе силе и рата у међународним односима.⁴⁰ Он је сматрао да је примјена силе константа међународне политике и да ће тако и остати у будућности. За разлику од Мехена и Макиндера, који су истицали примат једне врсте моћи поморске или копнене, Спајкман је схватио да ће се у будућности сила која претендује на глобалну

---

³⁸ О савременим перцепцијама теорије Хартленд више у: Anita Sengupta, *Srce Euroazije: geopolitika političkog prostora*, Mate d.o.o, Zagreb, 2022.

³⁹ Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација прес, Београд, 2007, стр. 74.

⁴⁰ Исто, стр. 78.

доминацију морати ослањати на интегрисану моћ, односно мораће да комбинује све врсте моћи зарад ефикасног остварења својих циљева.⁴¹

Спајкман је, као и његови претходници Мехен и Макиндер, примјетио који је значај Евроазије, али је он отишао даље анализирајући које би последице по амерички континент имала потенцијална контрола једне или више уједињених евроазијских сила над Евроазијом, Африком и Аустралијом. По његовом виђењу амерички континенти би били фактички окружени и самим тим лишени борбе за свјетску примат. Управо из таквог виђења ствари Спакман је сматрао да се улога САД-а мора развијати двојако. Превасходно САД морају бити укључене у свјетске послове, дакле одустати од идеје изолационизма, док је друга обавеза САД да не дозволи да се Евроазија стави под контролу једне земље или коалиције земаља. Због тога је потребно да САД константно евроазијске земље држе у стању фрагментираниости.⁴² У ту сврху Спакман је, слично као и Мехен, скицирао приступ који САД треба да слиједе зарад стицање свјетског примата. Наиме, по узору на Велику Британију и САД су земља која је острвска, а након успјешно спроведене Монроове доктрине овладао је цијелим америчким континентом. С двије стране чувана океанима САД су тако, према Спакмановом мишљењу, предодређене за улогу глобалног балансерa.⁴³ Џон Миршајмер је касније, описујући геостратешки положај САД-а и Велике Британије, рекао да оне имају „заустављајућу моћ вода“. Наиме, да би ове државе биле нападнуте од друге силе та друга сила мора бити у стању да пребаци своје снаге на њихово тло што је веома тежак и захтјеван подухват. Чак и када би у томе успјели Миршајмер је тврдио да би их у приобалним подручјима сачекала непријатељска војска и тиме би губици за нападајућу силу били огромни.⁴⁴ Управо је „заустављајућа моћ вода“ била један од кључних узрока америчког успона до планетарне суперсиле.

Спакман је описивао како је Велика Британија била све од Вестфалског споразума 1648. године до Првог свјетског рата уравнотеживач моћи у континенталној Европи. Не дозвољавајући ниједној континенталној сили да оствари превласт над читавом Европом.

---

⁴¹ Жељко М. Будимир, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020, стр. 119.

⁴² Исто, стр. 94-95.

⁴³ Исто, стр. 98.

⁴⁴ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji; Čigoja štampa, Beograd, 2017, стр. 163-181.

Управо по том правилу Спајкман је видио будуће понашање САД-а, али у много већем формату. Према његовом мишљењу САД требају да буду глобални балансер и да не дозволе, како је претходно поменуто, да једна сила овлада евроазијским континентом.⁴⁵ Ту се још једанпут примјети утицај Мехенових и Макиндерових идеја на његово стваралаштво, пошто су и њих двојица истицали како се не смије дозволити да Евроазијом/Хартлендом влада једна сила.

Спајкманово посматрање свијета надовезује се на Макиндерово виђење иако се унеколико разликују. Наиме, Спајкман наводи да се Стари свијет састоји од Евроазије, Африке и Аустралије, а унутар њега постоје три области. Те три области су „Хартленд сјеверног континента, опкољавајућа тампон зона са рубним морима и забачени континенти Африке и Аутралије.“⁴⁶ Међутим, за разлику од Макиндера који је у контроли над Хартлендом видио контролу над свијетом, Спајкман је истицао другу област као кључну за свјетску превласт. Простор у који потпадају Западна и Источна Европа, Индијски потконтинент, Блиски исток, Тибет, Кина те Источни Сибир, а који је он првобитно назвао опкољавајућом тампон зоном, а потом *Римлендом*, Спајкман види као кључан у контроли над свијетом. Он је сматрао да копнена маса без изласка на мора не може пресудно утицати на судбину свијета, те је због тога Римленд означио као кључ свјетске контроле. Сходно томе, он је саставио сопствени силогизам као одговор на Макиндерово виђење стварности:

Ко контролише Римленд, влада Евроазијом,
Ко влада Евроазијом, контролише судбине свијета.⁴⁷

Увиђајући значај Римленда за свјетску моћ Спајкман је оставио и одређене смјернице по којима би америчка политика требала да поступа како би одржала планетарну моћ. Прије свега, он је у Њемачкој видио будућег савезника чији ће циљ бити да парира СССР-у. С друге стране, упркос томе што су се у тренутку писања САД налазиле у рату и са Њемачком и са Јапаном, он је предвиђао да будући главни стратешки противник у Источној Азији неће бити Јапан него Кина. С тога ће САД морати да се усмјере на изградњу партнерских односа

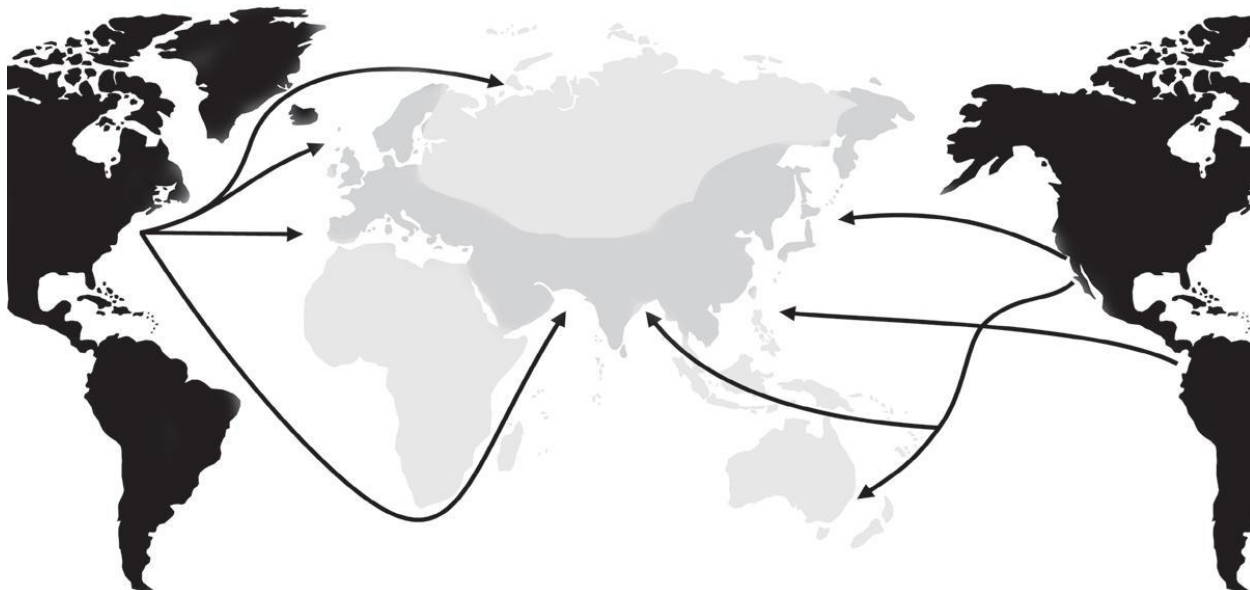
---

⁴⁵ Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација пресс, Београд, 2007, стр. 99.

⁴⁶ Исто, стр. 101.

⁴⁷ Исто, стр. 103-104.

са Јапаном у будућем уравнотежавању кинеске моћи.⁴⁸ Слично Мехеновим идејама и Спајкман је истицао потребу САД-а да заснују широм свијета на кључним стратешким тачкама своје базе и тиме буду присутне у тим регионима и тако обезбиједи своје позиције у свијету.⁴⁹

Карта 2 – Притисак Новог свијета на Стари и улога Римленда у томе⁵⁰

Спајкманове идеје нашле су своју практичну примјену недуго након завршетка Другог свјетског рата. Пишући Дуги телеграм, а касније га проширујући, Џорџ Кенан је поставио темеље стратегије обуздавања која је постала основа америчке политике према СССР-у у Хладном рату. Занимљиво, поједини геополитичари наводе да уколико се Кенан посматра за оца стратегије обуздавања, онда је Николас Спајкман кум.⁵¹ Актуелност Спајкманових идеја огледао се у ослањању на савезнике на које је он и указивао попут Јапана, док је Римленд током цијелог Хладног рата било подручје око кога су се надметале таласократске САД и телурократски СССР. Међутим, његове идеје ни након распада СССР-а нису

⁴⁸ Исто, стр. 105-109.

⁴⁹ Иван Зарић, Класичне Евроатлантске геополитичке теорије: релевантност на почетку 21. века, у *Култура полиса*, год. XII, посебно издање, Нови Сад, 2015, стр. 28.

⁵⁰ Карта преузета из: N. J. Spykman, *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Harcourt, Brace and Company, New York, 1942, стр. 181, Наведено према: Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација прес, Београд, 2007, стр. 102.

⁵¹ Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација прес, Београд, 2007, стр. 130.

изгубиле на актуелности. Заједно са Мехеном и Макиндером његови радови и даље су обликовали стратешка промишљања англо-америчких теоретичара и утицала на практичну политику. Ипак, треба кренути редом.

2. СТРАТЕГИЈА ОБУЗДАВАЊА И ЊЕНЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

2.1. Дуги телеграм и његове посљедице

Новонастале околности у којима се свијет нашао након пораза нацистичке Њемачке те употребе атомског оружја у Јапану означиле су почетак другачијег међународног поретка. Биполарност новог поретка оличена у двије суперсиле САД и СССР главна је карактеристика те новине. Дојучерашњи савезници у борби против Хитлера већ су с краја 1945. године почели да се посматрају као ривали, односно након побједе над Хитлером односи између САД и СССР-а враћени су на предратни период. У свом чувеном говору у Фултону 1946. године Винстон Черчил је рекао да се од Балтика до Јадрана спустила „гвоздена завјеса“ која је суштински подијелила Европу на два дијела.⁵² Ипак, отправник послова америчке амбасаде у Москви, Џорџ Кенан, у свом Дугом телеграму исте године описао је своје виђење новонасталог ривалитета. Према његовом мишљењу комунистичка идеологија којом се водио СССР предодредила је понашање ове државе која на капиталистичке државе гледа као на вјечите непријатеље.⁵³ Међутим, Кенан је комунистичку идеологију посматрао интегрално са руским царским наслеђем тврдећи да „неуротичан поглед Кремља на међународне односе потиче од традиционалног и инстинктивног руског осјећаја несигурности.“⁵⁴ Према његовим ријечима у почетку је то био страх мирног земљорадничког народа окруженог ратоборним заједницима, али је касније када је Русија ступила у контакт са економски јачим Западом постао страх од могућности да руско становништво не сазна истину о спољашњем свијету и из тог разлога Русија је увијек страховала од продора споља.⁵⁵ Своје ставове Кенан је додатно разрадио идуће године када је под псеудонимом „mister X“ објавио чланак *Узроци совјетског понашања*. У овом чланку он допуњава претходно изнесене ставове те закључује да САД према СССР-у треба да заузму чврст став и да „одлучном политиком обуздавања, осмишљеном тако да се Русима пружи подједнако снажан отпор свуда гдје се укажу знаци да би интереси

---

⁵² Миломир Степић, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 285.

⁵³ Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, стр. 460.

⁵⁴ Исто, стр. 461.

⁵⁵ Исто, стр. 461.

мирољубивог и стабилног свијета могли да буду угрожени.⁵⁶ Управо су ове Кенанове констатације поставиле основе за развијање стратегије обуздавања којом ће се САД водити у својој политици према СССР-у до његовог слома 1991. године. Још један битан детаљ десио се исте године када је Кенан објавио свој чланак, а то је усвајање Труманове доктрине. Наиме, тада Велика Британија најављује да више не може материјално помагати грчке снаге у борби против комуниста, а да Грчка не би потпала под комунистички утицај председника САД-а, Хари Труман, објављује да британску улогу замјењују САД и то не само у Грчкој него у свим демократским државама. Тиме је Труман назначио да ће САД помагати свакој држави у борби против комунизма.⁵⁷

Свакако један од најбољих познавалаца Хладног рата, Џон Луис Гедис, дао је занимљив приказ стратегије обуздавања тврдивши да је „идеја обуздавања полазила од претпоставке да, упркос томе што не може постојати један свијет, то ипак не значи да је потребан још један свјетски рат.“⁵⁸ Стратегија обуздавања почивала је на три стуба. Прво је било потребно онемогућити совјетску доминацију на тлу Евроазије, потом је требало успоставити глобалну равнотежу снага и на крају у рубним дијеловима Евроазије САД су морале пружати отпор совјетској експанзији. Свакако да су идеје Николаса Спајкмана утицале на заснивање стратегије обуздавања и њеног практичног уоквиравања.⁵⁹ Поред Спајкмановог утицаја, први принцип обуздавања који се огледао у спречавању совјетске контроле над евроазијским копном био је у складу са Макиндеровим поставкама изреченим почетком 20. вијека.⁶⁰ Зарад успостављања глобалне равнотеже снага САД су јачале свој нуклеарни арсенал док су истовремено притискале „евроазијска кљешта“ око СССР-а. Наведени термин користи Миломир Степић како би објаснио да је један крак обуздавања Совјета ишао на европском тлу политичко-економским путем оснивање Европске заједнице за угаљ и челик која ће касније мијењати имена и облике. Док је у војном смислу притисак

---

⁵⁶ „X“, *The Source of Soviet Conduct*, *Foreign Affairs*, 25, No. 4, July 1947, стр. 575. Наведено према: Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, стр. 468.

⁵⁷ Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација пресс, Београд, 2007, стр. 127.

⁵⁸ Џон Луис Гедис, *Хладни рат: ми данас знамо*, Сlio, Београд, 2003, стр. 63.

⁵⁹ Небојша Вуковић, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација пресс, Београд, 2007, стр. 127.

⁶⁰ Жељко М. Будимир, *Макрорегионално геополитичко структурисање света: актуелност Макиндрове Хартленд концепције*, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, год. VIII, vol. 14, бр. 2/2012, стр. 237.

био усмјерен кроз оснивање НАТО пакта. Уклињавање САД-а на Евроазијски континент у Европи тиме је било изведено. С друге стране, на Далеком Истоку САД је обуздавао комунизам стационирањем својих трупа на острвским ланцима у Тихом океану не либећи се уласка у регионалне ратове попут Корејског и Вијетнамског.⁶¹

У рубним подручјима Евроазије САД су обуздавање изводиле стварајући низ пактова и савеза са регионалним партнерима. Читав Хладни рат СССР је покушавао да пробије тај ланац пактова и изађе на топла мора, али у томе није успијевао.⁶² САД су рано почеле са имплементацијом идеје о стварању савеза у Евроазији, а тај аспект обуздавања се назива запречни прстен.⁶³ Тако је већ 1949. у Западној Европи основан НАТО пакт који је укључивао поред западноевропских држава и САД и Канаду. С друге стране Евроазије, 1952. године, формиран је АНЗУС, савез између Аустралије, Новог Зеланда и САД-а стварајући тако везу између Индијског и Тихог океана чврстим присуством војних трупа ових земаља. На овај савез се везао СЕАТО, основан двије године касније, а чланице су биле поред САД-а, Нови Зеланд, Аустралија, Филипини, Тајланд те Пакистан. За контролу југозападнoг дијела Евроазије основан је ЦЕНТО, 1954. године, и у његов састав су ушли Турска, Ирак, Иран, Пакистан и Велика Британија.⁶⁴ Сви ови савези имали су свој вијек трајања, али несумњиво да су играли велику улогу у обуздавању СССР-а. Такође, циљ хладноратовске стратегије обуздавања био је преображај непријатеља, односно унутрашње промјене у СССР-у које би довеле до отклањања експанзионистичке политике.⁶⁵ Испуњење овог циља дошло је након скоро 40 година послије успостављања стратегије обуздавања.

Обично се рушење Берлинског зида, новембра 1989., узима као симболичан крај Хладног рата иако се СССР званично распао двије године касније. Међутим, постоје аутори који тврде да Хладни рат суштински никада није престао већ да је тада завршена само прва фаза.⁶⁶ У овом раду термин Хладни рат користиће се за период америчко-руских односа од

---

⁶¹ Миломир Степић, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 290-295.

⁶² Исто, стр. 296.

⁶³ Жељко М. Будимир, Макрорегионално геополитичко структурисање света: актуелност Макиндрове Хартленд концепције, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, год. VIII, vol. 14, бр. 2/2012, стр. 238.

⁶⁴ Миломир Степић, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 299.

⁶⁵ Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, стр. 477.

⁶⁶ Срђа Трифковић, *Континуитет Хладног рата*, Геополитика, Београд, 2017.

1945 до 1991. године ради лакшег разумијевања догађаја упркос томе што аутор није заговорник тезе да је тада завршен Хладни рат, о чему ће касније бити више ријечи. Поред тога, услед нарастајуће кризе у односима Русије и САД-а, у 21. вијеку, говори се и о новом Хладном рату или чак о два Хладна рата један између њих, а други између САД и Кине.⁶⁷ Ипак, након распада СССР-а није изгледало баш тако. Френсис Фукујама је тада објавио прво чланак, а потом књигу *Крај историје и посљедњи човек* у којој је заступао тезу да је с побједом либералне демократије над комунизмом досегнут врхунац идеолошке еволуције човјечанства те да ће модел либералне демократије укључујући тржишну економију обухватити цијели свијет.⁶⁸ Алтернативан приступ Фукујамином био је од Семјуела Хантингтона који је сматрао да након распада СССР-а слиједи подјела свијета по основу цивилизацијске припадности у којој ће религија играти једну од кључних улога. Услед тога он је предвиђао мноштво ратова на линијама додира цивилизација.⁶⁹ Међу првима који је предвидио наставак ривалитета Запада и Русије био је Збигњев Бжежински у својој књизи *Велика шаховска табла*. Већ у самом уводу Бжежински је изрекао, сада већ, чувену реченицу да је „Евроазија шаховска табла на којој се наставља да води битка за свјетски примат.“⁷⁰ Сходно томе, присуство САД-а на овом подручје не само да је потребно него је, према мишљењу Бжежинског, нужно како би САД одржале свој статус свјетске силе. Међу највјернијим америчким савезницима он је издвојио земље Западне Европе уопште називајући Европу „демократским мостобраном“ за САД. Тиме је експлицитно назначио какву улогу Западна Европа треба да има у будућности, а то је прихватање и стационарање америчких трупа везујући се чврсто за интересе САД-а поистовјећујући их као своје. Бжежински је смјело подијелио и свијет у четири велика простора (западни, јужни, источни и средњи). Границе његовог средњег простора готово да су се поклапале са Макиндеровим Хартлендом док су остала три простора чиниле Спајкманову Римленд зону на рубу Евроазије. Свакако да је за будуће односе најзанимљивије било што је Украјина остала у међупростору између западног, јужног и средњег простора. Већ по томе се могло препознати да Бжежински назире око које територије ће се у будућности водити полемика,

---

⁶⁷ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svjetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 521.

⁶⁸ Frensis Fukujama, *Kraj istorije i poslednji човек*, CID; Romanov, Podgorica; Banja Luka, 2002.

⁶⁹ Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД; Романов, Подгорица – Бања Лука, 2000.

⁷⁰ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Banja Luka, 2001, стр. 7.

слично Макиндеровим тврдњама с почетка вијека.⁷¹ Управо је Украјину сврстао као једну од земаља „геополитичких стожера“, како их је он назвао. Под тим појмом подразумијевао је оне земље чији се значај огледа у њиховом специфичном географском положају који може изазвати посљедице међу „геополитичким играчима“. Играчи су оне државе које имају способност пројектовања своје моћи ван својих граница како би промјенили постојећи геополитички поредак.⁷² Поред Украјине у земље геополитичког стожера он је уврстио Азербејџан, Јужну Кореју, Турску и Иран, а у геополитичке играче Француску, Њемачку, Кину и Русију. Док су Француска и Њемачка у савезу са САД-ом друга два играча су потенцијални изазови те ће САД морати водити мудру политику како би обуздале њихове намјере, тврдио је Бжежински. Суштину америчке политике на евроазијском континенту Бжежински је сажео у реченици да САД требају „спријечавати завјере и сачувати безбједносну зависност међу вазалима, одржавати зависне територије покорним и заштићеним и пазити да се варвари не уједине.“⁷³ Ова максима биће водиља америчке политике у првим деценијама 21. вијека како би се осигурала позиција САД-а као једине глобалне силе.

Занимљива је тврдња Бжежинског да Европа и САД нису пријетња Русији „уколико она буде неекспанзионистичка и демократска држава.“⁷⁴ Управо ће оптужбе за експанзионистичку политику Русије и њен аутократски карактер, у првим декадама 21. вијека, бити основа за реафирмисање стратегије обуздавања. Нова стратегија обуздавања коју САД примјењују почива на једнаким постулатима као и она хладноратовска уз неколико измјена сходно новонасталим околностима. Поново је Макиндрова идеја о спречавању појављивања хегемона на евроазијском тлу кључан водич обуздавања. Разлика у односу на хладноратовски приступ јесте број актера обуздавања, о чему ће касније бити више ријечи. САД су реафирмисале идеју о стварању регионалних савеза у сврху уравнотежавања својих супарника, а такође су и на идеолошком плану истрајале на примјени либералне демократије као јединог прихватљивог политичког обрасца. Сучељавање САД-а и Русије/Кине у рубним областима Евроазије поново је актуелизовано

---

⁷¹ Исто, стр. 32-56.

⁷² Исто, стр. 43.

⁷³ Исто, стр. 42.

⁷⁴ Исто, стр. 113.

те су САД, на трагу Спајкманових списа, одредиле приоритете своје спољне политике. Крајњи циљ нове стратегије обуздавања идентичан је хладноратовском, а то је промјена карактера система у Москви. Ипак, за разумијевање америчког понашања потребно је анализирати догађаје и процесе који су од 1991. године обликовали савремени међународни поредак.

2.2. „Највећа геополитичка катастрофа“

Распадом СССР-а свијет је ушао у еру униполарности. Као једина суперсила остале су САД док је њен дојучерашњи највећи ривал фрагментиран у неколико држава од којих она највећа, Русија, није била ни економски ни политички стабилна да настави тамо гдје је СССР стао. Политичко руководство Русије тих година било је зависно од економске помоћи дојучерашњих непријатеља на Западу. У врху руске власти тих година налазили су се људи који су нескривено исказивали симпатије према либералној демократији и тежњи да се обликује нова Русија по узору на западне земље. Предводник таквог схватања нове руске политике свакако да је био тадашњи министар спољних послова Андреј Козирјев.⁷⁵ Одмах по распаду СССР-а САД су се укључиле у политичке процесе новонасталих држава у источној Европи и средњој Азији. Промовишући демократију и људска права САД су уложиле велика финансијска средства како би у овим државама обликовале нову политичко-друштвену елиту која неће бити загледана у Москву већ ће промовисати западне либералне вриједности.

Након терористичких напада 11. септембра 2001. године Владимир Путин је први понудио конкретну помоћ САД-у уступајући ваздушни простор Русије за акције против терориста Ал Каиде. Тада су САД своје трупе стационирале у Киргистану и Узбекистану. Међутим, након што су САД извршиле инвазију на Ирак, 2003. године, против које је била Русија руски приступ овом питању се промјенио. Након смјена власти у овим државама и њиховог приближавања Русији оне су отказале гостопримство америчким снагама и исте су

---

⁷⁵ О Козирјевовој улози у обликовању руске спољне политике више у: Јелена Гускова, *Спољна политика Русије у годинама Југословенске кризе (1985-1995)*, ЦДПИ, Институт историјских наука И. Сарајево, Бања Лука, 2023, стр. 99-105.

се морале повући с овог простора. Тиме је Русија истиснула САД из двије државе које потпадају под „блиско иностранство“.

Велики проблем, како је већ у уводу истакнуто, представљало је то што је се СССР распао по вјештачки исцртаним границама те су милиони Руса остали изван Русије. Главну разлику у распаду СССР и СФР Југославије, Вељко Вујачић види управо у различитим приступима српских и руских елита о границама нових држава. Док су се Срби у Хрватској и БиХ-а побунили жељећи да остану у заједничкој држави са Србијом, Руси су прећутно прихватили нови поредак и расцјепканост у више држава.⁷⁶ Међутим, године које су услиједиле и сукоби у Грузији и Украјини те присаједињење Крима и четири области Русији показују да је југословенски сценарио заправо само закаснио на постсовјетски простор. Русија ни након распада СССР-а није имала дилема око контроле постсовјетског простора. Управо тај простор у Русији је назван „ближе иностранство“ и за њега Русија је сматрала као своју ексклузивну „сферу интереса“. То се види из иницијативе о стварању Заједнице независних држава (ЗНД) основане већ крајем 1991. године, а у чији састав су ушле новостворене републике на постсовјетском простору. Ова организација имала је за циљ ублажавање посљедица распада СССР-а и омогућавање сарадње између нових држава. Из ове организације проистекла је и Организација Уговора о колективној безбједности (ОДКБ), замишљена као одбрамбени савез чији је примарни циљ међусобна заштита држава чланица у случају да једна од њих буде нападнута. Готово идентичан принцип као члан 5 оснивачког акта НАТО пакта. ОДКБ су приступили Русија, Јерменија, Бјелорусија, Казахстан, Киргистан, Узбекистан и Тацикистан. Још једна јако битна организација регионалне сарадње на тлу Евроазије основана је тих година, а то је Шангајска организација за сарадњу (ШОС). Њен циљ је сарадња и јачање безбједности на ширем подручју Евроазије. Чланице ШОС-а су Русија, Кина, Казахстан, Киргистан, Тацикистан и Узбекистан. Касније су се придружиле Индија и Пакистан те Иран, а у јулу 2024. године и Бјелорусија.

Како примјећује Миљан Филимоновић након 2003. године све регионалне организације у постсовјетском простору имали су примарну намјену обуздавања руског

---

⁷⁶ Вељко Вујачић, *Nacionalizam, mit I država u Rusiji I Srbiji: Dublji uzroci raspada Sovjetskog Saveza i Jugoslavije*, Clio, Beograd, 2018, стр. 18.

утицаја. Средства која су САД путем разних невладиних организација пласирале у постсовјетске земље неријетко су служила за финансирање обојених револуција. Прва револуција која је услиједила у постсовјетском простору названа је *Револуција ружа* у Грузији 2003. године. На власт је тада дошао Михаил Сакашвили који није крио симпатије према Западу. Грузија је тада постала приоритетна држава на постсовјетском тлу у коју су САД уложиле енормна финансијска средства.⁷⁷ Велики изазов за Русију у постсовјетском простору представља и Киргистан. Наиме, у 21. вијеку у више наврата у овој држави су се власти смјењивале демонстрацијама од 2005, 2010 и такав покушај је био 2020. године. Поред тога, чести су и регионални оружани сукоби између Киргистана и Таџикистана због несташице воде.

У складу са Макиндреровом логиком контроле Источне Европе као предуслова за контролу над Хартлендом кључан догађај који је обиљежио касније процесе јесте *Наранџаста револуција* у Украјини 2004. године. Тада је на власт дошао прозападно оријентисан политичар Виктор Јушченко који је курс украјинске политике усмјерио према учлањењу ове државе у Европску унију и НАТО пакт. Русија је тих година ускратила Украјини финансијске привилегије у цијенама гаса и плина као метод притиска због прозападне политике. Међутим, украјинско друштво је већ тада било дубоко подијељено о питањима будућности државе. Подјеле су ублажене након доласка на власт Виктора Јануковича 2007. године када је он покушао да реактивира политичку сарадњу са Русијом истовремено одржавајући добре односе са Западом. Упркос томе НАТО није одустајао од жеље да Украјина и Грузија постану његове чланице. Самит у Букурешту 2008, о коме ће касније бити више ријечи, назначио је у ком правцу ће ићи ове двије земље у будућности.

Организације које су осниване с циљем обуздавања Русије у постсовјетском простору након револуција у Грузији и Украјини биле су бројне. Прва таква основана је 2005. године, *Заједница демократског избора*, а њене чланице су биле Молдавија, Украјина, Грузија те земље чланице НАТО пакта – Литванија, Естонија, Летонија, Чешка, Словачка, Бугарска, Румунија, Мађарска и Пољска. Годину касније основана је *Организација за демократију и економски развој* чије су чланице биле Украјина, Молдавија и Азербејџан. Обје организације стваране су зарад међусобне сарадње земаља чланица и суштински њиховог

---

⁷⁷ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 65.

останка ван руске сфере утицаја. Оне су свесрдно промовисане и од западних земаља као позитиван примјер регионалне сарадње.⁷⁸ Ипак, Русија није остала нијема на овакве подухвате. Користећи се комбиновањем меке и тврде моћи Русија је успјела да осигура своје интересе у регији Кавказа, након што је поразила Грузију у Петодневном рату у августу 2008. године. С друге стране, Азербејџан је у годинама које су услиједиле више везао свој политички правац за Русију, нарочито након приближавања Јерменије НАТО земљама. Док је рат у Украјини директна посљедица експанзије НАТО пакта према истоку.

Једна од најцитиранијих изјава Владимира Путин датира из 2005. године када је рекао да је „распад СССР највећа геополитичка катастрофа 20. вијека“.⁷⁹ Под тим он није толико подразумијевао територијалну димензију СССР-а колико његову моћ на глобалном нивоу. Такође, овом изјавом Путин је укратко сажео све оно што се десило у Европи и свијету након 1991. године, а нема сумње да је експанзија НАТО пакта била кључна ставка на коју је циљао. Занимљиво је што је у истом говору Путин изразио негодовање због револуција у Грузији и Украјини и тиме показао јасан став Русије о тим питањима. Збигњев Бжежински је прије Путина распад СССР-а назвао „монументалном геополитичком конфузијом“. Разлика у њиховим виђењима тог догађаја огледа се у томе што је Бжежински, називајући распад СССР-а конфузијом, прије свега мислио на ситуацију у којој се затекло руско становништво.⁸⁰ Међутим, управо ће наведена Путинова изјава послужити бројним западним ауторима у аргументацији да је Путинова политика експанзионистичка и да он жели да поврати границе Руског царства.⁸¹ Бројни аутори су истицали да је најбоља политика коју САД могу примјенити да би сузбили такве намјере Русије нова стратегија обуздавања. Иво Далдер је писао да нова стратегија обуздавања мора почивати на три стуба: одржавања војне снаге САД, раздвајања западних економија од Русије те политичка изолација Москве. На тим темељима САД би требале, заједно са својим савезницима, да „притискају“ Русију зарад остварења крајњег циља. Наравно, Далдер истиче да нова

---

⁷⁸ Исто, стр. 72.

⁷⁹ John J. Mearsheimer, *Who Caused the Ukraine War?*, 5. August 2024, <https://substack.com/home/post/p-147357385>, (приступљено 5. августа 2024. године).

⁸⁰ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Banja Luka, 2001, стр. 86.

⁸¹ John J. Mearsheimer, *Who Caused the Ukraine War?*, 5. August 2024, <https://substack.com/home/post/p-147357385>, (приступљено 5. августа 2024. године).

стратегија обуздавања не може брзо пружити резултате, али да је она најбољи метод борбе против Русије.⁸²

Као и током Хладног рата циљ стратегије обуздавања огледа се у промјени режима у Москви те самим тим окретање курса руске политике. Пажљивим одабиром ријечи и у Националној стратегији безбједности из 2022. године наведено је да су САД спремне на сарадњу са руским народом, према коме изражавају поштовање нарочито због његовог доприноса науци и култури уз напомену да ће руски народ одредити будућност Русије у међународним односима.⁸³ Промјена режима у Москви, проузрокована стратегијом обуздавања, за САД би била вишеструко значајна. Превасходно уклонила би ривалску државу и Русија би ступила у кооперативан однос са САД-ом, а то би се одразило и на руско сврставање на америчку страну у будућем сучељавању са Кином.⁸⁴ Ипак, за такав расплет догађаја је потребно вријеме или неки нови *детант* у америчко-руским односима који, тренутно, није на видику.

Назнаке кризе у односима САД-а и Русије првенствено су се училе поводом неслагања о два важна питања. Проширење НАТО пакта на исток те поштовање споразума о контроли наоружања наговјестили су да двије стране немају исти поглед на будућност човјечанства. Све оно што је услиједило било је разрада неспоразума о ова два питања.

2.3. Споразуми о контроли наоружања и први вијесници кризе

Након Кубанске ракетне кризе, 1962. године, САД и СССР су схватиле да је потребно отворити тему контроле нуклеарног наоружања. Послије гомилања офанзивног нуклеарног оружја, нарочито интерконтиненталних балистичких ракета, обје стране су схватиле да она која буде изградила ефикасне дефанзивне системе има могућност преживљавања првог

---

⁸² Ivo Daalder, *The Return of Containment*, Foreign Affairs, 1. March 2022. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-03-01/return-containment> (приступљено 13. маја 2024. године)

⁸³ The White House, *National Security Strategy*, 12. October 2022, стр. 27.

⁸⁴ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 523.

удара и самим тим побједи у нуклеарном сукобу.⁸⁵ Обје суперсиле су се и трудиле да дођу до нуклеарне премоћи у односу на другу страну.⁸⁶ Међу првим уговорима који се тичао контроле нуклеарног наоружава потписан је 1968. године. Уговор о неширењу нуклеарног наоружања (НПТ) који је до данас потписало 191 држава. Период детанта, седамдесетих година 20. вијека, био је обиљежен као деценија контроле стратешког наоружања. Први плод преговора о контроли наоружања било је потписивање Уговора о антибалистичким ракетама (АВМ Treaty) 1972. године. Овај уговор имао је за циљ обавезивање обје стране да „задрже само по једно постројење антибалистичке одбране и то са не више од 100 пројектила на постројењу.“⁸⁷

Даљи процес преговора око контроле стратешког наоружања водио је до САЛТ-2 споразума из 1979. године који због сложених међународних околности (совјетске инвазије на Авганистан) никада није ратификован од стране САД-а и тиме није ступио на снагу. Свакако да су то били значајни кораци у међусобном разумјевању о питањима контроле наоружања, али ће они бити интензивирани тек пред распад СССР-а.

Услиједили су преговори о ракетама средњег и кратког домета. Из тих преговора је проистекао Уговор о нуклеарним снагама средњег домета (INF), потписан 1988. године. На Минхенској безбједносној конференцији 2007. године Владимир Путин се осврнуо на овај уговор говорећи како се он односи само на САД и Русију иако и друге земље попут Израела, Сјеверне Кореје, Индије, Пакистана, Републике Кореје и Ирана посједују такве ракете.⁸⁸ Овај уговор је био на снази све до фебруара 2019. године када су се САД повукле кривећи Русију за непоштовање прописаних одредби. Русија је узвратила контраоптужбама и такође суспендовала учешће у ИНФ уговору.

Након договора о ограничењу броја нуклеарних бојевих глава, средином осамдесетих година, у предвечерје распада СССР-а, преговарало се о редуковању нуклеарних капацитета.⁸⁹ Тако је 1991. потписан споразум о смањењу нуклеарног оружја СТАРТ-1.

---

⁸⁵ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 39.

⁸⁶ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji; Čigoja štampa, Beograd, 2017, стр. 299.

⁸⁷ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 40.

⁸⁸ Говор председника Русије Владимира Путина на безбједносној конференцији у Минхену, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (приступљено 12. јуна 2024. године).

⁸⁹ Radovan Vukadinović, *Nuklearne strategije i međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2006, стр. 218.

Двије године касније, 1993., потписан је споразум СТАРТ-2 између Русије и САД-а. Овај споразум ограничавао је употребу независно усмјерених посљедњих степена балистичких ракета с више бојевих глава (МИРВ) на интерконтиненталним балистичким ракетама. Овај споразум су САД ратификовале 1996. године, док је Русија исто то учинила 2000. Међутим, примјена споразума од стране Русије била је условљена очувањем АБМ уговора.⁹⁰ Годину дана касније САД су, у складу са одредбама споразума, шест мјесеци прије иступања најавили Русији да напуштају АБМ уговор. Изговор за напуштање споразума била је пријетња од Ирана и Сјеверне Кореје, а САД су одмах кренуле у преговоре са Пољском и Чешком да се на њиховим територијама изгради антибалистички систем.⁹¹ За оправдање да ће Сјеверна Кореја напасти САД преко територије западне Европе Владимир Путин је на конференцији у Минхену 2007. године рекао да пркоси законима балистике.⁹² Након што су се САД повукле из АБМ уговора Русија је одбацила СТАРТ-2.

САД и НАТО нису одустали од изградње антиракетног штита у Европи. Иако је сама изградња у више наврата одлагана ипак је у Румунији и Пољској антиракетни штит изграђен и стављен у употребу. Упркос увјеравањима још од почетка 21. вијека да је штит усмјерен на одбрану Европе од балистичких ракета Ирана и Сјеверне Кореје због локација на којима је изграђен Русија је изградњу антиракетног штита схватила као пријетњу њеној безбједности. Као противмјеру изградњи антиракетног штита Русија је у Калињинградској области распоредила ракете кратког домета Искандер-М које могу носити нуклеарне бојеве главе.

С друге стране, иако СТАРТ-2 није био ступио на снагу Русија и САД су 1997. године наставиле преговоре о смањењу стратешког наоружања у покушају потписивања споразума СТАРТ-3. Ови преговори у коначници нису имали за исход потписан споразум, а умногоме је на то утицала тадашња актуелна ситуација, тј. агресија на СР Југославију као и ширење НАТО пакта на исток.

---

⁹⁰ Марина Костић Шулејић, *Стратешка стабилност у мултиполарном свету*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022, стр. 116.

⁹¹ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 41.

⁹² Говор председника Русије Владимира Путина на безбједносној конференцији у Минхену, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (приступљено 12. јуна 2024. године).

Након повлачења САД из АБМ уговора Русија и САД су 2002. године потписале нови споразум о смањењу офанзивног стратешког наоружања (СОРТ), којим је било предвиђено да стране ограниче своје нуклеарне капацитете између 1.700 и 2.200 бојевих глава. Овај споразум је наслиједио Нови СТАРТ или СТАРТ-3 који су потписале Русија и САД 2010. године. Уговор је 2021. године продужен на још пет година. Ипак, због сложене ситуације настале након почетка СВО у Украјини 2022. године споразум је фактички био нефункционалан. Званично повлачење Русије из споразума услиједило је 2023. године. Исте године Русија се повукла и из Уговора о потпуној забрани нуклеарних проба (СТВТ), потписаног 1996. године. Иначе, овим уговором биле су забрањене све нуклеарне пробе како у војне тако и у цивилне сврхе на земљи, атмосфери, свемиру, унутрашњости земље и подморју. Разлог повлачења Русије из уговора био је тај што САД исти нису ратификовале како је уговор предвиђао. Иако се повукла из наведеног уговора Русија је истакла да неће изводити нуклеарне пробе осим уколико то САД ураде.

Током 2022. године на редовној петогодишњој конференцији земаља потписница Уговора о неширењу нуклеарног наоружања није постигнут консензус и није усвојена заједничка декларација. Русија је блокирала усвајање декларације истичући политичку злоупотребу исте због навода о забринутости око нуклеарних електрана у Украјини.

Поред преговора и споразума који су се тicali ограничења и смањења нуклеарног оружја симболичан крај Хладног рата, како примјећује Миљан Филимоновић, представљало је потписивање Уговора о конвенционалним снагама у Европи (CFE) 1990. године. Овај Уговор био је основа за Горбачовљево повлачење снага СССР-а из Источне Европе. Уговор је између два блока, НАТО и Варшавског пакта, дефинисао да у Европи ниједна страна неће стационарати више конвенционалног наоружања (тенкови, топови, борбени авиони итд.) од договореног. Двије године касније, када је уговор ступио на снагу, није постојао ни Варшавски пакт нити СССР.⁹³ Измијењену верзију уговора 1999. године у Истанбулу потписале су све државе чланице НАТО-а те државе чланице бившег Варшавског пакта. Међутим, НАТО државе су условиле ратификацију уговора повлачењем руских снага из Грузије и Молдавије. Русија је сматрала да уговор нема везе са распоредом трупа већ са бројчаним ограничењима конвенционалног наоружања, док су чланице НАТО-

---

⁹³ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 44.

а тврдиле да је повлачење руских снага из Грузије и Молдавије дио „ширег договора“ и предуслов за споразум.⁹⁴ Измијењену верзију уговора били су ратификовали само Русија, Бјелорусија, Украјина и Казахстан. О неразумијевањима по питању овог уговора Владимир Путин је у Минхену 2007. године рекао да НАТО инсистира на повлачењу руских снага из Молдавије и Грузије док истовремено гради базе у близини руских граница. „Испада да је НАТО поставио своје војнике на нашим границама, а ми и даље строго испуњавамо уговорне обавезе и не рагујемо на све ове акције“⁹⁵ – закључио је Путин.

Неколико мјесеци касније Русија је суспендовала учешће у ЦФЕ уговору због одбијања земаља НАТО-а да ратификују измијењену верзију уговора из Истанбула 1999. године. Русија је званично напустила уговор 2023. године, а исте године САД су га суспендовале. Током 2024. године још пет држава је суспендовало ЦФЕ. То су Португалија, Грчка, Пољска, Турска и Бјелорусија.

Иако су преговори и споразуми о контроли наоружања значајно обликовали безбједносну архитектуру Европе и свијета с краја 20. вијека на прагу новог вијека они су постали извор неразумијевања Русије и САД. Према Ричарду Хасу, САД су потцјењивачки наступиле према Русији у процесу контроле наоружања неуважавајући њену улогу у томе.⁹⁶ То је допринијело руским страховима да је америчко повлачење из АБМ директно усмјерено против њених безбједносних интереса.

Свијет без контроле нуклеарног и конвенционалног наоружања, почетком 21. вијека, стоји пред новом безбједносном дилемом. Невјеровање намјерама друге стране тјерају државу да се наоружава и на тај начин повећа своју способност да се заштити. Међутим, наоружавајући се држава изазива страх код друге стране јер друга страна такође не зна да ли је то наоружавање усмјерено против ње и тиме и она почиње да се наоружава. Жељећи да повећа своју безбједност држава је фактички умањује. Тај однос Џон Херц је назвао безбједносном дилемом.⁹⁷ У констелацији односа Русија – Запад постоје различита тумачења руског понашања. Према једнима Русија је ревизионистичка држава која тежи

---

⁹⁴ Исто, стр. 44-45.

⁹⁵ Говор предсједника Русије Владимира Путина на безбједносној конференцији у Минхену, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (приступљено 12. јуна 2024. године).

⁹⁶ Ričard Has, *Svet u neredu: Američka spoljna politika i kriza starog poretka*, CIRSD, Beograd, 2017, стр. 89.

⁹⁷ Више о томе у: John Herz, *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*, *World Politics*, No.2, 1950, стр. 157-180.

експанзионизму и повратку на границе Руског царства. С друге стране руско понашање се објашњава угроженим безбједносним интересима у погледу ширења НАТО-а до њених граница.⁹⁸

Неразумијевања и одсуство комуникације између Русије и земаља НАТО-а поводом споразума о контроли наоружања која у коначници уводе свијет у нову безбједносну дилему била су праћена таласима ширења НАТО пакта на државе Источне Европе, а то питање изазвало је поремећај у постојећем међународном поретку.

---

⁹⁸ Charles L. Glaser, Fear Factor – How to Know When You`re in a Security Dilemma, *Foreign Affairs*, July/August 2024, Volume 103, Number 4, стр. 127.

3. ШИРЕЊЕ НАТО ПАКТА НА ИСТОК – ЕКСПАНЗИЈА УМЈЕСТО ОБУЗДАВАЊА

3.1. Вакуум моћи у Источној Европи и ширење НАТО пакта 1999 – 2014

Описујући ситуацију на међународној сцени у смирај 1811. године, Лав Николајевић Толстој, на почетку трећег тома романа *Рат и мир*, наводи како је баш тада почело у „западној Европи јаче наоружавање и прикупљање војске, а 1812. године та се војска – милиони људи (рачунајући и оне који су превозили и хранили војску) крену са Запада на Исток, према границама Русије, на којима се, исто тако од 1811. године, прикупљала руска војска.“⁹⁹ Уколико се изузму године у наведеном одломку добија се сликовит приказ безбједносног надметања у Европи између Русије и НАТО пакта на почетку треће декаде 21. вијека. Међутим, како је дошло до тога да се ситуација с почетка Наполеоновог похода на Русију 1812. године преслика на ситуацију из двадесетих година 21. вијека?

Распадом СССР-а и повлачењем војних снага Црвене армије из Источне Европе простор од Берлина до Доњецка и од Талина до Софије напрасно се нашао у вакууму моћи. Историјски посматрано нема примјера да када се једна велика сила повуче са одређеног простора да у тај простор не уплови друга сила. Понекад је попуњавање вакуума моћи прилично краткотрајно као на примјеру Пруске која је после 1770. године искористила вакуум моћи „који се отворио у сјеверном дијелу средње Европе“.¹⁰⁰ Ипак некад је попуњавање вакуума дуготрајан процес као на примјеру Источног питања, односно надметања око „прерасподјеле утицаја, моћи и територија између консолидоване западне Европе и Русије, на рачун Османлијског царства у вријеме његовог историјског назадовања од 1683. до 1923. године.“¹⁰¹

Вакуум моћи у Источној Европи који је настао распадом СССР-а постао је кључни полигон за безбједносно надметање Русије и НАТО пакта. Увлачећи, како су године одмицале, све више држава у ту игру док се 2022. године није дошло до тачке одакле, чини

⁹⁹ Лав Николајевић Толстој, *Рат и мир*, том 3, Просвета, Београд, 1957, стр. 7.

¹⁰⁰ Pol Kenedi, *Uspori i pad velikih sila*, CID – Podgorica; Službeni list SCG – Beograd, 2003, стр. 118.

¹⁰¹ Милорад Екмечић, *Срби на историјском раскрићу*, Српска књижевна задруга, Београд, 1999, стр. 84.

се, више нема повратка на старо. Међутим, на почетку приче није дјеловало да ће тако бити. Кључни услов Михаила Горбачова за повлачење совјетских снага из Источне Европе био је обећање званичника САД-а да се НАТО пакт неће ширити на ту територију те да ће Источна Европа фактички постати тампон зона између Русије и земаља НАТО пакта. Горбачову су, фебруара 1990. године, дате усмене гаранције да се „на источном правцу ни за инч неће проширити јурисдикција или војно присуство“¹⁰² НАТО пакта. С тим обећањем и вјером у њега Горбачов је повукао војску из Источне Европе и тако и фактички окончао Хладни рат.

Распадом СССР-а и НАТО пакт је изгубио свог супарника Варшавски пакт те је тако остао као једини војни савез на европском континенту. Међутим, убрзо се схватило да је потребно пронаћи нову улогу савезу уколико се жели његов опстанак пошто је његова претходна улога, а то је спречавање ширења СССР-а, нестала с обзиром на распад СССР-а. Нови стратешки концепт НАТО пакта усвојен је 1991. године.¹⁰³ Тадашњи амерички председник Бил Клинтон био је заговорник проширења НАТО пакта на исток и он је већ 1997. године поднио извјештај Конгресу о тој теми. Исте године Борис Јељцин је могуће ширење НАТО-а коментарисао рекавши „да ће то створити нову подјелу у Европи“.¹⁰⁴ Међутим, Клинтон је желио да пронађе неки облик де факто прихватања НАТО експанзије од стране Русије. Према наводима М.Е. Сарот један од разлога за то били су руски избори гдје је кандидат погодан САД-у био Јељцин, а уколико би дошло до проширења НАТО без руске сагласности то би пољуљало његову репутацију.¹⁰⁵

Прво проширење НАТО пакта било свега 12 дана прије почетка агресије на СР Југославију, 12. марта 1999. године, а нове чланице су постале Мађарска, Пољска и Чешка. Агресија НАТО на СР Југославију која је услиједила представљала је праву прекретницу у схватањима намјера НАТО пакта код политичких представника Русије. Исте ноћи када је

---

¹⁰² „Белешка о разговору Михаила Горбачова и државног секретара Џејмса Бејкера од 9. фебруара 1990. године“ у, Јегениј Примаков, Године у високој политици“, Издавачки графички атеље „М“, Београд, 2002, стр. 229. Наведено према: Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 36.

¹⁰³ Dragan R. Simić, *Nauka o bezbednosti: savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list SRJ; FPN Beograd, Beograd, 2002, стр. 212.

¹⁰⁴ Марина Т. Костић, *Концепције светског поретка у политикама безбедности Сједињених Америчких Држава, Руске Федерације и Европске уније на почетку XXI. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2019, стр. 200.

¹⁰⁵ Више о томе у: М.Е. Sarotte, *Not one inch: America, Russia, and the Making of Post-Cold War Stalemate*, Yale University Press, 2021.

НАТО започео ударе по Југославији руски премијер Јевгениј Примаков летио је у посјету Вашингтону. Када је сазнао за почетак агресије наредио је да се авион окрене и врати у Москву. Тај потез назван је „заокрет над Атлантиком“ или „Примаковљев заокрет“ и он се не односи на пуки авионски заокрет у току лета колико на заокрет који је уследио у спољној политици Русије. И председник Русије, Борис Јељцин, тада је изјавио да је бомбардовање Југославије први знак шта би се догодило када би НАТО избио на границе Русије.¹⁰⁶

На самиту у априлу 1999. године усвојен је нови стратешки концепт савеза који је институционализовао ширење савеза које се претходно десило и трасирао пут ка новим проширењима. Тако у члану 4 наведеног концепта истиче се да је потребно да се алијанса припреми за пријем нових чланица.¹⁰⁷ Природа савеза у пракси је већ била промијењена агресијом на СР Југославију и пријемом Пољске, Мађарске и Чешке. Легализацију агресије на СР Југославију НАТО је учинио у новом стратешком концепту у коме је алијанси „уведена могућност дјеловања ван територије држава чланица.“¹⁰⁸

Још прије проширења НАТО пакта одржаван је привид сарадње између Русије и савеза. Тако је Русија 1994. године приступила Партнерству за мир, а 1997. године потписан уговор НАТО-Русија који је омогућио стварање истоименог савјета. Сарадња је крунисана споразумом НАТО-Русија из 2002. године којим је оформљено вијеће с циљем размјене информација и реаговања у хитним случајевима.¹⁰⁹ Био је то и турбулентан период за руску државу када су Путинове реформе биле тек на почетку. Управо у том периоду долази и до највећег проширења НАТО пакта у историји. Друго проширење НАТО-а уследило је 2004. године и обухватало је балтичке земље, Румунију, Бугарску, као и Словачку и Словенију. Учлањењем балтичких земаља НАТО је изашао на границе Русије у већем обиму.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Džon Miršajmer, *Velika zablude: liberalni snovi i međunarodna realnost*, CIRSD, Beograd, 2017, стр. 173.

¹⁰⁷ NATO, *The Alliance`s Strategic Concept*, 24. April 1999, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, (приступљено 4. јуна 2024. године).

¹⁰⁸ Миљан Филимоновић, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010, стр. 38.

¹⁰⁹ Dragan R. Simić, *Nauka o bezbednosti: savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list SRJ; FPN Beograd, Beograd, 2002, стр. 223-226.

¹¹⁰ Претходно су Русија и НАТО дијелили границу на сјеверу тј. граница Норвешке и Русије била је и граница НАТО-а и Русије.

Руска слабост била је основни узрок „прећутне сагласности“ на прва два таласа проширења НАТО пакта, наводи Џон Миршајмер. Занесен тиме Џорџ Буш је мислио да ће се Русија моћи натјерати и 2008. године да прихвати учлањење Украјине и Грузије у НАТО, што се показало као лоша процјена.¹¹¹ На Самиту НАТО пакта у Букурешту, 2008, расправљало се о могућем учлањењу Грузије и Украјине у овај савез. Занимљиво је што је као специјални гост на овај самит био позван и Владимир Путин. САД су чврсто заговарале да се Украјина и Грузија позову у чланство, али због противљења Француске и Њемачке то се није десило. Француска и Њемачка нису подржале америчку иницијативу знајући да ће, уколико се то деси, Русија реаговати и да ће то схватити као пријетњу својој безбједности. Компромис је пронађен тако што је у завршној декларацији НАТО изразио подршку Грузији и Украјини за учлањење у овај савез.¹¹²

Хенри Кисинџер је истицао да експанзија НАТО-а на исток не представља толико безбједносни циљ у Источној Европи колико „осјетљив метод стављања `под кључ` и укњижења демократских добитака.“¹¹³ На Минхенској безбједној конференцији, фебруара 2007, Владимир Путин је значајан дио свог говора посветио питању проширења НАТО пакта. Тврдећи да проширење НАТО савеза нема никакве везе са модернизацијом истог или осигуравањем безбједности у Европи. „Напротив, то представља озбиљну провокацију која смањује ниво међусобног повјерења. И ми имамо право питати: против кога је намијењена ова експанзија? Шта се догодило с увјеравањима наших западних партнера која су нам дали након распада Варшавског пакта? Гдје су те изјаве данас? Нико их не памти. Али ја ћу допустити себи да подсјетим ову публику шта је речено. Желио бих цитирати говор главног секретара НАТО савеза, господина Манфреда Ворнера, из Брисела 17. маја 1990. Он је тада рекао `како је чињеница да смо спремни не распоређивати војску НАТО савеза изван њемачке територије и дао је Совјетском Савезу безбједносне гаранције`. Гдје су те гаранције?“¹¹⁴

---

¹¹¹ Džon Miršajmer, *Kuda ide rat u Ukrajini*, 26. јул 2023, <https://standard.rs/2023/07/26/kuda-ide-rat-u-ukrajini-1/>, (приступљено 27. јула 2024. године).

¹¹² John J. Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is The West's Fault*, *Foreign Affairs*, Vol. 93, Number 5, September/October 2014.

¹¹³ Henri Kisindžer, *Svetski poredak*, Klub Plus, Beograd, 2014, стр. 103.

¹¹⁴ Говор председника Русије Владимира Путина на безбједној конференцији у Минхену, 2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, (приступљено 12. јуна 2024. године).

Путиново излагање у Минхену назначило је будући курс руске спољне политике која се усмјерила на јачању војних капацитета и на покушају спријечавања уласка Грузије и Украјине у НАТО. Августовски рат 2008. године у Грузији након кога је Русија успоставила потпуну контролу над Абхазијом и Јужном Осетијом и тако приморала Грузију на удаљавање од чланства у НАТО пакту био је опомена Западу да Русија неће одустати од захтјева да се НАТО не приближава њеним границама. И прије рата у Грузији Русија је покушала дипломатским путем обезбиједити гаранције да се НАТО неће ширити. Тај дипломатски подухват остао је познат као *Медведевљева иницијатива*. Она је сачињена од низа приједлога које је Дмитриј Медведев предлагао на скуповима у Њемачкој, Француској и званичних приједлога које је објавило Министарство спољних послова Русије. Према Медведевљевој замисли ниједан савез или држава немају ексклузивитет на очување мира у Европи те да се проблеми рјешавају „сагласношћу заинтересованих страна.“¹¹⁵ Нацрт уговора упућен је свим чланицама ОЕБС-а, а посебан нацрт уговора упућен је НАТО пакту. На крају, Медведевљева иницијатива није постигла жељени резултат односно Русија није успјела преуредити на равноправној основи са западним земљама европски поредак. С друге стране НАТО је наставио проширивати своје чланство. Треће проширење НАТО пакта дошло је 2009. године када су у савез примљене Хрватска и Албанија. Тим учлањењем НАТО је обезбиједио потпуну контролу Јадранског мора.

Међутим, нису сви на западу благонаклоно гледали на ширење НАТО пакта. Међу највећим критичарима издвојио се један од твораца америчке стратегије у Хладном рату – Џорџ Кенан. У ауторском тексту *Судбоносна грешка* објављеном у Њујорк тајмсу 1997. године Кенан наводи да би ширење НАТО пакта била „најсудбоноснија грешка америчке спољне политике у постхладноратовској ери.“ Кенан је истицао да ће таква одлука неминовно подстаћи антизападне тенденције у руској јавности као и да ће вратити атмосферу Хладног рата у односе Истока и Запада. Он је додао да би ширењем НАТО пакта Русија сматрала да је угрожен њен престиж те да су њени безбједносни интереси погођени. Сходно свему томе Кенан је закључио да је потпуно непотребно ширење НАТО-а и да ће

---

¹¹⁵ Миљан Филимоновић, *Концепт новог европског безбедносног поретка у спољној политици Русије на почетку 21. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2016, стр. 18.

оно оставити далекосежне посљедице.¹¹⁶ Кенан није случајно као разлог за неширење НАТО-а, између осталог, навео и то да би тиме Русија сматрала да је угрожен њен престиж. Наиме, велике силе много придају престижу у међународним односима. Од њега зависи перцепција државе у погледима споља те сходно томе и само њено позиционирање у међународном поретку. Ханс Моргентау је због тога рекао да је задатак „мудро конципиране политике престижа приказати остатку свијета моћ коју посједује сопствена нација, не откривајући ни сувише много ни премало.“¹¹⁷ Кенан је разумио да би излазак НАТО-а на руске границе на глобалном плану био схваћен као знак руске слабости и тиме би њен престиж био знатно умањен. Такав поглед су имали и у Кремљу, а нарочито Владимир Путин.

Сличан став о непотребности ширења НАТО-а изнио је и Ричард Хас тврдећи да у историји нема примјера када један савез побиједи свог ривала наставља своје постојање те нагласивши да проширење НАТО пакта на исток „тешко да је морало да буде неминовно рјешење.“¹¹⁸ Хас даље истиче да је програм Партнерства за мир, који је укључивао и Русију, био много прихватљивији за успостављање безбједносног система у Европи, али да су гласови о експанзији НАТО-а ипак превагнули.¹¹⁹ То је за посљедицу имало продубљивање кризе у односима НАТО-а и Русије, а врхунац је досегнут у зиму 2013. када је Украјина поново била кључно питање у Европи.

3.2. Украјинска криза и ширење НАТО пакта 2014 – 2024.

У зиму 2013. године Украјина се нашла пред геополитичком раскрсницом. У преговорима са ЕУ Украјини је понуђено потписивање Споразума о слободној трговини. Тим споразумом Украјина би добила бесцарински приступ тржишту ЕУ и усклађивала би своје прописе са прописима ЕУ. С друге стране, потенцијално потписивање овог споразума Русија је схватила као увертиру у увлачење Украјине у западну сферу интереса. Из тог

---

¹¹⁶ George F. Kennan, *A Fateful Error*, The New York Times, 5. February 1997, <https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>, (приступљено 1. јуна 2024. године).

¹¹⁷ Hans Morgentau, *Teorija međunarodne politike*, CID, Podgorica, 2014, стр. 87.

¹¹⁸ Ričard Has, *Svet u neredu: Američka spoljna politika i kriza starog poretka*, CIRSD, Beograd, 2017, стр. 89.

¹¹⁹ Исто, стр. 90-93.

разлога Москва није оклијевала. На састанку председника Русије, Владимира Путина, и председника Украјина, Виктора Јануковича, Украјини је понуђено 15 милијарди долара помоћи и ниске цијене плина од Русије, а да заузврат Украјина не потпише наведени споразум. Украјински председник је пристао на понуду и крајем новембра објелоданио да Украјина одустаје од потписивања споразума. Као реакција на то отпочели су протести на главном тргу у Кијеву који се зове Мајдан те ће дешавања од децембра 2013 до марта 2014. године добити назив Мајданска револуција. Демонстранти су били састављени из разних опозиционих политичких партија укључујући неонацисте из покрета Десни сектор. Током демонстрација на Мајдан су долазили представници САД и ЕУ пружајући подршку демонстрантима.¹²⁰ До ескалације кризе дошло је када су обје стране употребиле силу током јануара и фебруара 2014. године приликом чега је страдао већи број демонстраната и полицајаца. Коначно, председник Виктор Јанукович свргнут је с тог мјеста 14. фебруара и био је принуђен напустити земљу. Његово свргавање Русија је окарактерисала као државни удар. Непосредно пред свргавање Јануковича у областима са већинским руским становништвом и онима у којима је руски језик доминантан грађани су демонстрирали против Мајданске револуције. Тај талас протеста назван је Руско прољеће. Оно што је било повод побуне у областима са већинским руским становништвом био је покушај укидања Закона о основама државне језичке политике¹²¹, усвојеног у мандату Виктора Јануковича. Руска војска крајем фебруара извела је операцију „Љубазни људи“ на Криму када је изашла из својих касарни заузимајући кључне тачке на Криму. Недуго потом спроведен је референдум на Криму на коме је изгласано присаједињење Крима Русији. Одмах након мартовских догађаја на Криму у Доњецу и Луганску проглашене су народне републике. Талас проглашења захватио је и остале области у југоисточној Украјини. На протестима у Одеси, 2. маја, припадници Десног сектора запалили су више десетина проруски оријентисаних грађана у Дому синдиката. Када је Украјина послала војску да поврати

---

¹²⁰ Миљан Филимоновић, *Концепт новог европског безбедносног поретка у спољној политици Русије на почетку 21. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2016, стр. 212.

¹²¹ Наведени закон је ступио на снагу 2012. године и он је регулисао употребу језика у областима у којима живи најмање 10% становништва које говори тим језиком. Концепт «регионалног језика» давао је могућност да се на тим територијама поред украјинског користи и језик којим говори најмање 10% становништва и употребљава у школству, јавним институцијама, предузећима итд. Тиме је руски језик легитимисан у областима у којима се он већински говорио.

контролу над областима у Доњецку и Лугањску назвавши то Антитерористичком операцијом (АТО), до тада мирни протести ескалирали су у грађански рат.

У љето 2014. већ се водио рат на истоку Украјине. Украјинска војска у августу је извела офанзиву с циљем сламања отпора у Доњецку и Луганску. Чинило се да ће у тој намјери и успјети, али је онда услиједила контраофанзива устаника која се завршила изласком Доњецке Народне Републике (ДНР) на Азовско море. Одмах потом у Минску, 5. септембра, потписан је мировни споразум којим су борбена дејства обустављена. Крхко примирје владало је до краја 2014. године, а нови сукоби започели су у јануару 2015. Борбе су се водиле око стратешки важног градића Дебаљцево, а већ у фебруару поново је потписан мировни споразум познат као Минск 2.¹²² Потписивањем овог споразума окончана је прва фаза сукоба у Украјини, али он није довео до трајног мира. Напротив, подручје Донбаса постало је зона замрзнутог конфликта гдје повремена размјена ватре између сукобљених страна није престајала.

Од почетка украјинске кризе у јесен 2013. године САД и земље НАТО пакта оптуживале су Русију за подривање суверенитета Украјине и мијешање у њена унутрашња питања. Касније су оптужбе проширене да је Русија извршила агресију на Украјину. Какви су односи владали између Русије и САД најбоље свједоче ријечи Барака Обаме пред Уједињеним нацијама, септембра 2014, када је Русију сврстао међу три највеће пријетње човјечанству уз Исламску државу и вирус ебола.¹²³ Упоредо с ратним дешавањима на истоку Украјине на НАТО самиту у Вашингтону, јула 2014. године, Украјини је обећана војна помоћ од земаља чланица НАТО те да ће пут ка пријему Украјине у НАТО бити убрзан у будућности. То је био наставак политике НАТО пакта којом се Украјина охрабривала за

---

¹²² Мински споразуми потписани су 5. септембра 2014 и 12. фебруар 2015. године. У преговорима су учествовали Украјина, Русија, ОЕБС, Њемачка, Француска и представници ДНР и ЛНР. Ови споразуми регулисали су војну димензију по којој је договорена тампон зона с обје стране линије разграничења дужине 15 km. Такође, тешко наоружање обје стране су требале повући 70 km. Договорена је била размјена и амнестија свих заробљеника, а спровођења ових договора надгледао би ОЕБС. Поред ових војних питања Мински споразуми су имали и политичку димензију. Тако је било договорено да Украјина усвоји закон о специјалном статусу ДНР и ЛНР те да у тим областима одржи локалне изборе, а након спровођења избора Украјина је требала преузети контролу државне границе у тим областима. Поред тога било је предвиђено и спровођење уставних реформи у Украјини којим би се држава децентрализовала. Детаљније о Минским споразумима у: Спутњик Србија, *Све о Минским споразумима*, 10. децембар 2022, <https://sputnikportal.rs/20221210/sve-o-minskim-sporazumima-1147577181.html>, (приступљено 4. јула 2024. године).

¹²³ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, у *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 509.

улазак у овај војни савез. Међутим, године које су услиједиле носиле су нове изазове и повремено скретале пажњу са Украјине. За све то вријеме Украјина је опремала своју војску набавком нових оружја и оруђа уз подршку НАТО чланица.

Русија је на позив Башара ел Асада, 2015. године, извела војну операцију у Сирији. Наиме, руске снаге су пружиле ваздушну подршку сиријским трупама уништавајући кључне тачке Исламске државе и тиме по први након Хладног рата Русија је војно реаговала изван постсовјетског простора.¹²⁴ Русија је тада положила Исламске државе гађала и из Каспијског језера тиме показујући западним земљама снагу свог оружја. Ново проширење НАТО-а дошло је 2017. године, а нова чланица је постала Црна Гора. Односи НАТО-а и Русије додатно су погоршани након што су власти Велике Британије оптужиле Русију да је умијешана у тровање бившег руског агента Сергеја Скрипаља. Тада је услиједио талас протјеривања руских дипломата из западних земаља као и из НАТО-а. Процес заокруживања Балкана НАТО чланицама настављен је 2020. године када у савез улази Сјеверна Македонија. Тиме је НАТО извршио потпуну контролу над југоисточном Европом. Русија је у оба случаја истицала да ширење НАТО пакта не доприноси безбједности у Европи, већ порасту тензија нарочито на осјетљивим подручјима какав је Балкан.

Исте године Русија усваја нову нуклеарну доктрину. Као и сви стратешки документи нуклеарна доктрина је значајна због идентификације пријетњи као и одговора на њих. Најбитнији ставка у овом документу је члан 17 у коме се наводи да Русија задржава право „употребе нуклеарног оружја као одговор на употребу нуклеарног оружја и других врста оружја за масовно уништење против ње и(ли) њених савезника, као и у случају агресију на Руску Федерацију употребом конвенционалног наоружања када је угрожено само постојање државе.“¹²⁵

Већ идуће године украјинска криза поново је добила на актуелности. Након покушаја дипломатског рјешења спора у децембру 2021. године и неуспјеха преговора Русија је 24.

---

¹²⁴ Препадни марш руских падобранаца у ноћи 10. на 11. јун 1999. године из Угљевика према аеродрому Слатина у Приштини не може се сматрати војним реаговањем. Иако су руске снаге заузеле аеродром и биле на ивици ватреног обрачуна са британским снагама до њега ипак није дошло.

¹²⁵ Основы государственной политики Российской Федерации в области ядерного сдерживания, 2. јун 2020, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/45562>, (приступљено 23. маја 2024. године).

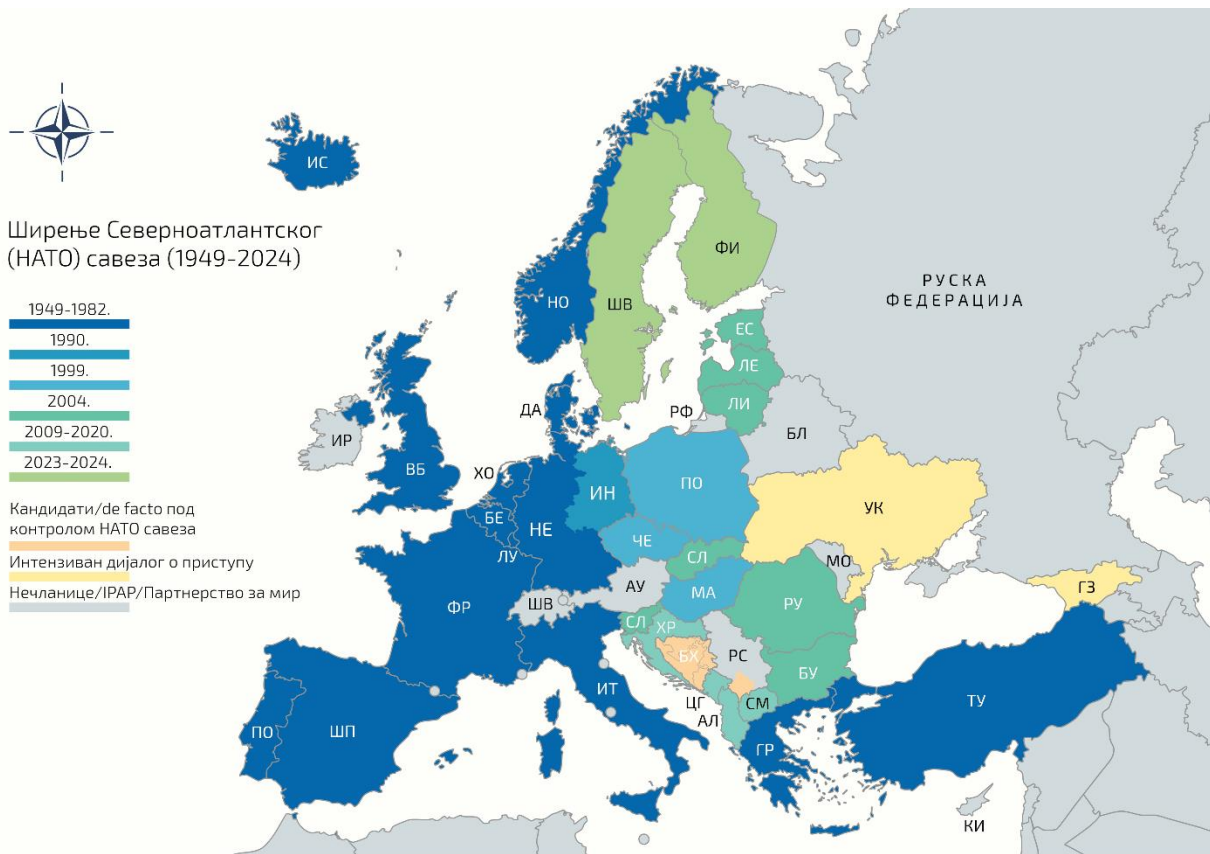

фeбруара 2022. године започела СВО. Руске трупе умарширале су у Украјину из три правца. Након овог догађаја Скандинавске земље, Шведска и Финска, које су до тада биле неутралне изразиле су жељу за улазак у НАТО. Наиме, обје државе су такав потез правдале осјећањем страха од Русије. Финска је постала чланица НАТО 2023, а годину дана касније то је постала Шведска. Такође, на самиту НАТО-а у Мадриду, 2022, године усвојен је Нови стратешки концепт алијансе. У њему се Русија карактерише као „најзначајнија и директна пријетња по безбједност савезника и стабилност на евроатлантском подручју... Војно јачање Москве, укључујући у регионима Балтичког, Црног и Медитеранског мора, као и њено војно интегрисање са Бјелорусијом, изазов су за нашу безбједност и интересе.“¹²⁶ У истом документу проширење НАТО пакта карактерише се као „историјски успјех“, а назначено је да је НАТО отворен за све „европске демократије које дијеле вриједности Савеза“. Наставак партнерства са Босном и Херцеговином, Украјином и Грузијом истакнуто је у сврху промоције мира, а Савез је поново потврдио одлуку донесену на самиту у Букурешту 2008, и накнадне одлуке које се тичу интеграције Грузије и Украјине у Савез.¹²⁷ Тиме је НАТО експлицитно назначио да не одустаје од тежње да ове двије земље буду чланице Савеза и тиме изађу на руске границе.

---

¹²⁶ НАТО, *Стратешки концепт НАТО-а 2022*, Мадрид, 29. јун 2022, стр. 3-4.

¹²⁷ Исто, стр. 9.

Карта 3 – Експанзија НАТО пакта на исток од 1999. до 2024. године (аутор карте дипл. правник Душан Дачић)

Упоредо с тим, Финска је потписала и билатерални споразум са САД о сарадњи у области одбране којим је САД дато на коришћење 15 локалних војних објеката у Финској. С друге стране, Шведска је усвојила нову стратегију одбране у којој се као највећа пријетња истиче Русија. Предсједник Русије, Владимир Путин, коментарисао је учлањење Финске и Шведске у НАТО тврдећи да Русија нема проблем с тим потезом јер их не сматра за пријетње, али уколико НАТО буде распоредио војну инфраструктуру на ове територије Русија ће одговорити. На одговор се није дуго чекало, те су унутар Војске Русије организована двије нове војне области Лењинградска и Московска.

Међутим, политика проширења НАТО пакта на исток није била у сврси обуздавања Русије, тврдио је Џон Миршајмер. Наиме, када је одлука о проширењу НАТО донесена Русија је била слаба и није представљала пријетњу по Запад. Ширење НАТО-а по њему било је у сврси успостављања „џиновске зоне мира“ у Европи спајањем Западне и Источне

Европе у једном савезу.¹²⁸ Проширење НАТО пакта слиједило је логику либералне хегемоније чији је крајњи циљ био да цијели европски континент буде преликана Западна Европа.¹²⁹

Одуставши од неутралности Финска је проширила границу НАТО пакта са Русијом, а учлањењем Шведске НАТО је досегао до броја од 32 земље чланице. Ипак, да би се разумјело како је дошло до тога потребно је вратити се у зиму 2021/22, када је, чини се, европски безбједносни поредак могао кренути другачијом путањом.

3.3. Приједлози Споразума и Уговора о безбједносним гаранцијама Русија – НАТО и Русија – САД 2021. године

Продубљивање кризе у односима између Русије и НАТО земаља, предвођених САД-ом, досегло је свој врхунац током 2021. године. Војна вјежба НАТО пакта „Бранилац Европе 21“ вођена је у периоду од марта до средине јуна 2021. године и уједно је била највећа војна вјежба овог савеза након распада СССР-а у Европи. Наравно, овакви маневри НАТО пакта нису остали без реакције у Русији. Русија је у истом временском раздобљу извела војне вјежбе у близини границе са Украјином. Након састанка са бјелоруским колегом министар иностраних послова Русије, Сергеј Лавров, је прокоментарисао наведену вјежбу НАТО пакта тврдећи да је то доказ агресивних намјера НАТО-а те да се тиме жели постићи дестабилизација континента. На Самиту НАТО-а у Бриселу, током јуна, поновљен је став пакта усвојен у Букурешту 2008. године како се охрабрује Украјина на путу за НАТО и да ће она у будућности постати члан алијансе. У току јуна одржан је и билатерални самит Русије и САД у Женеви на коме су предсједници Путин и Бајден разговарали о бројним темама укључујући украјинску кризу.¹³⁰

Упоредо са маневрима широког обима НАТО пакта Русија се спрема за усвајање нове Националне стратегије безбједности. Владимир Путин је 2. јула 2021. године потписао

---

¹²⁸ Džon Miršajmer, *Radjanje novog poretka: kuda ide svet*, 11. септембар 2023,

<https://standard.rs/2023/09/11/radjanje-novog-poretka-kuda-ide-svet/>, (приступљено 23. јула 2024. године).

¹²⁹ Džon Miršajmer, *Velika zablude: liberalni snovi i međunarodna realnost*, CIRSD, Beograd, 2017, стр. 178.

¹³⁰ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 506.

указ о проглашењу Националне стратегије безбједности чиме је она и званично ступила на снагу. Њене главне тачке односиле су се на горућа питања руске безбједности. Прије свега, у овом документу истиче се да је Русија показала отпорност на санкције које су јој уведене, али се скреће пажња да унутар земље, подстакнуте из иностранства, постоје „деструктивне снаге“ које су спремне да дестабилизују земљу. Такође у економском смислу наведено је да ће Русија наставити радити на смањењу зависности од увоза у кључним областима.¹³¹ Као и у ранијим, а и каснијим, стратешким документима Русије и ова стратегија је нагласила да се свијет налази у периоду трансформације, али да западне земље теже да одрже своју хегемонију.¹³²

Почетком септембра предсједник Украјине, Володимир Зеленски, састао се у Вашингтону са предсједником САД, Џозефом Бајденом. Том приликом Бајден је поновио да су САД „посвећене евроатлантским интеграцијама Украјине“. Већ од октобра званичници САД-а и НАТО пакта обзнанили су како посједују доказе да Русија припрема инвазију на Украјину. У оквиру тих доказа наведено је и гомилање руских трупа у близини границе са Украјином те да се руска војска групише зарад предстојеће акције. С друге стране, почетком новембра Украјина и САД су потписале Споразум о свеобухватном стратешком партнерству у коме се истиче посвећеност Украјине за реформама у процесу интеграције у европске и евроатлантске институције.¹³³

Министарство иностраних послова Русије је, у сриједу 15. децембра 2021. године, предало два приједлога Споразума и Уговора о безбједносним гаранцијама са НАТО пактом и САД-ом тадашњем помоћнику америчког државног секретара Карену Донфриду. Приједлог који је упућен САД-у носио је назив *Уговор између Руске Федерације и Сједињених Америчких Држава о гаранцијама безбједности* док је уговор упућен централи НАТО-а носио назив *Споразум о безбједносним гаранцијама за Руску Федерацију и чланице Сјеверноатлантског пакта*. Наведени приједлог Споразума садржао је девет чланова, а Споразум је, како је наведено у његовој преамбули, полазио, између осталог, од Повеље

---

¹³¹ Стратегија националној безбједности Росијској Федерацији,
<http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/1>, (приступљено 8. јула 2024. године)

¹³² Стратегија националној безбједности Росијској Федерацији, погл. 2, став 1 и 2.
<http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/1>, (приступљено 8. јула 2024. године)

¹³³ John J. Mearsheimer, *Who Caused the Ukraine War?*, 5. August 2024, <https://substack.com/home/post/p-147357385>, (приступљено 5. августа 2024. године).

ОУН-а, као и Завршног акта Хелсиншке конференције из 1975. године и споразума између Русије и НАТО-а од 1997. до 2002. године. Прва три члана тичала су се основних смјерница за односе између Русије и НАТО пакта. Тако се у првом члану наводи да се учесници споразума руководе принципима сарадње и недјелјиве безбједности као и то да ниједна страна не може индивидуално повећавати своју безбједност или кроз неки савез на уштрб безбједности других. Такође је наведено да ће стране своје међународне спорове рјешавати мирним путем, као и то да се „уздрже од употребе силе или пријетње употребе силом на било који начин који није у складу с циљевима Уједињених нација.“¹³⁴ С тим у вези је још наведено да се стране обавезују да неће „стварати услове или ситуације које би могле представљати или се сматрати пријетњом по националну безбједност других страна.“¹³⁵

Другим чланом је било предвиђено да се проблематичне ситуације рјешавају „хитним консултацијама на билателарној и мултилатералној основи, укључујући савјет Русија – НАТО.“¹³⁶ Трећим чланом је наведено да учесници споразума не сматрају једни друге за противнике, као и то да ће одржавати дијалог и интеракцију „како би унаприједили механизме за спречавање инцидента на отвореном мору и у ваздушном простору изнад њега (првенствено у регионима Балтичког и Црног мора).“¹³⁷

С друге стране, од четвртог до осмог члана конкретизују се мјере и радње које је потребно усагласити зарад постизања споразума. Тако се у четвртом члану наводи да ни Русија ни друге земље које су биле чланице НАТО пакта до 27. маја 1997. године, не распоређују своје оружане снаге нити наоружање на друге земље у Европи, а у ванредним околностима „ако се појаве ситуације везане за потребу да се неутралише пријетња по безбједност једног или више учесника такви пласмани могу се извршити уз сагласност свих учесника.“¹³⁸ Наредним чланом било је предвиђено да се стране у споразуму обавезују да неће распоређивати ракете средњег и кратког домета у областима с којих би могле угрозити територије других учесника споразума.

---

¹³⁴ МИП РФ, *Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора*, 15. 12. 2021., https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/, (приступљено 1. јуна 2024. године).

¹³⁵ Исто.

¹³⁶ Исто.

¹³⁷ Исто.

¹³⁸ Исто.

Оно што је свакако један од најбитнијих чланова приједлога споразума била је одредба о неширењу НАТО пакта даље на исток. Наиме, у шестом члану је прецизирано да се „учеснице које су чланице Сјеверноатлантског савеза прихватају обавезе које искључују даље ширење НАТО-а, укључујући и приступање Украјине, али и других држава.“¹³⁹ Сходно томе у идућем члану је наведено да се чланице НАТО пакта обавезују да неће спроводити било какве „војне активности на подручју Украјине, као и друих земаља Источне Европе, Закавказја и Централне Азије.“¹⁴⁰ Међутим, како би се спријечили евентуални инциденти до којих би могло доћи на терену, у истом члану је наведено да се Русија и чланице НАТО-а обавезују да неће изводити војне вјежбе изнад нивоа бригаде „у појасу договорене ширине и конфигурације са обје стране граничне линије између Руске Федерације и држава које су с њом у савезу, као и учесница које су државе чланице НАТО пакта.“¹⁴¹

Као и у случају приједлога Споразума са НАТО пактом и приједлог Уговора са САД-ом полази од принципа Уједињених нација и у својим уводним члановима Уговор садржи принципе о недјеливој безбједности као и обавезе да се не предузимају радње које угрожавају безбједност друге стране. Апстрактни наводи из првог члана предложеног Уговора конкретизовани су у сљедећим. Тако је у трећем члану предвиђено да стране неће користити територије других држава за припреме или напад на другу страну, или за друге радње које би могле угрозити безбједност друге стране.¹⁴²

Један члан и у Уговору са САД-ом је био предвиђен за обавезивање да се НАТО неће ширити даље на исток. Члан 4 наводи да се САД обавезују „да искључе даље ширење Сјеверноатлантског пакта у источном правцу и да одбију примити у савез државе које су раније биле чланице СССР-а“.¹⁴³ Истим чланом је предвиђено да САД неће формирати војне базе на територији држава бивших чланица СССР-а, а које нису чланице НАТО пакта, те да

---

¹³⁹ Исто.

¹⁴⁰ Исто.

¹⁴¹ Исто.

¹⁴² МИП РФ, *Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности*, 15. 12. 2021, https://mid.ru/ru/foreign_policy/tso/nato/1790818/, (приступљено 1. јуна 2024. године).

¹⁴³ Исто.

неће „користити њихову инфраструктуру за обављање било каквих војних активности нити развијати билатералну војну сарадњу с њима“.¹⁴⁴

Поново је Русија инсистирала и то уврстила и у Уговор да се стране обавезу да неће распоређивати ракете кратког и средњег домета на територије са којих би могле угрозити територију друге стране. Посебна одредба односила се на распоређивање нуклеарних капацитета те је наведено да су стране дужне повући сво нуклеарно оружје које је распоређено ван њихових државних територија те ће „елиминисати сву постојећу инфраструктуру за распоређивање нуклеарног оружја ван своје националне територије“. Уз то је наведено да стране неће обучавати војске или цивиле других држава које не посједују нуклеарно наоружање да користе такво оружје.¹⁴⁵

Дакле, као што се види из наведеног приједлога Споразума и Уговора Русија је јасно маркирала области и питања која су од највећег значаја за њену безбједност и понудила одговарајуће механизме за њихово уређење. Круцијално питање које се протеже у оба приједлога јесте давање гаранција да се НАТО пакт неће ширити на исток и у своје чланство примати земље чланице бившег СССР-а. Уз то, такође битно питање јесте и размјештање ракета кратког и средњег домета гдје је руски приједлог и НАТО пакту и САД-у био да се те ракете не могу распоредити на територијама с којих би се могла гађати друга држава. Као трећи кључан услов издваја се враћање на стање до 27. маја 1997. године, односно да се војна инфраструктура НАТО пакта врати у стање прије проширења у источној Европи.

Из оба документа видљиво је и шта Русија сматра својом интересном сфером јер је у њима експлицитно захтијевала да се не одржавају војне вјежбе или заснива војна инфраструктура на простору држава бивших чланица СССР-а, односно у источној Европи, Закавказју и централној Азији. У поморском смислу руска сфера интереса сеже у Балтичко и Црно море како је то и наведено у приједлогу Споразума са НАТО пактом. Иако у нацртима није наведено, такође и Каспијско море чини саставни дио руске сфере интереса што проистиче из навода о немијешању НАТО пакта у област централне Азије.

---

¹⁴⁴ Исто.

¹⁴⁵ Исто.

Након изнесених приједлога Споразума и Уговора Русија је пристала на одржавање преговора, а као могућу локацију предложила Женеви. Преговори између САД и Русије започели су у Женеви, 10. јануара 2022. године. У данима који су услједили након више фаза преговора није било помака у покушају постизања дипломатског рјешења.

Упоредо с преговорима објављени су сателитски снимци гомилања руске војске у пограничним зонама према Украјини на основу чега су САД и НАТО тврдили да ће Русија напасти Украјину. Русија је гомилање трупа уз границу са Украјином правдала војном вјежбом и провјером борбене готовости. Поред тога, док су се у јануару и почетком фебруара одвијали преговори у Донбасу је било кршено примирје, а обје стране су се међусобно оптуживале. Из дана у дан стизали су извјештаји о размјени ватре у ширем рејону Доњецка и Луганска.

Коначно, САД и НАТО пакт су 26. јануара послали одвојене писане одговоре Русији на њен приједлог Уговора и Споразума. Одговор НАТО пакта имао је три кључне ставке. Прва се односила на поновно успостављање дипломатских односа НАТО-Русија као и директне телефонске линије за „хитне случајеве“. Друга ставка се дотичала спремности НАТО пакта да на основу Хелсиншког завршног акта из 1975. године заједно са Русијом раде на јачању безбједносног аранжмана у Европи. Истакнуто је и да је право сваке државе да бира безбједносне аранжмане у које хоће да приступи. У истој ставци је наведено и да Русија треба да се „уздржи од примјене силе, агресивне реторике и злонамјерних активности“ против чланица НАТО-а и других држава. Захтјев НАТО пакта био је и повлачење руских трупа из Украјине, Молдавије и Грузије због тога што су у тим земљама распоређене без сагласности држава. Трећа ставка се односила на „смањење ризика, транспарентност и контролу наоружања“.¹⁴⁶

Овакав одговор у Русији није сматран за адекватан, односно није постигнут консензус око кључних проблема које је Русија маркирала. Сходно томе руски званичници су одмах изјавили да преговори нису успјели. Предсједник САД-а, Џозеф Бајден, је 18. фебруара изјавио да има информације да је Русија спремна да нападне Украјину. Упркос одбијању безбједносних гаранција дипломатски напори како би дошло до деескалације кризе су

---

¹⁴⁶ NATO, *Press conference by NATO Secretary Jens Stoltenberg*, 26. Januray 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_191254.htm, (приступљено, 3. јула 2024. године)

настављени и то на више нивоа. Тако је Русија преговарала са челницима НАТО-а, упоредо с тим вођени су билатерални разговори Русија – САД, а такође је било разговора и у окриљу ОЕБС-а. Тих дана Русију је посетио француски предсједник Емануел Макрон, као и њемачки канцелар и министрица спољних послова Велике Британије. Путем видео линка директно су разговарали и Путин и Бајден, али сви ти разговори нису постигли жељени ефекат.¹⁴⁷

Након неуспјелих преговора, Владимир Путин је, 21. фебруара, потписао декрет о признању независности Луганске и Доњецке Народне Републике те је наредио руској војсци да „обезбиједи мир у овим регионима“. Упоредо с овим дешавањима у медијима су се појављивале фотографије руских војних формација у близини границе са Украјином који су на својим возилима имали слово Z, али без икаквих других обиљежја.

3.4. „Специјална војна операција“ или „Путинов рат“

Коментаришући терористичке пријетње Исламске државе у Сирији, у јеку бомбардовања њених упоришта од стране руске војске октобра 2015. године, предсједник Русије Владимир Путин се, у интервјуу датом медијима западних земаља, присјетио лекције које су га научиле Лењинградске улице. „Ако је борба неизбежна, удари први“ – рекао је Путин тада.¹⁴⁸ У годинама које су услиједиле новинари и научници истицали су ову максиму као основну водилу Путинове спољне политике. У теорији међународних односа она би била подударна са превентивним ратом. Наиме, под превентивним ратом подразумјева се стање у коме пријетња непријатеља није досегла критичан ниво, али је у интересу државе да поведе рат сада него да чека да непријатељска страна ојача.¹⁴⁹ Џон Миршајмер је у свом тексту *Рађање новог поретка: куда иде свијет*, између осталог, руску интервенцију означио као „самоодбрамбени превентивни рат“.¹⁵⁰ Миршајмер је своју

---

¹⁴⁷ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svjetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 517.

¹⁴⁸ ТВ Звезда, Путин: *Если драка неизбежна, бить надо первым*, 22. 10. 2022., <https://tvzvezda.ru/news/201510222143-e39k.htm>, (приступљено 8. јула 2024. године)

¹⁴⁹ Džozef Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006, стр. 213.

¹⁵⁰ Džon Miršajmer, *Radjanje novog poretka: kuda ide svet*, 11. септембар 2023, <https://standard.rs/2023/09/11/radjanje-novog-poretka-kuda-ide-svet/>, (приступљено 23. јула 2024. године).

тврдњу оправдавао тиме да је Русија покушала дипломатским средствима у децембру 2021. године да ријеши кризу са САД и НАТО, али након тих неуспјеха своје интересе одлучила је да заштити војним путем.

У зору, 24. фебруара 2022. године, Владимир Путин је издао наредбу за отпочињање СВО. У обраћању руској јавности он је тада изрекао и два циља СВО, а то су *демилитаризација* и *денацификација* Украјине. Зашто Русија није 2014. године кренула у овакву операцију објаснио је Путин у разговору за телевизију Русија-1, марта 2023. Путин је рекао да је Русија морала да уради много тога на унутрашњем плану и да се спреми за СВО, пошто 2014. није била спремна за такав подухват. То се односило на развој хиперсоничног оружја, обезбјеђивању хране, јачање финансијског система и слично.¹⁵¹ Русија је у септембру 2022. године присајединила четири области (Доњецку, Луганску, Херсонску и Запорошку). Тим чином је и уставно прогласила суверенитет над том територијом иако у тренутку присаједињења није контролисала сав тај териториј.

Као један од разлога СВО Путин је истакао и украјинско непоштовање Минских споразума из 2014/15. године. У том контексту занимљива је изјава бивше њемачке канцеларке Ангеле Меркел из 2022. године у коме је истакла да је потписивање Минских споразума за циљ имало давање времена Украјини да ојача. Њене наводе је потврдио и бивши француски предсједник Франсоа Оланд истичући да је Украјини требало вријеме да ојача војску.¹⁵² Западне земље су на руску операцију реаговале низом санкција према руској економији и банкарском сектору покушавајући тиме да уруше унутрашњи систем функционисања Русије. Санкције се нису односиле само на економско-финансијски сектор. Руски савези избачени су из ФИФА и УЕФА као и из других међународних савеза у осталим спортовима. Поред санкција западне земље су Украјину финансијски и оружаном помагале. Тако је Украјина добијала савремено наоружање попут њемачких тенкова „Леопард“ и америчких „Абрамс“, америчких далекометних балистичких ракета „АТАКМС“, све до авиона „Ф-16“. Наоружавање Украјине има двојак ефекат по западне земље.

---

¹⁵¹ Политика, *Путин: 2014. нисмо имали хиперсонично оружје, сада га имамо*, 19. март 2023, <https://www.politika.rs/scc/clanak/543542/Putin-2014-nismo-imali-hipersonicno-oruzje-sada-ga-imamo>, (приступљено 5. августа 2024. године).

¹⁵² Политика, *Бивши француски предсједник: Меркелова је рекла истину о Минском споразуму*, 30. децембар 2022, <https://www.politika.rs/scc/clanak/530912/Bivsi-francuski-predsednik-Merkelova-je-rekla-istinu-o-Minskom-sporazumu>, (приступљено 4. јуна 2024. године).

Испоручивањем оружја Украјини додатно се слабе војни ефективни европских земаља и оне се стављају у додатан подређен положај у односу на САД, док се зарад попуњавања тих капацитета морају обратити САД што ће скупо коштати.¹⁵³ Ипак, наоружавање Украјине, како је рат одмицао, уносило је кризу међу савезницима у НАТО пакту. И унутар САД предсједник Бајден морао је да убјеђује чланове Конгреса за одобравање новог пакета финансијске помоћи. Ова криза настала је након неуспјешне љетње офанзиве украјинске војске 2023. године у коју су уложена велика средства, а која је у коначници доживјела крах. Заправо, рат је прошао кроз неколико етапа. На почетку руска војска је напредовала и заузела велике територије у источној и сјеверној Украјини. Након почетних успјеха украјинска војска се стабилизовала и у љето 2022. године у контраофанзиви повратила велике области у околини Харкова. Русија тада мијења тактику и прелази на утврђивање достигнутих положаја. На то је утицао генерал Суrowикин који је постављен за команданта СВО. Он је одлучио да повуче руску војску из града Херсона и његовог ширег рејона назад и успостави линију на ријечи Дњепар и тиме природном границом брани достигнуте положаје. Такође, градњом одбрамбених капацитета који су добили назив „Суrowикинова линија“ Руси су одолели украјинској контраофанзиви 2023. Рат исцрпљивања који је наступио више је погодовао руској страни због велике артиљеријске надмоћи, а у рату исцрпљивања артиљерија игра кључну улогу јер од ње највише војника страда.¹⁵⁴ Унутар руске војске, међутим били су присутни бројни пропусти те је из тог разлога ПВК „Вагнер“ се побунио и чак кренуо према Москви. Сукоб је превазиђен, али је јединица расформирана и прикључена редовној војсци.

Свега четири дана након почетка СВО у Минску су почели преговори између Русије и Украјине. Они су настављени у Истанбулу и стране су се споразумјеле о бројним питањима. Чак је у знак добре воље Русија повукла своје трупе из околине Кијева. Ипак, преговори нису уродили плодом, а рат је настављен. Били су то први преговори супротстављених страна и до краја љета 2024. једини. Треба напоменути да је уз посредовање Турске у љето 2022. године потписан тзв. Житни споразум чији је циљ био

---

¹⁵³ Зоран Обрадовић, Дејан Михајловић, Потенцијал антихегемонске коалиције, у *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, год. XV, вол. 26, бр. 1/2024, стр. 116.

¹⁵⁴ Džon Miršajmer, *Kuda ide rat u Ukrajini* 2, 28. јул 2023, <https://standard.rs/2023/07/28/kuda-ide-rat-u-ukrajini-2/>, (приступљено 8. августа 2024. године).

омогућавање извоза жита земљама које су пред изазовом несташнице хране. У знак добре воље руска војска се тада повукла са стратешки важног Змијског острва у Црном мору. Међутим, споразум је био ограничен на годину дана, а након што је Русија условила продужење споразума враћањем Русије у банкарски систем СВИФТ те неиспуњавањем руских услова Русија се повукла из споразума.¹⁵⁵

Ипак, Владимир Путин је 14. јуна 2024. понудио мировно рјешење за окончање рата у Украјини. Услови Русије су били готово истовјетни оним из децембра 2021. и из Истанбулских преговора 2022. године. Наиме, предуслов за мировни споразум је повлачење украјинске војске из четири присаједињене области Русији. Након тога руски услов за трајан мир јесте да Украјина одбаци намјере о уласку у НАТО те да прихвати статус „неутралан, ванблоковски и ненуклеарни“. Ови мировни услови изнесени су дан прије одржавања мировног самита о Украјини у Швајцарској на који није позвана Русија.

Циљеви Запада у овом сукобу су, према мишљењу Џона Миршајмера, пораз Русије и њено „избацивање из реда великих сила“. То би даље водило ка промјени режима у Москви, што се поставља као основни циљ нове стратегије обуздавања те извођење Владимира Путина пред суд за ратне злочине, а можда и подјела Русије у више држава.¹⁵⁶ Он истиче да би пораз Запада у Украјини пољуљао повјерење у НАТО од стране његових чланица, а можда водио и у реконструкцију или нестанак савеза. Према његовом предвиђању Русија ће побједити у овом рату иако побједа неће укључивати потпуни пораз Украјине. Идеја о подјели Русије у случају пораза у рату није новина. Још је Макиндер у својој верзији Хартленда из 1943. године подијелио СССР дуж ријеке Јенисеј и све источно од ње назвао Леналенд. Почетком 21. вијека Збигњев Бжежински је записао како би „Сибир временом могао постати заједничким добром читаве Евроазије, могао би се експлоатисати на мултилатералним основама, а могао би представљати и изазов засићеном европском друштву у виду неких узбудљивих 'нових граница'“. ¹⁵⁷ Идеју о распарчавању Русије

---

¹⁵⁵ О значају прехранбене сигурности више у: Славиша Н. Арсић, Митар Ковач, Прехрамбена сигурност као чинилац националне безбедности, у *Политика националне безбедности*, година XIII, vol. 22, бр. 1/2022, Институт за политичке студије, Београд, стр. 9-40.

¹⁵⁶ Džon Miršajmer, *Kuda ide rat u Ukrajini*, 26. јул 2023, <https://standard.rs/2023/07/26/kuda-ide-rat-u-ukrajini-1/>, (приступљено 27. јула 2024. године).

¹⁵⁷ Zbignjev Bžežinski, *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*, CID; Politička kultura, Podgorica; Zagreb, 2004, стр. 74.

поновио је средином 2022. године бивши пољски предсједник Лех Валенса, истичући да Русији у том распарчавању треба оставити територију на којој живи не више од 50 милиона становника.

Руски циљеви које је Путин изрекао на почетку СВО су веома широко постављени, али су из Истанбулских преговора и његовог мировног приједлога из јуна 2024 јасни. Русија неће завршити рат док Украјина не одустане од чланства у НАТО пакту и док не ослободи све четири присаједињене области. У зависности од расплета ситуације није искључено да руска војска освоји још неке територије попут Харкова. Не треба заборавити да је Бжежински још на крају 20. вијека истакао како је Русија без Украјине азијска империјална држава, међутим уколико поврати Украјину у своју орбиту Русија има тенденцију да постане „моћна сила спајајући Европу и Азију.“¹⁵⁸ Управо ове ријечи Збигњева Бжежинског често су истицане у контексту руских аспирација према Украјини те објашњења руских циљева.

У јеку сукоба у Украјини САД су крајем 2022. године усвојиле нову Националну стратегију безбједности. Треће поглавље наведене стратегије дотиче се америчког односа према изазовима које представљају Кина и Русија. Тако се у наведеној стратегији наводи да је у протеклој деценији Русија водила „империјалистичку“ спољну политику која је крунисана „агресијом на Украјину“, уз напомену да такво понашање Русије није дошло преко ноћи. У Стратегији је наведено и да је претходно Русија изразила агресивне намјере 2014 у Украјини, годину дана касније у Сирији те њени вишегодишњи напори да дестабилизује своје сусједи свједоче томе. Руска интервенција у Украјини се у Националној стратегији безбједности САД-а назива *Путинов рат*,¹⁵⁹ а у Стратешком концепту НАТО из 2022. *Агресорски рат Русије*.¹⁶⁰

Питање одговорности за рат у Украјини често се поставља. Постоје два различита виђења шта је довело до сукоба у Украјини. На једној страни тврди се да је руска империјалистичка политика која жели да реафирмише Руско царство освајањем Украјине

---

¹⁵⁸ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Banja Luka, 2001, стр. 47.

¹⁵⁹ The White House, *National Security Strategy*, 12. October 2022, стр. 25-26.

¹⁶⁰ НАТО, *Стратешки концепт НАТО-а 2022*, Мадрид, 29. јун 2022, стр. 1.

довела до сукоба.¹⁶¹ Мајкл Мекфол је тврдио да је криза у Украјини 2014. настала због Путиновог „ексцентричног авантуризма“.¹⁶² С друге стране, наводи се да је за кризу одговорно агресивно понашање САД и ширење НАТО до граница Русије. Џон Миршајмер је у више својих текстова наводио да је управо то основни узрок сукоба у Украјини.¹⁶³ Још у току 2014. године Миршајмер је објавио текст *Зашто је за украјинску кризу крив Запад* у коме наводи да је ширење НАТО пакта до граница Русије, нарочито у процесу прикључивања Украјине у савез, за Русију представљало безбједносно пријетњу. Сасвим у духу реалистичке теорије Миршајмер објашњава да ниједна велика сила неће дозволити страниј сили да се стационира у њеном „дворишту“. Миршајмер то описује и кроз паралелу са Монроовом доктрином на западној хемисфери, тврдећи да је Украјина за Русију оно што је Карипско море и Јужна Америка за САД.¹⁶⁴ Владимир Трапара сматра да је руски страх од украјинског чланства у НАТО био преувеличан тврдивши да је питање чланства Украјине у НАТО-у било „скинуто са стола“ још на Самиту у Букурешту 2008, а након рата 2014. пошто је имала сукоб на својој територији, упркос жељама украјинског политичког руководства, пријем у НАТО није био реалан.¹⁶⁵ Миршајмер, с друге стране, тврди супротно. Позивајући се на украјински споразум са САД о стратешком партнерству из септембра 2021, Миршајмер наводи да су изгледи о пријему Украјине у НАТО до краја 2021. били велики.¹⁶⁶

Међутим, уколико се примјени приступ Кенета Волца о три нивоа анализе у међународним односима могуће је анализирати разлоге украјинског рата. Према Волцовом стајалишту постоји системски ниво анализе, затим анализа на унутрашњем плану и у коначници анализа појединца.¹⁶⁷ На системском нивоу Руско-украјински рат је последица

---

¹⁶¹ Charles L. Glaser, Fear Factor – How to Know When You’re in a Security Dilemma, *Foreign Affairs*, July/August 2024, Volume 103, Number 4.

¹⁶² McFaul Michael, Moscow’s Choice, *Foreign Affairs*, November/December 2014, Vol. 93, Issue 6, Наведено према: Миљан Филимоновић, *Концепт новог европског безбедносног поретка у спољној политици Русије на почетку 21. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2016, стр. 215.

¹⁶³ Džon Miršajmer, *Kuda ide rat u Ukrajini* 3, 31. jul 2023, <https://standard.rs/2023/07/31/kuda-ide-rat-u-ukrajini-kraj/>, (приступљено 23. јула 2024. године).

¹⁶⁴ John J. Mearsheimer, Why the Ukraine Crisis Is The West’s Fault, *Foreign Affairs*, Vol. 93, Number 5, September/October 2014.

¹⁶⁵ Vladimir Trapara, Perspektive odnosa Rusije i SAD u svjetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 519.

¹⁶⁶ John J. Mearsheimer, *Who Caused the Ukraine War?*, 5. August 2024, <https://substack.com/home/post/p-147357385>, (приступљено 5. августа 2024. године).

¹⁶⁷ Kenet Volc, *Čovjek, država i rat*, BARBAT; Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 1998.

незавршеног Хладног рата. Наиме, упркос пропасти СССР-а и деценија покушавања „отопљавања“ односа између САД-а и Русије у суштини Хладни рат је био настављен другим обликом. Неразумијевање у процесима контроле наоружања те борбе против тероризма утицали су на обликовање другачијег виђења свјетског поретка код америчке и руске елите. Као главна посљедица незавршеног Хладног рата свакако је ширење НАТО пакта на исток који је овај савез довео на границе Русије или геополитички речено у њено „двориште“. Такав расплет догађаја Русија није могла прихватити и одлучила је да своје интересе штити војним путем како би стратешку иницијативу преокренула у своју корист.

Што се тиче узрока на унутрашњем плану они су бројнији. Свакако да је свргавање Виктора Јануковича и заокрет украјинске политике према ЕУ и НАТО утицао на погоршање руско-украјинских односа. С друге стране, историјски ревизионизам те неразумијевање око питања руског језика Украјину су учинили нефункционалном државом јер велики дио државе није прихватао директиве из Кијева. На руској страни унутрашњи узроци овог сукоба су неповјерење Русије према Западу и њиховим намјерама. Руско неповјерење према Западу први је назначио Владимир Путин на Минхенској безбједносној конференцији говорећи о експанзији НАТО-а као о кршењу датог обећања о неширењу. Потом су бивши француски предсједник и њемачка канцеларка у јавности тврдили да је Мински споразум био потписан како би Украјина добила вријеме да се наоружа. На крају, одбијање давања безбједносних гаранција Русији од стране САД-а и НАТО-а битно су утицали на одлуку Русије да крене у СВО.

На крају, питање улоге појединца у украјинском сукобу је једнако значајно. Владимир Путин свакако је кључна личност везана за овај сукоб. Одлука да поведе своју државу у СВО 2022. године била је прекретница у 21. вијеку. Међутим, Путин је и раније био одлучан да руске интересе заштити војним уколико није могао дипломатским путем. Од Другог чеченског рата, преко рата у Грузији до интервенције у Сирији 2015. године Путин је показао одлучност у својим намјерама. И у случају рата у Украјини он не оставља простора за спекулације, напротив захтјеви које упућује западним земљама су концизно наведени уз допуну да они неће бити вјечно понуђени. Тиме лоптицу одговорности за расплет ситуације на фронту пребацује на другу страну иако је свјестан да ће од моћи руског оружја зависити њена позиција у овом сукобу. С друге стране, амерички предсједник Џозеф

Бајден је у поодмаклим годинама те у више наврата исмијаван због својих гафова, а на крају приморан да одустане од нове предсједничке кандидатуре. Володимир Зеленски се представља за некомпромисног лидера који са Русијом није желио никакве преговоре након прољећа 2022, а онда је забранио законски било какво преговарање. Међутим, свакако да је његова улога ипак споредна пошто Украјински рат и није започео због неразумијевања Украјине и Русије, то је био повод, већ због одсуства стратешког договора о кључним питањима између САД-а и Русије, а процјена је да ће се тако и завршити.

Различита виђења узрока украјинске кризе и одговорности за рат свакако да се пресликавају и на пројекције о могућем исходу сукоба. Русија је након испоруке далекометног оружја Украјини од стране САД и других НАТО чланица и дозволе да га користи за напад на циљеве у Русији најавила промјену нуклеарне доктрине. Оно од чега свијет највише страхује, употребе нуклеарног оружја, тема је која се често помиње. Руски геополитичар, Сергеј Караганов, је на занимљив начин прокоментарисао актуелни сукоб у Украјини рекавши да Русија мора вратити „вјеру у пакао онима који су је изгубили“. Тим ријечима је желио нагласити да је потребно да западне земље схвате да уколико опстанак Русије као државе буде доведен у питање или уколико она процијени да је угрожена да ће употријебити нуклеарно оружје.¹⁶⁸ Оно што је гарантовало мир током Хладног рата управо је нуклеарно оружје и узајамно гарантовано уништење (МАД). Међутим, у савременим околностима неријетко су се могле чути изјаве западних лидера у којима се руско позивање на „црвене линије преко којих се не прелази“ не сматрају озбиљним. Ипак, оно што је сигурно сукоб у Украјини биће окончан стратешким преуређењем безбједносног поретка у Европи док Украјина више неће постојати у границама из 1991. године.

---

¹⁶⁸ Sergej Karaganov, *Moramo im vratiti veru u pakao*, 27. септембар 2023, <https://standard.rs/2023/09/27/moramo-im-vratiti-veru-u-pakao/>, (приступљено 21. јула 2024. године).

4. АЗИЈСКИ ВЕКТОРИ ОБУЗДАВАЊА

4.1. Централна и Источна Азија у Новој Великој игри

Након распада СССР-а руска политика према безбједносном поретку у централној Азији, како примјећује Миљан Филимоновић, била је усмјерена на очување status quo. Идентичан је случај и са Далеким Истоком. То не значи да у протеклим годинама од 1991. није било изазова у овим регионима који су Русију стављали пред искушења и дилеме. Западне земље су распад СССР-а посматрале и из перспективе отварања нових могућности и перспектива у предјелима који су до 1991. године били под сувереном контролом СССР-а. Први такав регион свакако да је простор Кавказа. Наиме, Збигњев Бжежински је Кавказ назвао „евроазијским Балканом“ због његове фрагментираности и непријатељски настројених сусједа.¹⁶⁹ Кавказ је богат разним рудама као и нафтом. Свакако да је то мамило западне земље након распада СССР-а да смање енергетску зависност од Русије. Економска улагања САД у овај простор нису била мала и умногоме су помогла економије кавкаских земаља. Оно на шта ове земље нису пристале и што их је чвршће везало за Русију јесте америчка промоција демократије и људских права која је често служила као изговор за свргавање политичких режима.¹⁷⁰

Простор централне Азије је у 19. вијеку био и поље надметања Британске империје и Руског царства за контролу кључних области. Тај стратешки ривалитет назван је Велика игра и окончан је 1907. године ступањем Русије у Антанту због нарастајуће моћи заједничког ривала на европском континенту Вилхелмове Њемачке.¹⁷¹ Распадом СССР-а тај простор се нашао у вакууму моћи. Каспијски басен и средња Азија за САД су током Хладног рата имале велики значај у смислу обуздавања СССР-а, док је за Русију тај простор значајан због повољније позиције стратешке дубине евроазијског копна.¹⁷² Нова велика игра у централној Азији између Русије и САД има поред геостратешког значаја и велики

---

¹⁶⁹ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Вања Лука, 2001, стр. 117.

¹⁷⁰ Драган Траиловић, Централна Азија и Нова велика игра – главни геополитички актери, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, година VII, vol. 10, бр. 1/2011, стр. 381.

¹⁷¹ Више о Великој игри: Evgenij Sergejev, *Velika igra 1856-1907*, МАТЕ d.o.o., Neum, 2018.

¹⁷² Жељко Будимир, Иван Зарић, Хартленд теорија Хелфорда Макиндера и нова велика игра у Евроазији, у *Политеиа*, ФПН Бања Лука, бр. 10, 2015, стр. 22.

геоекономски улог. Пошто је, како је наведено, ово подручје богато природним изворима. Главни циљ САД у овом региону јесте уклињавање у средиште евроазијског континента те спречавање континенталне интеграције које би биле супротстављене САД-у.¹⁷³ Смисао таквог приступа је онемогућавање доминације једне силе на овом простору или стационирање значајних војних снага. Битан моменат у овом региону био је америчко повлачење из Авганистана и повратак Талибана на власт у овој земљи. Омражено америчко присуство у Авганистану замијењено је најављивањем сарадње између Русије и Авганистана. Симптоматична је изјава Дмитрија Медведева да је Русија у 21. вијек ушла сматрајући Талибане терористима, а САД савезницима, а да је у 2024. години Русија партнер са Талибанима док је у конфронтацији са САД. Поред Авганистана, САД су у Централној Азији, барем привремено, изгубиле још једног савезника – Грузију.

Након Августовског рата 2008. године и пораза који је претрпјела грузијско друштво је било пред дилемом окретања према Русији или инсистирања на учлађењу у ЕУ и НАТО. Грузија је током 2024. године изгласала закон о страним агентима упркос великим демонстрацијама у Тбилисију који су подржавани из ЕУ и САД. Тај закон био је камен спотицања у односима Грузије са Западом, а ситуација је кулминирала у љето исте године. У јулу 2024. године САД су отказале планиране војне вјежбе са Грузијом због оптужби које је грузијска влада упутила на рачун САД-а. Грузијска влада је у више наврата истакла да САД желе да у Грузији отворе „други фронт против Русије“ и тиме растерете Украјину.¹⁷⁴ Недуго затим САД су прекинуле финансијска давања Грузији, а ЕУ обуставила преговоре о чланству Грузије.

Велики безбједносни изазов на Кавказу представљао је и замрзнути конфликт око Арцаха тј. Нагорно Карабаха, јерменске етничке територије која је од 1988. године *de facto* била одвојена од Азербејџана. Иако је од тада у више наврата, а посљедњи пут 2016. године, долазили до повремених размјена ватре између јерменских и азербејџанских снага сукоб ниједном није ескалирао. Међутим, у септембру 2020. године Азербејџан је повео одлучну

---

¹⁷³ Aleksandar Gajić, *Nova velika igra*, NSPM, Beograd, 2009, стр. 173, наведено према: Жељко Будимир, Иван Зарић, Хартленд теорија Хелфорда Макиндера и нова велика игра у Еврозији, у *Политема*, ФПН Бања Лука, бр. 10, 2015.

¹⁷⁴ U.S. Department of Defense, *Postponement of Exercise Noble Partner Announcement*, <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3827839/postponement-of-exercise-noble-partner-announcement/>, (приступљено 7. јула 2024. године).

акцију враћања Нагорно Карабаха под свој суверенитет. Јерменија је тада, као чланица ОДКБ-а, позвала остале чланице савеза да јој војно помогну. Ипак, Русија је одбила такав чин под изговором да територија Јерменије није нападнута. Након 44 дана борбе, уз посредство Русије, потписан је Московски споразум којим је окончан Други рат за Нагорно Карабах, којим је, између осталог, Русији додијељена улога стране задужене за имплементацију мира.¹⁷⁵ Већ од првих дана мира видјело се да Московски споразум није и неће донијети трајни мир у овом региону те је од децембра 2022. године група „еколошких активиста“ блокирала путну комуникацију Лачински коридор који је био једина територијална повезница Нагорно Карабаха и Јерменије, под изговор да Јермени противправно исцрпљују рудна блага Нагорно Карабаха. У прољеће и љето 2023. године тензије око Нагорно Карабаха су се повећавале, а улога руских миротвораца није била нимало једноставна. Коначно, у септембру 2023. године, у једном дану након почетка трећег рата за Нагорно Карабах Азербејџан је повратио ову територију под своју контролу што је довело до егзодуса око 100.000 Јермена. Ово је изазвало револт у Јерменији уз таласе протеста против премијера Николе Пашињана, али су протести с временом попримали антируски карактер оптужујући Русију да није заштитила Јермене у Нагорно Карабаху. Пашињанова влада недуго потом замрзнула је своје чланство у ОДКБ-у, а потом је одржана војна вјежба јерменских и америчких војних снага.

Након јерменског егзодуса из Нагорно Карабаха Јерменија је интензивирала дипломатско-стратегијске контакте у првом реду са Француском и САД-ом. Свакако да је јерменски заокрет добродошао у западним земљама јер би тиме оне оствариле присуство на Закавказју. Након грузијског заокрета у спољној политици Јерменија се појавила као могуће ново упориште Запада. Тиме се показује и способност САД да врло лако пронађу новог савезника и остану присутни на одређеном подручју. Међутим, оно што Јерменију чини рањивом свакако да је то што она спада у „хендикепиране земље“ тј. она не излази на море.

И у подручју Источне Азије политика Русије била је усмјерена као очувању постојећег стања. Међутим, зарад јачања својих веза на Далеком Истоку Русија је у јуну 2024. године потписала Свеобухватни стратешки споразум са Сјеверном Корејом. САД се у овом

---

¹⁷⁵ Више о томе у Небојша Вуковић, Жељко Будимир, Географија и рат на Кавказу 2020, у *Геополитички интереси великих сила и стратешка безбедност малих држава*, Факултет безбедности; Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022, стр. 76-88.

подручју ослањају на своје савезнике Јужну Кореју, Јапан и Тајван, а у циљу обезбјеђивања отворених комуникација у Јужном кинеском мору. У подручју источне Азије главни супарник САД није Русија, него Кина. Заправо, у подручју Индо-Пацифика ривалитет између нарастајуће моћи Кине и актуелне моћи САД-а већ годинама је у узлазној путањи. За обуздавање Кине САД примјењују истовјетну стратегију као против СССР-а током Хладног рата, стварајући савезе и потписујући билатералне споразуме о партнерству с кинеским комшијама. Тако су САД заједно са Индијом, Јапаном и Аустралијом основали савез КВАД који је Кина окарактерисала као „азијски НАТО“. На томе се није стало па су септембра 2021. године Аустралија, Велика Британија и САД основале нови савез АУКУС. Његова сврха је преваходно војне намјене тј. да се помогне Аустралији у набавци нуклеарних подморница. Сама срж оснивања АУКУС-а често се доводи у питање у смислу кршења уговора о неширењу нуклеарног наоружања.¹⁷⁶ У новом стратешком концепту НАТО-а из 2022. регион Индо-Пацифика се истиче као „важан за НАТО“ јер по процјени алијансе евентуални поремећај безбједности у овом региону могао би директно утицати на евроатлантску безбједност.¹⁷⁷ У истом документу НАТО је означио Кину као једног од изазивача овог савеза. Нарочито је истакнута све дубља сарадња Кине и Русије и „њихова узајамно оснажујућа настојања да подрију међународни поредак заснован на правилима“ који нису у складу са вриједностима НАТО пакта.¹⁷⁸

Јужно кинеско море кључно је подручје око кога се воде спорења.¹⁷⁹ Наиме, након пораза Јапана у Другом свјетском рату и повлачења из југоисточне Азије Јужно кинеско море је подијељено између више држава. Кина тврди да јој припадају Сплетли острва чиме би се њен суверенитет у Јужном кинеском мору проширио и тиме фактички Кина контролисала ово море. У том процесу Кина се позива на историјско право. Занимљиво је да се ово море другачије назива сходно томе о којој држави се ради тако нпр. Филипини га

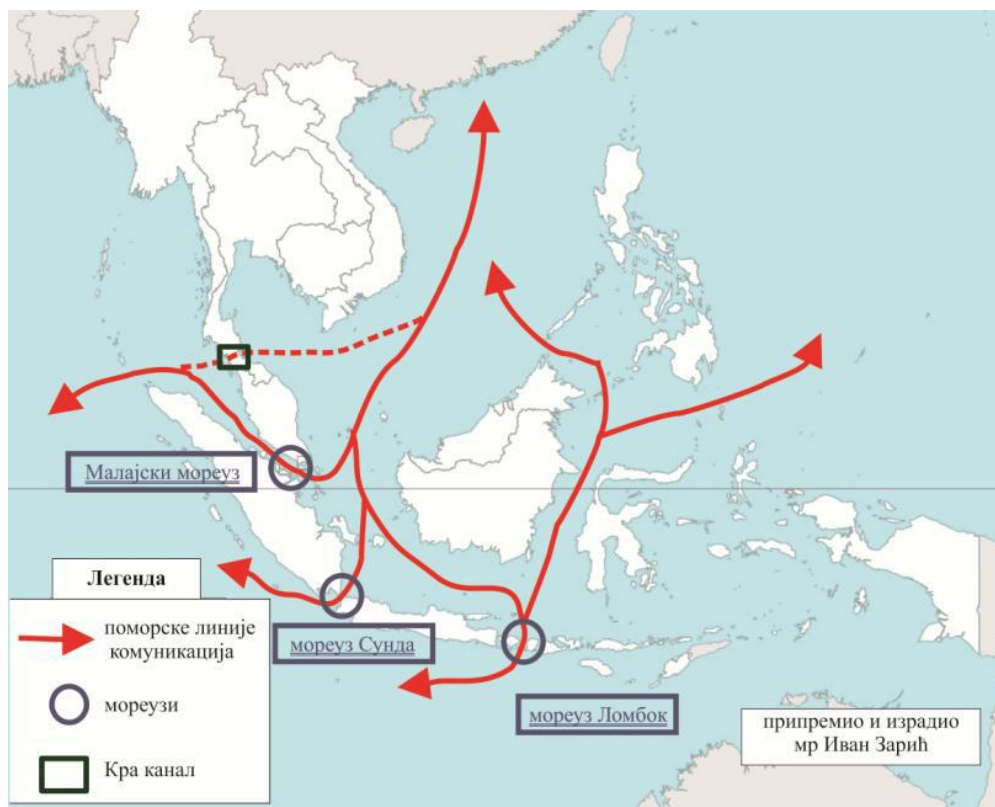
¹⁷⁶ Džon Miršajmer, *Radanje novog poretka: kuda ide svet*, 11. септембар 2023, <https://standard.rs/2023/09/11/radanje-novog-poretka-kuda-ide-svet/>, (приступљено 23. јула 2024. године).

¹⁷⁷ НАТО, *Стратешки концепт НАТО-а 2022*, Мадрид, 29. јун 2022, стр. 10.

¹⁷⁸ Исто, стр. 4.

¹⁷⁹ У роману *2034*, аутора Елиота Акермана и Џејмса Ставридиса, Трећи свјетски рат управо започиње нападом кинеске морнарице на америчку око Сплетли острва. Истовремено ирански хакери спуштају амерички авион у Бандер Абас базу и заробљавају америчког пилота, а недуго затим Руси врше диверзију у Балтичком мору. Занимљиво је што су се аутори осврнули на три кључна региона у 21. вијеку, Јужно кинеско море, Персијски залив и простор источне Европе и Балтичког мора. Симптоматично је да се иницијатива у том фиктивном сукобу налази на кинеско-иранско-руској страни. Више у: Eliot Akerman, Džeјms Stavridis, *2034*, Stela, Beograd, 2022.

зову Западно филипинско море, док га Вијетнам зове Источно море.¹⁸⁰ Такође, битно геополитичко питање у овом региону јесте и Малајски пролаз који је капија Јужног кинеског мора. Његов значај за Кину је вишеструк, али се највише огледа у могућности проласка бродова са енергентима са Блиског Истока који Кини недостају.¹⁸¹ Због те рањивости Кина се и усмјерила у тражење копнених веза у иницијативи „Појас и пут“ како би смањила зависност од поморског снабдијевања.

Карта 4 – Малајски мореуз и поморске линије комуникације¹⁸²

Иако, приликом оснивања АУКУС-а, септембра 2021. године, није било помена да је тај савез усмјерен против Кине вријеме је показало његову праву намјеру. Додуше, амерички научници већ годинама уназад ни не крију да је обуздавање Кине најбољи начин да САД заштите своје интересе у 21. вијеку. На састанку држава чланица КВАДА јула 2024.

¹⁸⁰ Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2018, стр. 101.

¹⁸¹ Више о Малајској дилеми у: Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2018, стр. 54-61.

¹⁸² Карта преузета из: Иван Зарић, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2018, стр. 58.

године саопштено је да су земље чланице забринуте због „милитаризације острва у Јужном кинеском мору“. Циљ америчке политике у Источној Азији свакако да је обуздавање кинеске моћи уз будно мотрење на Сјеверну Кореју, нарочито на њен нуклеарни програм, као и улогу Русије у овом региону. Међутим, Иван Зарић маркира разлике између источног вектора стратегије обуздавања у односу на западни тј. европски. Наиме, у источној Азији САД превасходно користе поморску и ваздушну моћ, а не копнену као у Европи, за надметање са Кином. Кини ће покушати ускратити пријекто потребне енергенте и тиме слабити њену економију, док се обуздавање Русије у великој мјери покушава забраном извоза њених енергената.¹⁸³

4.2. „Савез ауторитарних сила“

Оно што савремену стратегију обуздавања разликује од хладноратовске јесте и број актера које је потребно обуздати. Док је током Хладног рата СССР био суперсила која је била пандан САД-у у надметању за свјетску моћ у савременом међународном поретку искристалисало се више држава које желе његово преуређење. Међутим, упркос различитим изазовима у погледу броја изазивача САД и даље слиједе исту политику усмјерену ка спречавању појављивања хегемона у Евроазији. О томе је писао, између осталих, и Семјуел Хантингтон тврдећи да су САД зарад тог циља „водиле два свјетска рата и хладни рат против царске Њемачке, нацистичке Њемачке, царског Јапана, Совјетског Савеза и комунистичке Кине. Овај амерички интерес остаје и реafirмисали су га председници Реган и Буш.“¹⁸⁴ Такву политику наставили су и наредни амерички председници. Саставни дио наведене стратегије био је онемогућавање стратешког приближавања Русије са Њемачком или Француском. Још од Макиндрове замисли држава као тампон зона између Њемачке и Русије англо-саксонска стратешка мисао је усмјерена ка спрјечавању заснивања такве алијансе.¹⁸⁵ Свакако да је било јасно Великој Британији и

---

¹⁸³ Иван Зарић, *Стратегија обуздавања (верзија 2.0) и кинески зид на мору*, Нови Полис, 19. јануар 2015, <http://www.novipolis.rs/dosije/27844/strategija-obuzdavanja-verzija-20-i-kineski-zid-na-moru.html>, (приступљено 7. августа 2024. године).

¹⁸⁴ Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД; Романов, Подгорица – Бања Лука, 2000, стр. 253.

¹⁸⁵ Александар Дугин, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 51.

САД-у да би такво савезништво значило истискивање англо-саксонског утицаја у Еврозији, а самим тим и губитку превласти у свијету. Останак америчке војске на тлу Европе након 1991. године, између осталог, служио је и као гарант да не дође до зближавања између Берлина и Москве.

На другој страни, Мајкл Манделбаум је у свом чланку из 2019. године, *Ново обуздавање* (енгл. *The New Containment*) у часопису *Foreign Affairs* изнио тезу да иако „успјех није загарантован, политика обуздавања Кине, Русије и Ирана је најбоља шанса да се одбране амерички интереси у 21. вијеку“.¹⁸⁶ Називајући наведене државе „ревизионистичким силама“ које су диктатуре и као такве „доведе у питање америчке вриједности, али и америчке интересе“ он истиче да је за 21. вијек потребна модификација стратегије обуздавања. Превасходно због тога што се, за разлику од Хладног рата, сада требају обуздати три субјекта. Такође, изолованост економије СССР-а сада је непримјењива на ове три државе које су присутне на свјетском тржишту.¹⁸⁷

У априлу 2024. године, тадашњи генерални секретар НАТО-а, Јенс Столтенберг, изјавио је да „савез ауторитарних сила“, који укључује Русију, Кину, Иран и Сјеверну Кореју, све више сарађује против „западних демократија“.¹⁸⁸ Сарадња се, према Столтенбергу, заснива на војној помоћи Ирана и Сјеверне Кореје Русији, док Кина подржава „руску ратну економију“, а заузврат Русија „своју будућност ставља под хипотеку Пекинга“. С краја 20. вијека Бжежински је писао да би најопаснији сценарио по САД била „велика коалиција Кине, Русије и можда Ирана, једна `антихегемонистичка` коалиција која не би била направљена на основу идеологије већ због заједничке муке.“¹⁸⁹

Након почетка СВО у Украјини, САД су, како је раније и наведено, усвојиле нову Националну стратегију безбједности у којој су дефинисани изазови и пријетње по САД у периоду 2022-26. Упркос Манделбаумовим писањима о три, или Столтенберговим тврдњама о четири субјекта обуздавања, код других аутора, као и у стратешким

---

¹⁸⁶ Мајкл Манделбаум, *Ново обуздавање*, 25. фебруар 2019, <https://standard.rs/2019/02/25/novo-obuzdavanje/>, (приступљено 23. јуна 2024. године).

¹⁸⁷ Исто.

¹⁸⁸ Јенс Столтенберг, *Савез ауторитарних земаља све више сарађује против Запада*, Политика, 7. април 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/608041/Stoltenberg-Savez-autoritarnih-sila-sve-vise-saraduje-protiv-Zapada>, (приступљено 7. јула 2024. године)

¹⁸⁹ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Banja Luka, 2001, стр. 55.

документима САД-а, нагласак се ставља на Кину и Русију. Наравно, не занемарујући изазов Ирана, али и Сјеверне Кореје, ипак се првенство даје за Кину и Русију. Тако се у Националној стратегији безбједности САД-а из 2022. године поглавље назива *Надмашити Кину и обуздати Русију*. У наведеном поглављу се на почетку истиче да су Кина и Русија све више усклађене једна с другом, али се приоритет у америчком случају даје „одржавању трајне конкурентске предности“ у односу на Кину, али је потребно ограничавати још увијек „дубоко опасну Русију“.¹⁹⁰

У одређеном смислу Бајденова Стратегија из 2022. године се наслања на Трампову из 2017. године. Превасходно када је у питању Кина и амерички однос према Кини. Још је раније тадашњи амерички предсједник Барак Обама направио заокрет у америчкој спољној политици познат као „ребаланс према Азији“ циљајући на Кину као главног изазивача САД-а.¹⁹¹ Администрација Доналда Трампа је продубила ривалитет са Кином у региону Индо-Пацифика. Циљ „стратегије слободног и отвореног Индо-Пацифика“, како је званично названа америчка политика у том региону, јесте обуздавање Кине и њене нарастајуће моћи.¹⁹² Осим тога, Бајденова Стратегија продубљује и негативну конотацију према Русији, како је претходно наведено, а и то је био својеврсни наставак претходне двије стратегије. Занимљиво је навести да, Трампова Стратегија националне безбједности из 2017. помиње Русију у најразличитијим негативним конотацијама чак 24 пута, у поређењу с Обаином Стратегијом из 2015, која то чини 14 пута.¹⁹³

Прве назнаке сарадње Кине и Русије биле су видљиве већ 1997. године када ове двије земље усвајају Заједничку декларацију о мултиполарном свијету и стварању новог међународног поретка. Смисао ове Декларације био је у заједничким напорима да се у будућности успостави нови међународни поредак и да ће они у том духу промовисати мултиполарни свијет. Такође, истакнуто је да упркос крају Хладног рата дуалност у

---

¹⁹⁰ The White House, *National Security Strategy*, 12. October 2022, стр. 23-27.

¹⁹¹ Хатида Бериша, Индо-пацифички регион као геополитички „пивот“ на почетку 21. века, у *Политичка ревија*, бр. 1/2024, Институт за политичке студије, Београд, 2024. стр. 129.

¹⁹² Исто, стр. 130.

¹⁹³ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, у *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 510.

перцепцији Запада није престала те да се ширење НАТО пакта може сматрати као пријетња интересима Русије и Кине.¹⁹⁴

С друге стране, Русија је од почетка СВО у Украјини интензивирала војну сарадњу првенствено са Ираном, а потом и Сјеверном Корејом. Наиме, руска војска је брзо увидјела да јој недостају дрoнови и друге беспилотне летјелице како би се могла ефикасно супротставити Украјини. Док њена сопствена намјенска индустрија није произвела довољну количину дрoнова Русија је празнину попуњавала купујући иранске *Шахиде*. Иран је мјесецима негирао да испоручује оружје Русији, али снимци иранских беспилотних летјелица на небу изнад Украјине били су свакодневни. С друге стране, након убиства лидера Хамаса у Техерану, за које је Иран оптужио Израел, на захтјев Ирана Русија је слала системе противвадушне одбране у Иран. О војној сарадњи Русије и Сјеверне Кореје први пут се почело говорити након што су се, у септембру 2023. године, на руском Далеком истоку састали Владимир Путин и Ким Џонг Ун. Прво су САД, а потом и Јужна Кореја оптужиле Сјеверну Кореју да од средине 2022. године, а нарочито од августа 2023. године, шаље оружје Русији. У тим трансферима оружја, према информацијама које је Јужна Кореја изнијела, тврдило се да је Пјонгјанг испоручио више од „милион артиљеријских метака и другог оружја у десет пошиљака Русији“. Тако је процјена била да је „око 2.000 контејнера муниције отпремљено из луке Расон на североистоку Северне Кореје у Владивосток“.¹⁹⁵

Сарадња између Русије и Сјеверне Кореје, како је већ наведено, институционализована је 19. јуна 2024. године потписивањем Споразума о стратешком партнерству. Тиме су се ове двије државе и формално обавезале на узајамну помоћ, у складу са чланом 51. Повеље ОУН, уколико једна од ових држава буде изложена пријетњи оружаном инвазијом или се буде налазила у ратном стању. Свега мјесец дана касније Украјина је објавила снимке из беспилотних летјелица на којима се, према њиховим тврдњама, види сјевернокорејски ракетни систем „Bulsae 4“ што је означено као конкретан доказ војне сарадње Русије и Сјеверне Кореје.

---

¹⁹⁴ Ивона Г. Лађевац, *Стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности*, Докторска дисертација, Факултет безбедности Београд, 2018, стр. 38.

¹⁹⁵ Политика, *Сеул: у испорукама оружја из Северне Кореје за Русију можда и балистичке ракете*, 2. новембар 2023, <https://www.politika.rs/scc/clanak/581551/Seul-u-isporkama-oruzja-iz-Severne-Koreje-za-Rusiju-mozda-i-balisticke-rakete>, (приступљено 2. августа 2024. године).

Недуго након потписивања споразума Русије и Сјеверне Кореје из Пјонгјанга су се чуле оптужбе да САД, Јапан и Јужна Кореја стварају „азијски НАТО“ који је усмјерен против Сјеверне Кореје и њених савезника.¹⁹⁶ С друге стране, у току сукоба у Израелу и нарастајуће кризе у односима Ирана и Израела, Бенјамин Нетанјаху је позвао САД на формирање савеза сличног НАТО пакту на простору Блиског Истока чији би циљ био обуздавање Ирана.

Упркос наводима западних политичара о заснивању „антиамеричке коалиције“ пуно је препрека да би она заиста и била заснована. Прије свега, хетерогеност чланица потенцијалне коалиције представља велики проблем. Ипак заснивање „лабаве“ антиамеричке коалиције у коју би били укључене земље попут Јемена, Венецуеле, Бразила, Ирана, Сирије и других уз Кину и Русију би могло водити ка будућем савезништву.¹⁹⁷ Након најаве САД на НАТО самиту у Вашингтону у јулу 2024. године да ће до 2026. године бити распоређене ракете дугог домета попут ракета „СМ-6“ и ракета „Томахавк“ на тлу Њемачке Русија је одговорила да ће додатно учврстити своје ракетне капацитете. Није искључена ни контра мјера руске испоруке ракета дугог домета својим савезницима попут Венецуеле или Кубе. Русија је још раније истакла, након одлуке западних земаља да дозволе Украјини коришћење оружја за нападе унутар Русије, да ће одговорити испоруком оружја својим савезницима.

Такође, као и у периоду Хладног рата примјетна је идеолошка уобразиља у погледима америчких научника и званичника САД-а при коментарисању Русије и других азијских земаља. Наиме, либерална хегемонија за њих није ствар прошлости већ је прихватљив метод за очување мира у свијету. Према томе, како је већ предочено, ривалске државе је потребно прво идеолошки сврстати у непријатеља који се противи демократији и либералном виђењу свијета. Из тог погледа, потом, проистичу конкретне мјере на терену у облику војно-политичких корака. Оптузујући конкуренте за аутократију стиче се морални легитимитет за дјеловање. Према теорији демократског мира која је уобличена писањем Мајкла Дојла,

---

¹⁹⁶ Политика, *Пјонгјанг: Америка ствара азијски НАТО*, 30. јул 2024, <https://www.politika.rs/scc/clanak/620845/Pjongjang-Amerika-stvara-azijski-NATO>, (приступљено 1. августа 2024. године).

¹⁹⁷ Зоран Обрадовић, Дејан Михајловић, Потенцијал антихегемонске коалиције, у *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, год. XV, вол. 26, бр. 1/2024, стр. 117.

почетком осамдесетих година 20. вијека, демократије не ратују међусобно, али су склоне употреби силе против нелибералних земаља.¹⁹⁸

Таква пракса западних земаља видљива је кроз двије деценије дјеловања након распада СССР-а. Од НАТО агресије на СР Југославију преко тзв. „коалиција вољних“ у Ираку и Авганистану све до интервенције у Либији 2011. године. Несумњива злоупотреба демократских вриједности за дискредитовање политичких неистомишљеника свакако је повезница за све наведене случаје. Сходно томе се и сукоб у Украјини посматра као дио „шире глобалне борбе између аутократија и демократија“.¹⁹⁹

Савремени ривалитет између Кине и САД-а, аутори попут Хенрија Кисинџера, повезују са ривалитетом између Вилхелмове Њемачке и Велике Британије пред Велики рат.²⁰⁰ Сличну компарацију је урадио и Џон Миршајмер тврдећи да су САД у позицији Велике Британије пред Велики рат у контексту економске преплетености. Наиме, уколико би САД затвориле своје тржиште за кинеску економију велики ударац би америчка економија осјетила, док би мјесто америчке економије у размјени са Кином попуниле неке друге државе. Тиме се не би постигао жељени ефекат, чак би се САД нашле у горем положају. Тако је и Велика Британија пословала са Њемачком иако је знала да Њемачка управо стиче своју моћ преко ње, али је то у том тренутку била најмање лоша опција за Британију.²⁰¹

Свакако да одређене сличности с историјским примјерима постоје, а то је примјетио и амерички политиколог Грејм Алисон. У свом дјелу *Предодређени за рат – могу ли Кина и САД избјећи Тукидидову замку* он уводи појам Тукидидове замке да би објаснио савремени ривалитет између ове двије земље.²⁰² Враћајући се на узроке Пелопонеског рата који се своде на страх Спарте од нарастајуће моћи Атине, како их је Тукидид објаснио, Алисон је

---

¹⁹⁸ Michael Doyle, *Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs*, Philosophy and Public Affairs, Vol. 12, No. 3, 1983, стр. 225, Наведено према: Filip Ejdus, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, Clio, Beograd, 2024, стр. 87.

¹⁹⁹ Džon Miršajmer, *Kuda ide rat u Ukrajini*, 26. јул 2023, <https://standard.rs/2023/07/26/kuda-ide-rat-u-ukrajini-1/>, (приступљено 27. јула 2024. године).

²⁰⁰ Henri Kisindžer, *O Kini*, Klub Plus, Beograd, 2021, стр. 465.

²⁰¹ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji; Čigoja štampa, Beograd, 2017, стр. 461-462.

²⁰² Graham T. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2017.

Тукидидову замку дефинисао као „тежак структурални стрес који настаје када сила у успону прети да замени владајућу“.²⁰³

Ипак, поремећај у структури моћи који је довео до Великог рата још није отјелотворен у Индо-Пацифику. Такође, ни однос Кине и Русије није исти као однос савезника уочи Првог или током Другог свјетског рата. Наиме, од структуре међународног система умногоме зависи понашање држава. Међутим, према мишљењу Миршајмера западне земље су пропустиле прилику да привуку Русију на своју страну у будућем суочавању са Кином. Слиједећи безусловну политику ширења НАТО-а на исток западне земље су се упетљале у отворен ривалитет са Русијом која је тим чином гурнута у загрљај Кине.²⁰⁴ Миршајмерове тврдње слиједио је и Манделбаум који је, анализирајући способност САД-а да истовремено обуздава три државе, истакао да је „постсовјетска Русија требало да буде природни партнер Западу. Међутим, Москва је експанзијом НАТО-а, која је довела иностране трупе до на њен праг упркос руском противљењу, беспотребно отуђена од свог логичног геополитичког партнерства“.²⁰⁵ Сличног виђења је и Томас Грахам који је тврдио да САД имају једну опцију на коју требају да се ослоне како би привукли Русију себи у сучељавању са Кином, а то је „слика Русије о себи као о великој сили која проводи независну спољну политику“. Наравно у тренутној констелацији међусобних односа тешко је замислив америчко-руски договор, али „уколико би одустао од настојања да учини Русију међународним изопштеником и поново успоставио нормалне дипломатске односе, Вашингтон би могао искористити Москву да помогне креирати регионалне равнотеже моћи широм Евроазије које погодују америчким интересима“.²⁰⁶ Дакле, руска аутономна политика и позиционирање у свјетском поретку требају да буду ослонац будућег приближавања САД са Русијом како би се Русија удаљила од Кине.

---

²⁰³ Graham T. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2017. Наведено према: Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji; Čigoja štampa, Beograd, 2017, стр. 491.

²⁰⁴ Džon Miršajmer, *Radjanje novog poretka: kuda ide svet*, 11. септембар 2023, <https://standard.rs/2023/09/11/radjanje-novog-poretka-kuda-ide-svet/>, (приступљено 23. јула 2024. године).

²⁰⁵ Majkl Mandelbaum, *Novo obuzdavanje*, 25. фебруар 2019, <https://standard.rs/2019/02/25/novo-obuzdavanje/>, (приступљено 23. јуна 2024. године).

²⁰⁶ Thomas Graham, *What Russia Really Wants*, Foreign Affairs, 9 October 2023, <https://www.foreignaffairs.com/asia/what-russia-really-wants>, (приступљено 11. јула 2024. године).

И међу кинеским ауторима постоје они који тврде да су присутна суштинска мимоилажења у схватању будућег свјетског поретка између Кине и Русије. Тако Јун Сан тврди да „Кина тежи хијерархијском уређењу у коме је она на врху, док Русија тежи мултиполарном поретку у коме је она једнака са осталим половима у систему“.²⁰⁷ Пошто је кључна разлика у односу на Хладни рат та што САД сада врше обуздавање два актера, Кину и Русију, а пошто је Кина економски далеко испред Русије „кључно питање ће бити на чијој ће се страни Русија наћи.“²⁰⁸

Као и сваки „брак из нужде“ и брак Кине и Русије функционише одлично док постоје обострани интереси за њим. У овом случају заједнички непријатељ, односно САД, играју обједињујућу улогу овог „брака“. Да је то највећа опасност интересима САД-а истакао је и предсједнички кандидат Доналд Трамп окривљујући Бајденову администрацију да је најзаслужнија за то.²⁰⁹

Коначно, Владимир Путин је на састанку Шангајске организације за сарадњу који је одржан у Астани у јулу 2024. године, рекао да се односи између Кине и Русије развијају на принципу равноправности и да су најбољи у историји.²¹⁰ Поред тога, биланс економске размјене између Кине и Русије, нарочито у домену житарица је у сталном порасту. Тако је у мају 2024. године Кина повећала увоз руских житарица за 2,9 пута.

Упркос свему, Кина остаје главни стратешки изазивач САД-а, док је Русија одмах за њом у покушају прекомпоновања свјетског поретка. Земље попут Ирана и Сјеверне Кореје су свакако стратешки пријатељи Русије и Кине, али унутар тог „хетерогеног савезништва“ постоје бројна размимоилажења. Она су очита и у БРИКС-у који је састављен од земаља које и даље имају одређених територијалних спорова попут Кине и Индије, или могућих спорова попут Египта и Етиопије.

---

²⁰⁷ Наведено према: Igor Pejić, Srđan Blagojević, *Uspori savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: izazovi produktivne analogije u Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022., стр. 108.

²⁰⁸ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 523.

²⁰⁹ RT, *Tramp: Ne volim sankcije, one teraju sve od Amerike*, 17. јул 2024, <https://lat.rt.rs/svet/100661-tramp-ne-voli-sankcije-amerika-rusija-kina/>, (приступљено 18. јула 2024. године).

²¹⁰ Политика, Путин: *Руско-кинеска сарадња важан фактор стабилизације у свету*, 3. јул 2024, <https://www.politika.rs/scc/clanak/621316/Putin-Rusko-kineska-saradnja-vazan-faktor-stabilizacije-u-svetu>, (приступљено 17. јула 2024. године).

4.3. БРИКС као уравнотеживачко савезништво

Након распада СССР-а, како су године одмицале, упркос америчкој доминацији у свијету продор других држава на међународну позорницу као великих сила био је незауостављив. У ком смјеру би свијет могао ићи прозreo је економиста Џим О' Нил који је крајем 2001. године и сковао акроним БРИК усредсређујући своју пажњу на државе које имају „највећи потенцијал на глобалном нивоу – Бразил, Русију, Индију и Кину“.²¹¹ Наиме, оно што је било заједничко наведеним државама јесте споредни утицај у свијету који је сматран униполарним са САД-ом као доминантном државом. Економско јачање прије свега Кине, као и повратак Русије након распада СССР-а и година кризе биле су одлике почетка 21. вијека и није случајно што је О' Нил истицао њихов значај за свијет који долази. Од почетне О' Нилове идеје до првог званичног састанка наведених држава требало је да прође осам година. Током 2008. године свијет је захватила велика економска криза која је утицала на привреду бројних земаља на челу са САД. Све то је утицало на одлуку да се у Јекатеринбургу 2009. године састану лидери земаља Бразила, Индије, Кине и Русије како би разговарали о сарадњи на економском, али и друштвено-политичком нивоу. Након првог састанка у Јекатеринбургу 2009. године, други такав састанак одржан је у Бразилији 2010. године и на том састанку одлучено је да се у чланство БРИК-а прими и Јужна Африка. Тада је у називу организације додато слово С и организација понијела садашњи назив БРИКС. То је било прво проширење организације и до 2024. године једино. Међутим, састанци шефова држава чланица БРИКС-а одржавани су сваке године у једној од земаља чланица. За даљи развој организације БРИКС битан је састанак у Бразилу 2014. године. На том састанку договорено је оснивање Нове развојне банке и од тог самита формално-правно започела је сарадња из домена финансија.²¹²

Оснивање БРИКС-а било је засновано на економској сарадњи држава чланица те се њихов економски потенцијал истицао у први план. Међутим, економско савезништво оличено у БРИКС-у заправо има за циљ уравнотежавање моћи САД и успостављање

---

²¹¹ Радомир Стојковић, Настанак и еволуција Организације BRICS, у *Војно дело*, бр. 6/2019, Универзитет одбране у Београду, Београд, 2019, стр. 24.

²¹² Исто, стр. 25.

равнотеже снага у свијету.²¹³ Теоријски посматрано уравнотеживање је честа стратегија којом се велике силе служе како би обуздале агресорски настројену државу која претендује да постане хегемон.²¹⁴

Рано су земље чланице БРИКС схватиле да је потребно обезбиједити финансијску независност у односу на Запад. Из тог разлога, како је претходно и наведено, основана је Нова развојна банка која је почела са радом 2015. године и њен циљ је „пласман финансијских средстава за дугорочне пројекте и осигуравање макроекономске стабилности“. Годину касније основана је Агенција за кредитни рејтинг која је употпунила стварање паралелног финансијског система.²¹⁵ Ови поступци БРИКС названи су дедоларизацијом пошто за циљ имају избјегавање плаћања у доларима и тиме слабљење долара као валуте у међународној трговини. Душан Пророковић истиче да се „не одиграва равнотежа снага због спонтане дедоларизације, већ се дедоларизација циљано индукује како би се остварила равнотежа снага у међународним односима“.²¹⁶ Финансијским слабљењем САД-а које би услиједило након истискивања долара из бројних региона свијета утицало би и на њихово војно-политичко слабљење моћи. У току 2022. године челници земаља БРИКС истицали су потребу за формирањем нове валуте или „корпе валута“ која би комбиновала националне валуте земаља чланица. Процес формирања резервне валуте свакако да није једноставан, али трговање у националним валута међу чланицама БРИКС први је предуслов дедоларизације. Поред наведене примарне улоге Нове развојне банке она има и секундарну улогу помоћи земљама у развоју у виду позајмљивања новца за њихов напредак.²¹⁷ У годинама које су услиједиле Нова развојна банка БРИКС-а и саме земље чланице упутиле су позиве појединим земљама које нису у саставу БРИКС-а да се придруже програму Нове развојне банке. То је био први наговјештај ширења организације и могућих нових пријема у чланство. Тако су као чланице Нове развојне банке поред земаља БРИКС-а постале и земље нечланице попут Бангладеша, Уједињених Арапских Емирата (УАЕ) и Египта, док

---

²¹³ Душан Пророковић, Улога БРИКС у успостављању равнотеже снага у међународним односима, у *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, vol. 84, број 2/2024, стр. 41.

²¹⁴ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD, Čigoja štampa, Beograd, 2017, стр. 214.

²¹⁵ Душан Пророковић, Улога БРИКС у успостављању равнотеже снага у међународним односима, у *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, vol. 84, број 2/2024, стр. 47.

²¹⁶ Исто, стр. 51.

²¹⁷ Више о Новој развојној банци у: Radomir Stojković, Nova razvojna banka BRICS, u *Bankarstvo*, vol. 45, br. 2, 2016, 77-91.

су захтјев за учлањење поднијели Уругвај, Зимбабве и Саудијска Арабија. Тиме је сфера утицаја земаља БРИКС-а знатно проширена, а као што се види махом се односи на земље Азије и Африке. У међувремену Египат, УАЕ и Саудијска Арабија су постали чланови БРИКС-а.

Свакако да је у том контексту занимљиво навести мишљење Александра Дугина који је рекао да се у „униполарној структури БРИК земље перципирају строго одвојено, као посреднички појасеви између `глобалне периферије` и `језгра`.“²¹⁸ Управо је то један од обједињујућих фактора земаља БРИКС-а са придруженим чланицама Нове развојне банке. Дакле, жеља за удруживањем и пословањем мимо западног свијета под америчком доминацијом.

Почетком 2024. године пет држава су постале нове чланице БРИКС-а те је и назив тада промјењен у БРИКС+. Саудијска Арабија, Иран, УАЕ, Египат и Етиопија постале су нове чланице БРИКС-а. Упркос томе што је позив за чланство био упућен и Аргентини ова држава није постала чланица БРИКС-а. Након побједи либертаријанског Хавијера Милеија на предсједничким изборима у Аргентини он је политички курс земље усмјерио ка САД-у и одлучио да прекине односе са БРИКС-ом. На првом самиту проширеног БРИКС-а у Санкт Петербургу, јула 2024. године, изнесен је низ приједлога у ком правцу ово савезништво треба да се развија. Увертира у то било је спајање националних система плаћања између Ирана и Русије, пошто су, претходно, обје државе обуставиле плаћања преко система СВИФТ. Тиме су грађани Ирана и Русије стекли могућност трговања у националним валутама између ове двије земље.²¹⁹

Међу чланицама БРИКС+ постоје разна спорна и неријешена питања. Кина и Индија годинама имају спорове око границе, а Индија је, како је претходно наведено, чланица КВАД-а с циљем уравнотежавања кинеске моћи. Египат и Етиопија су годинама били у спору око изградње Велике ренесансне бране на Плавом Нилу. Иран и Саудијска Арабија су тек успоставили дипломатске односе. Све то компликује односе и развој БРИКС+, али обједињавајући чинилац свих јесте жеља за бољим позиционирањем у савременом

---

²¹⁸ Aleksandar Dugin, *Geopolitika multipolarnoga svijeta*, Zadruga Eneargam, Zagreb, 2017., стр. 126.

²¹⁹ Спутњик, *Упркос избацивањима из СВИФТ-а: Иран и Русија спојили националне системе плаћања*, 6. јул 2024. године, <https://sputnikportal.rs/20240706/uprkos-izbacivanja-iz-svift-a-iran-i-rusija-spojili-nacionalne-sisteme-placanja-1174543563.html>, (приступљено 20. јула 2024. године).

међународном поретку. Тако су средином 2024. године нове државе најавиле да ће поднијети захтјев за чланство попут Малезије и Венецуеле.

Поред БРИКС-а Русија је тражила и самосталне начине за придобијање земаља у своју сферу утицаја. У том погледу највише пажње, уколико се изузме постсовјетски простор, придаван је Африци. Кључна држава за руско војно присуство у Африци је Централноафричка република. У релативно кратком временском раздобљу од 2022. до прољећа 2023. године у регији Сахел војске три земље су извеле пучеве. Буркина Фасо, Мали, а потом и Нигер свргнули су власти под готово јединственим изговорима о политици сарадње са мултинационалним компанијама која је ишла на штету ових држава. Занимљиво је што се у све три случаја на демонстрацијама поред застава тих држава налазила и застава Русије, а у случају Нигера чак и паравојне организације ПВК Вагнер. Недуго потом ове земље су отказале гостопримство француским и америчким војскама које су биле стациониране на њиховој територији, док су снаге Руског афричког корпуса размјештене у све три земље. Евидентно је руско истискање Француске из широког појаса Сахела богатог разним минералима. Тако је Нигер богат ураном, нафтом, гвозденом рудом, Буркина Фасо и Мали златом, Чад нафтом и ураном, а у Малију има литијума потребног за производњу батерија.²²⁰ Војна помоћ коју Русија пружа овим земљама, како примјећује Данило Бабић, слична је оној током совјетске интервенције у Авганистану. Значај се придаје контроли престонице и великих градова док су рурална подручја остављена побуњеницима.²²¹ У једном таквом сукобу у љето 2024. године исламисти Ал Каиде уништили су групу владиних снага Малија и ПВК Вагнер. Мали је потом оптужио Украјину да подстиче и помаже терористима и прекинуо дипломатске односе с њом, а недуго затим на исти потез се одлучио и Нигер.

Русија је, након што се повукла из Споразума о житу, а у циљу подршке афричким земљама 2023. године донирала на десетине тона жита. Највише жита упућено је у Сомалију, 25.000, а одмах потом и у Буркину Фасо, Мали, Централноафричку републику, Еритреју и Зимбабве. О значају поменуте донације најбоље свједочи свечан дочек брода са житом у луци у Могодишу. Такође, Русија се труди да разним погодностима омогући

---

²²⁰ Tim Maršal, *Моћ географије*, Laguna, Београд, 2022, стр. 256 и 260.

²²¹ Данило Бабић, *Јагма за подсахарску Африку у XX и XXI*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2024, стр. 285.

студентима из Африке да студирају на руским универзитетима. Управо је питање образовања кључна ставка руске меке моћи усмјерене према афричком континенту.²²²

Донекле се може руско присуство у Африци поредити са совјетским помагањем деколонизаторским покретима током Хладног рата. Вертикални прескок анакондиног обруча СССР је прво показао 1956. наоружавајући Египат пред Суецку кризу, а потом и 1962. године у Кубанској ракетној кризи. Тако данас Русија тражи савезнике и нуди разне повољности афричким државама како би истиснула западне земље с афричког континента.

---

²²² Исто, стр. 286.

5. ОД ЗАПРЕЧАВАЊА КОМУНИЗМА ДО САВРЕМЕНЕ РУСОФОБИЈЕ

5.1. Геополитика историјског ревизионизма

Упоредо са обуздавањем СССР-а САД су водиле и политику запречавања комунистичке идеологије током Хладног рата. Било је потребно, према америчким становиштима, обезбједити остатак свијета да не потпадне под утицај комунистичке идеологије, јер се дуго сматрало да се комунистичким земљама управља из једног центра тј. Москве. Дакле, логика запречавања била је у обезбјеђивању неширења комунизма.²²³ Тек ће с инцидентом на ријеци Усури 1969. године, између Кине и СССР-а, постати очевидно да комунистичке земље не потпадају под исти табор.²²⁴ Међутим, комунизам је био јако идеолошко упориште током Хладног рата које је мамило радничке покрете широм свијета. Наравно, умногоме је то подстрекивао сам СССР.

Највећа криза Хладног рата дијелом се тиче управо ширења комунистичке идеологије у „америчко двориште“ тј. Кубу. Након што је Куба послје револуције постала комунистичка земља и савезник СССР-а САД су се сусреле с великим изазовом. Још од Монроове доктрине није било већег изазова за САД у сусједству за које су сматрали да суверено контролишу. Савезништво са СССР-ом резултирало је совјетским покушајем инсталирања интерконтиненталних балистичких ракета на Куби, 1962. године. Након што је свијет данима био у неизвјесности договором је криза превазиђена, али је Куба и даље остала под комунистичким уређењем.

Након распада СССР-а управо је Куба једна од земаља која је осјетила шта значи када се остане без најважнијег савезника у међународним односима. Препуштена сама себи, изолована од остатка америчког континента Куба је годинама таворила иако се налази у „предграђу“ Вашингтона. Ипак, током Хладног рата борба САД-а против комунистичке идеологије одвијала се на више нивоа. Поред стварања низа савеза на ободима Евроазије, САД су пажњу усмјериле и на поље меке моћи. Оно у чему су САД неприкосновено владале

---

²²³ Džozef Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006, стр. 172.

²²⁴ Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, стр. 750.

јесте поље филмске индустрије као важног инструмента меке моћи. Кроз холивудске филмове мотиви „совјетске пријетње“ и „комунистичке експанзије“ били су неизоставни. Класици попут филмова *Рамбо* прожимали су америчку помоћ бројним народима свијета у њиховој борби за слободу од совјетске „тираније“, или су Совјети приказани као „лоши момци“ гдје су „комунистички зликовци у крупном плану и показују своју подругљивост и садистичко уживање у мучењу Рамба, док сцене борбе приказују комунисте углавном из даљине, као безначајне и немоћне пионе, наспрам Рамбовог осветничког хероизма“.²²⁵ Перцепција руске пријетње у западној филмској индустрији настављена је и након распада СССР-а. Након почетка украјинске кризе снимљена је норвешка серија *Окупирани* чија је радња заснована на руској окупацији Норвешке. Доминик Мојси, анализирајући радњу, вријеме изласка серије те њен успјех који је доживјела закључује како је серија назначила „повратак руске пријетње“. У том духу Мојси закључује да се „повратак руске пријетње као теме телевизијских играних серија може схватити и као несумњиви доказ успјеха који постиже Путинова стратегија. Русија и даље постоји и она је незаобилазан фактор чак и у машти сценариста играних серија. Путин је добио оно што је тражио: Русија поново улива страх другима.“²²⁶ Битно је споменути и то да је Netflix 2024. године објавио серију *Прекретница: бомба и Хладни рат* која има девет епизода. Занимљиво је што серија почиње приказом НАТО вјежбе „Гвоздени вук“ у Литванији 2022. године, а чак двије епизоде посвећене су Владимиру Путину и постхладноратовској Русији. Како је у серији и истакнуто не може се разумјети „појава Владимира Путина“ без Хладног рата, апострофирајући да у Путиновој перцепцији Хладни рат није завршен. Пропагандистички наратив који је присутан у наведеној серији видљив је и код избора саговорника као и у ревизионистичким тумачењима историјских процеса.

Сходно новим околностима у којима се свијет нашао након распада СССР-а историчари и геополитичари су почели на другачији начин посматрати догађаје из прошлости. Појавила се читава плејада књига које су давале другачија објашњења за питања која су годинама уназад нагризала Европу и свијет. Питање кривице за Први и Други свјетски рат свакако су међу темама које се издвајају. Хенри Кисинџер је у својој књизи *Дипломатија* изнио становиште да Русија носи терет кривице за оба свјетска рата. „Русија

---

²²⁵ Douglas Kelner, *Medijska kultura*, Clio, Beograd, 2004, стр. 118.

²²⁶ Dominik Mojsi, *Geopolitika televizijskih serija*, Clio, Beograd, 2016, стр. 123.

је одиграла одлучујућу улогу у избијању оба рата. Године 1914. Русија је допринијела отпочињању рата због свог ригидног става према савезу са Србијом и нефлексибилног плана мобилизације; године 1939. Стаљин је Хитлера ослободио страха од ратовања на два фронта, иако је морао знати да ће управо то општи рат учинити неизбјежним. Године 1914. Русија је ушла у рат да очува своју част; године 1939. она је подстакла рат да би се прикључила деоби Хитлеровог плијена.²²⁷ – закључује Кисинџер. Међутим, још за постојања СССР-а почео се ковати ревизионистички наратив о догађајима из 20. вијека. Тако је осамдесетих година Ернст Нолте објавио књигу *Европски грађански рат* у којој прави повезницу између нацизма и комунизма.²²⁸

Тај процес је настављен већ у првим мјесецима након распада СССР-а у новоствореним државама почео се организовати нови поглед на своју историју. Како је то Јелена Суботић објаснила у случају Литваније „литвански идентитет послјије совјетске власти постављен је на темељ потпуног одбијања совјетских закона, културе, политике и историографије и стварању новог, чисто литванског идентитета, који је своје мјесто тражио у културној сфери Западне, а не Источне Европе“.²²⁹ Поред Литваније тим путем кренуле су и Естонија и Летонија, као и Украјина и Словачка. У новонасталим околностима процес историјског ревизионизма назван је „десовјетизацијом историје“, а период совјетске власти у Литванији се назива „совјетским геноцидом“.²³⁰

За потребе новог тумачења историјских догађаја осниване су и нове установе. Тако је већ 1992. године у Литванији основан Музеј геноцида који је имао задатак да истражи „совјетски геноцид“ над литванским становништвом.²³¹ У Словачкој је 2002. године основан Национални институт сјећања са задатком да истражи „период неслободе“ 1939-1989 гдје је експлицитно изједначена нацистичка окупација са комунистичком епохом.²³² Посебно мјесто унутар ревизионистичких земаља заузима Украјина. Наиме, на трагу литванског приступа, како то Јелена Суботић примјећује, и Украјина је од стицања

---

²²⁷ Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016, стр. 350.

²²⁸ Gi Metan, *Rusija – Zapad: Hiljadu godina rata*, Akademska knjiga; Informatika, Novi Sad – Beograd, 2017, стр. 231.

²²⁹ Jelena Subotić, *Žuta zvezda crvena zvezda*, Clio, Beograd, 2020, стр. 227.

²³⁰ Исто, стр. 229.

²³¹ Исто, стр. 241.

²³² Исто, стр. 271.

независности градила тезу о „двострукој окупацији“, прво од СССР-а, потом Њемачке и у коначници укључење Украјине у СССР 1945. године. Покушавајући изградити национални украјински идентитет, као антипод руском, она је институционализовала сјећање на Степана Бандеру, припадника Организације украјинских националиста, која је била пронацистички оријентисана. Он је 2010. године стекао статус Хероја Украјине.²³³ Такође, Украјина је институционализовала сјећање на Велику глад (Холодомор) као на „совјетски геноцид“ над украјинским народом. Управо је Холодомор постао градивни елемент савременог украјинског идентитета.²³⁴

Због стратешког опредјељења ових земаља за улазак у Европску унију и НАТО оне су морале да се суоче са наслеђем Холокауста у својим државама тј. учешћем својих грађана у Холокаусту. Зарад меморијализације Холокауста у овим земљама историјски ревизионизам по питању улоге СССР-а био је занемарен и уз прећуткивање како ЕУ тако и НАТО-а ове земље су историјске процесе почеле прилагођавати савременим националним наративима.²³⁵

Осим тога, покушајима историјског ревизионизма на институционалном нивоу прикључио се и Европски парламент који је 2009. године усвојио *Резолуцију о европској савјести и тоталитаризму* у којој је комунизам стављен у исту равну са фашизмом и нацизмом. Наиме, у поменутој резолуцији је наведено да „из перспективе жртава“ није битно који им је режим одузео живот те се наводи да је Западна Европа прошла кроз искуство нацизма, а источна и средња комунизма и нацизма.²³⁶ Као круна процеса изједначавања комунизма и нацизма Европски парламент је установио 23. август као *Дан сјећања на жртве стаљинизма и нацизма*. Датум није случајно одабран. Тога дана 1939. године потписан је споразум Рибентроп-Молотов који се, у ревизионистичким наративима, узима као одлучујући моменат који је водио ка Другом свјетском рату.

На трагу тога послје почетка СВО у Украјини поједине државе су се одлучиле на радикалан корак у процесу раскида са комунистичком прошлошћу. Балтичке земље,

---

²³³ Исто, стр. 274-275.

²³⁴ Исто, стр. 276.

²³⁵ Исто, стр. 237.

²³⁶ European Parliament, *Resolution on European conscience and totalitarianism*, 2. April 2009, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0213_EN.pdf, (приступљено 15. јула 2024.)

Естонија и Летонија, су у више наврата од 2022. године уклањале споменике Црвеној Армији управо под изговором ослобађања комунистичког наслеђа. Поред њих и Бугарска је уклонила са више локација споменике борцима Црвене Армије. Занимљиво је што су представници украјинске власти неријетко истицали да „сукоб у Украјини избија једино тамо гдје је још на власти својетска прича о прошлости“.²³⁷

Занемаривање доприноса СССР-а у побједи над Њемачком у Другом свјетском рату огледа се и у ускраћивању позива предсједнику Русије на обиљежавања битних годишњица. Тако на 70. годишњицу ослобађања логора Аушвиц, 2015. године, Пољска није позвала Владимира Путина иако је, као оправдање, наведено да се позиви не упућују појединцима него делегацијама. Тренд је настављен и пет година касније на 75. годишњицу када поново руски предсједник није добио позив.

Такав однос према Русији симболично је назван „меморијалним остракизмом“ који у својој сржи треба да умањи њен допринос у побједи над нацизмом те да је искључи из западне сфере због легитимације дуалности Запад – СССР (Русија) тј. демократија – комунизам (аутократија).²³⁸ Тако су, експлицитно, промијењена тумачења Другог свјетског рата зарад постхладноратовских савезништава у ривалитету према Русији.

Да историјски ревизионизам није спонтана појава него да има унапријед задате циљеве примјећује Наталија Нарочницка. Она наводи да није случајно што се први талас ревизионизма појавио осамдесетих година 20. вијека. Према њеним наводима „у периоду припрема за рашчлањивање СССР-а“ било је потребно јавност западних земаља убиједити у „истовјетност свјетских циљева Хитлера и Стаљина“ те промјенити схватање Другог свјетског рата као „рата за превласт у сукобу двају тоталитаризама“.²³⁹

Коментаришући потом постхладноратовски историјски ревизионизам она наводи да он поред процеса изградње нација има још један циљ. Према њеним тврдњама потребно је разградити Јалтско-Потсдамски систем настао 1945. године како би се делегитимизовали резултати Другог свјетског рата. Нарочницка додаје да је „следећи корак обезвређивање

---

²³⁷ Jelena Subotić, *Žuta zvezda crvena zvezda*, Clio, Beograd, 2020, стр. 278.

²³⁸ Gi Metan, *Rusija – Zapad: Hiljadu godina rata*, Akademska knjiga; Informatika, Novi Sad – Beograd, 2017, стр. 238.

²³⁹ Наталија Нарочницка, *Због чега смо и с ким војевали?*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 22.

потписа СССР-а на најважнијим међународноправним актима и – целом правничком основном територијалних реалија и војностратегијских симетрија, укључујући преостали споразумни систем наоружања и Повељу Организације Уједињених нација с њеним начелима немешања и суверенитета – отимање Калињинградске области, потискивање Русије од Балтика, Црног мора и Тихог окена.²⁴⁰

Збигњев Бжежински је још 1997. године, пишући о Хладном рату, тврдио да након што је нестала „Европа Јалте, битно је да се не поврати Версајска Европа.“ Тиме је исказао став да САД не смију дозволити даљу фрагментацију европских држава већ да искористе моменат зарад обједињавања Европе која би била ојачана проширењима НАТО пакта.²⁴¹

Овакви наводи Нарочнице добили су на актуелности након 2022. године када су Шведска и Финска постале чланице НАТО пакта чиме је Русија у Балтичком мору постала окружена НАТО земљама. С друге стране, интензивирани су војне вјежбе НАТО-а које имају за циљ симулацију одбране Сувалкског коридора²⁴² тј. спречавања територијалног повезивања Калињинградске области са Бјелорусијом иако Русија није ни изразила тежње ка томе. По сриједи је увјежбавање за могућу изолацију и потпуну блокаду Калињинградске области заустављањем слободног промета преко Сувалкског коридора или поморском блокадом у Балтичком мору. Наравно, на такве сценарије Русија не би могла остати нијема и зато се поред Јужног кинеског мора у случају Кине, област Сувалкског коридора и Калињинграда у савременом свијету карактерише као могуће мјесто на коме би могао ескалирати сукоб НАТО-а против Русије.

Да је Русија идентификовала феномен историјског ревизионизма видљиво је и у Националној стратегији безбједности из 2021. године гдје се у члану 19. поглавља *Русија у савременом свијету* наводи да бројне државе покушавају да „искриве свјетску историју, ревидирају ставове о мјесту Русије у њој, рехабилитују фашизам“.²⁴³ Осим што је Русија препознала историјски ревизионизам као свеприсутан феномен, уврштавајући га у

---

²⁴⁰ Исто, стр. 26.

²⁴¹ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Вања Лука, 2001, стр. 84.

²⁴² Сувалкски коридор је уски појас дуг 104 km, а широк је 65 km на граници Литваније и Пољске. Он повезује руску ексклаву Калињинград са Бјелорусијом и у коначници Русијом.

²⁴³ Стратегија националне безбједности Российской Федерације, погл. 2, члан 19, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/2>, (приступљено 14. јула 2024. године)

Националну стратегију безбједности она га је окарактерисала као безбједносни изазов и пријетњу по руску државу и народ.

На трагу тога, један од циљева СВО у Украјини које је у јутро 24. фебруара 2022. године прокламовао Владимир Путин јесте *денацификација*. У свом изворном смислу појам денацификација означава процес ослобађања једног друштва од нацистичких наслеђа. Свакако да овај циљ СВО није случајно изабран. Наиме, већ од почетка сукоба у Донбасу, у прољеће 2014. године, Русија је истицала како је у Украјини примјетно повећање екстремних неонацистичких организација попут *Десног сектора*. Неке од тих неонацистичких организација су потом биле организоване у добровољачке батаљоне украјинске војске попут *Азова*.

С друге стране, савремена руска држава која се након распада СССР-а нашла у кризи идентитета као градивни елемент има Велики отаџбински рат. Руско друштво много придаје успомени на побједу у највећем сукобу у историји човјечанства. Дан побједе, 9. мај, један је од највећих празника у Русији док су симболи побједе видљиви на сваком кораку у Русији. Међутим, према наводима Јелене Суботић, Русија користи успомену на Велики отаџбински рат како би борбу против Украјине окарактерисала као наставак Другог свјетског рата тј. борбе против украјинских нациста и тиме легитимисала своје ширење на украјинске територије. Поред тога, Татјана Зурченко наводи да оптужбама за неонацизам упућеним балтичким земљама и Украјини Русија се представља за јединог бранитеља европских вриједности и тиме изнова доживљава свој „геополитички тријумф“.²⁴⁴

Почетком сукоба у Украјини 2014. године симбол који су проруски устаници у Донбасу носили био је Георгијевска лента. Иако је њена историја дубља и сеже до царице Катарине у 18. вијеку она се највише везује за побједу над нацизмом у Другом свјетском рату. Кроз такву симболику треба посматрати и одабир управо Георгијевске ленте 2014. као знамења које ће носити проруски устаници чиме је стављена јасна категоризација против чега се боре. Међутим, након почетка СВО Георгијевска лента је доживљена као симбол подршке „руској агресији“ у појединим државама. Држава која је забранила јавно ношење Георгијевске ленте је Молдавија. Она је то учинила у прољеће 2022. године, а као

---

²⁴⁴ Tatiana Zurzhenko, *The Geopolitics of Memory*, 10. мај 2007, <https://www.eurozine.com/the-geopolitics-of-memory/#> наведено према Jelena Subotić, *Žuta zvezda crvena zvezda*, Clio, Beograd, 2020, стр. 281.

образложење наведена је њена употреба од стране руских војника у Украјини. Истим законом забрањено је истицање слова Z и V као знака подршке руској операцији.²⁴⁵ Истог дана у Молдавији грађани су протествовали носећи Георгијевске ленте. Украјина је исте године изгласала забрану истицања симбола Z и V под истим изговором. Поред Молдавије и Естонија је, 2024. године, забранила симболе Дана побједе да се јавно истичу.²⁴⁶

Спорови око тумачења историјских догађаја претходили су политичким и војним спорењима у источној Европи.

5.2. Повратак традицији - има ли Русија своју идеју?

Пишући дуги телеграм Кенан је „узроке совјетског понашања“ поред комунизма тражио и у понашању руске империје кроз историју. Правећи повезницу између та два историјска вида руске државности Кенан је записао да је кроз историју руска држава вођена унутрашњом слабошћу плашећи се да њени становници не спознају живот изван ње. Кенан је под тим подразумевао „архаичне“ политичке институције и систем у Русији. Као саставни дио сваког политичког система је и политичка култура која га умногоме и обликује. Самим тим из Кенанових ријечи могао се извући закључак да је у Русији кроз вијекове његована поданичка политичка култура потпуно некооперативна западним демократијама.²⁴⁷ Међутим, након распада СССР-а нова руска држава остала је без идеологије као обједињујућег фактора. Сломом комунистичке идеологије створио се вакуум у културном смислу за уплив неких других вриједности у руско друштво. Кризи политичког система увијек претходи криза на културном плану, а постхладноратовска Русија, у првој деценији постојања, била је доказ тога.

---

²⁴⁵ Восток, *Молдавија забранила Георгијевску ленту и симболе V и Z*, 14. април 2022, https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=3&idnovost=136132&Moldavija-zabranila-Georgijevsku-lentu-i-simbole-V-i-Z, (приступљено 29. јуна 2024. године)

²⁴⁶ Политика, *Естонија забранила руске симболе за Дан победе 9. мај*, 7. мај 2024, <https://www.politika.rs/scc/clanak/613187/Estonija-zabranila-ruske-simbole-za-Dan-pobede-9-maja>, (приступљено 25. јуна 2024. године)

²⁴⁷ О карактеристика поданичке политичке културе више у: Ђорђе Вуковић, *Контекст политичке културе*, ФПН Бања Лука, 2014.

Руски идентитет након Хладног рата био је продужетак совјетског који се заснивао на побједи у Великом отаџбинском рату и комунистичкој идеологији, с тим што је комунистичка идеологија нестала. Његовање успомене на побједу у Другом свјетском рату ипак није могла бити идеја која ће обликовати руски поглед на свијет. Таквог мишљења је Александар Дугин који је годинама уназад писао о томе да Русија нема идеју којом ће се супротставити либералистичкој идеологији Запада. Насупрот томе, Владимир Путин је, у свом говору на сједници Валдајског дискусионог клуба 2013. године, изјавио како Запад жели да остатку планете наметне „механичко копирање туђег искуства“.²⁴⁸ Под тим он је подразумијевао свеприсутну вестернизацију која се одвија под плаштом глобализације и глобализацијских трендова. Сходно томе Путин је тада изнио низ теза која ће осликати руски однос према том питању. Тако је рекао да је за Русију јачање њеног идентитета од суштинског значаја те да напредак руске државе није могућ без „духовног, културног и националног самоодређења“ јер у супротном држава неће бити у стању издржати бројне изазове. Такође је истакао да економски и сваки други напредак државе зависи од тога да ли се грађани те земље осјећају као један народ те да су за Русију неприхватљива настојања враћања униполарног модела свијета и да таквом свијету „нису потребне суверене државе већ вазали.“²⁴⁹

Овај говор Владимира Путина дао је основне смјернице у ком правцу ће се кретати руска држава у будућности по идентитетском питању. Већ је наведено да се у Стратегији националне безбједности Русије из 2021. године налазе чланови који се дотичу пријетњи по вриједности које Русија његује укључујући антинацизам и традиционалне вриједности. Тако је наведено да бројне државе усљед кризе западног либералног модела намјерно „нагризају традиционалне вриједности“.²⁵⁰

Међу државама на које се мисли издвајају се САД. Током 2011. године тадашњи амерички предсједник Барак Обама прокламовао је заштиту права ЛГБТ лица као „приоритет спољне политике“ САД.²⁵¹ Сходно томе у годинама које су услједиле САД су

---

²⁴⁸ Миломир Степић, *Српски геополитички образац*, Београд, Catena Mundi, 2019, стр. 99.

²⁴⁹ Исто, стр. 99.

²⁵⁰ Стратегија национальной безопасности Российской Федерации, погл. 2, члан 19, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/2>, (приступљено 14. јула 2024. године).

²⁵¹ Срђа Трифковић, *Континуитет Хладног рата*, Геополитика, Београд, 2017. стр. 35.

активно радиле на афирмисању права ЛГБТ популације те су на својим амбасадама и конзулатима широм свијета истицали поред државне и заставу ЛГБТ покрета. У Стратегији националне безбједности Русија је маркирала САД заједно са транснационалним корпорацијама те разним невладиним организацијама као нападаче на руске традиционалне вриједности.²⁵²

Очување руског идентитета, културе „традиционалних руских духовних и моралних вриједности“ те патриотско васпитавање грађана означени су као основа будућем демократском темељу Русије.²⁵³ Такође је интересантно што је Русија управо привлачност свог система вриједности издвојила као један од фактора који ће одредити њено позиционирање у свијету.²⁵⁴ Сходно томе Русија је као један од кључних стратешких приоритета навела „јачање традиционалних руских духовно-моралних вриједности, очување културног и историјског наслеђа народа Русије“.²⁵⁵ У истом документу Русија уводи појам „културног суверенитета“ који подразумејева очување и заштиту духовних и културних вриједности руског друштва заснованих на антинацизму, традицији и породици као стубу друштва. У члану 91 таксативно је наведено шта се подразумејева под традиционалне вриједности, те се истиче да су то прије свега „живот, достојанство, људска права и слободе, партиотизам, грађанство, служење отаџбини и одговорност за њену судбину, високи морални идеали, снажна породица, стваралачки рад, приоритет духовног над материјалним, хуманизам, правда, колективизам, узајмна помоћ и узајмно поштовање, историјско памћење и континуитет генерација, јединство народа Русије.“²⁵⁶ Веома битно је истаћи да се у Стратегији наводи да је због мултинационалног карактера руске државе веома битно заснивање сверуског грађанског идентитета зарад очувања јединства народа.

Ипак, све су чешће тврдње да Русија нема меку моћ и да једноставно не привлачи људе ка себи.²⁵⁷ Такву неславну традицију Русија је наслиједила од СССР-а који је потпуно занемаривао меку моћ и њену димензију у обликовање перцепције код људи. Ипак, Русија

---

²⁵² Стратегија националне безбједности Российской Федерации, члан 87, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/2>, (приступљено 14. јула 2024. године).

²⁵³ Исто, погл. 2, члан 23,

²⁵⁴ Исто.

²⁵⁵ Исто, погл. 3, члан 7.

²⁵⁶ Исто, члан 91.

²⁵⁷ Vladimir Trapara, *Perspektive odnosa Rusije i SAD u svjetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“*, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022, стр. 523.

је учила на совјетским грешкама уврштавајући меку моћ у приоритете своје спољне политике, али за конкретне резултате, који су неизвјесни, ипак је потребно вријеме.

Поред геополитичких одлика кризе на релацији САД – Русија, присутни су и културолошки елементи размимоилажења. То је нарочито присутно код либералних политичких елита у САД-у.²⁵⁸ Дуалност Добро-Зло из Хладног рата у коме је СССР био оличење зла, готово да није престала након 1991. године. Демонизација Русије реактуелизована је након почетка руске СВО у Украјини 2022. године. Међутим, коријени русофобије сежу много дубље. Већ након подјеле хришћанства 1054. године, под окриљем Ватиканске цркве, православци су називани *шизматцима* које је требало превести под окриље западне цркве. Религијски анимозитет према Русији као највећој православној држави након пропасти Источног римског царства 1453. године био је континуитет односа западних држава. Међутим, тек у 19. вијеку русофобија се уобличује када су се интереси Руске империје нашли насупрот интереса Велике Британије. Милош Ковић наводи како је „настала као последица опасности да престиж Британије на Истоку буде пољуљан, енглеска русофобија је, последице споразума Русије и Турске у Ункјар-Искелесију 1833. године, који је представљао врхунац руског утицаја на Балкану и Блиском истоку, стекла јасно препознатљиве обресе.“²⁵⁹

Ги Метан, рецимо, класификује русофобију на француску, њемачку, енглеску и америчку. Док је за француску русофобију карактеристичан „мит о источном деспотизму, за њемачку „животни простор“ те у новије вријеме „меморијални остракизам“, о коме је већ било ријечи, тако је за енглеску русофобију карактеристика њена „опседнутост царством“, тачније страх од руског угрожавања кључних британских прекоморских позиција у Евроазији.²⁶⁰ Америчку русофобију Метан приписује њеној „диктатури слободе“ која је иницијално била примјењива на СССР, али је настављена у другачијој форми и након његовог распада. Тиме САД, према начелима либералне хегемоније оптужују Русију за кршење људских права својих грађана те на непоштовање демократских начела.²⁶¹

---

²⁵⁸ Срђа Трифковић, *Континуитет Хладног рата*, Геополитика, Београд, 2017. стр. 42.

²⁵⁹ Милош Ковић, *Дизраели и Источно питање*, Слио, Београд, 2018, стр. 35.

²⁶⁰ Gi Metan, *Rusija – Zapad: Hiljadu godina rata*, Akademska knjiga; Informatika, Novi Sad – Beograd, 2017.

²⁶¹ Исто, стр. 251-293.

Александар Дугин је истицао да је за побједу у СВО Русији потребна изградња идеологије која би мотивисала и окупила руско грађанство.²⁶² Дугин је рат у Украјини окарактерисао и као цивилизацијски судар у коме обје цивилизације (западна и источна) бране своје системе вриједности. Према његовом становишту главни задатак Запада у политици према Русији јесте уништавање традиционалних вриједности које Русија заступа.²⁶³ Сходно наведеном, поред сукоба који се оружаним путем воде у Украјини, којој западне земље оружаном и финансијски помажу, на културном пољу одвија се још један подједнако битан ривалитет око вриједности у свијету. Завршетак првог сукоба умногоме ће зависити од исхода овог другог надметања, као и будућност свијета.

---

²⁶² Aleksandar Dugin, *Ideologija kao preduslov za pobjedu*, 11. novembar 2022, <https://standard.rs/2022/11/11/ideologija-ka0-preduslov-za-pobedu/>, (приступљено 30. јула 2024. године).

²⁶³ Восток, Дугин: *Русија брани традиционалне вредности које је Запад укинуо*, 30. април 2024, https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&idnovost=143033, (приступљено 3. јуна 2024. године).

ЗАКЉУЧАК

Теоријска подлога стратегији обуздавања налази се у радовима класика англо-америчке геополитичке школе, Алфреда Мехена, Хелфорда Макиндера и Николаса Спајкмана. Сваки на свој начин указивали су на стратешки значај Евроазије у надметању за свјетску моћ. Од Мехенове идеје спорне зоне, преко Макиндеровог завјештања о контроли над Источном Европом као предуслову за владавину над Хартлендом до Спајкманове максиме о Римленду као кључној свјетској области сви су сагласни да англо-америчке земље (В. Британија и САД) уколико желе да стекну примат у свијету морају осигурати рубне дијелове Евроазије својим стратешким присуством. Тиме би онемогућиле земљу Хартленда (Русију) да стекне приступ топлим морима и потенцијално угрози амерички континент.

На трагу те идеје, стратегија обуздавања уоквирена је у Кенановом Дугом телеграму и његовој проширеној верзији у чланку „Узроци совјетског понашања“. Кенан је истицао да је руска политика кроз историју била вођена унутрашњом слабости и страхом од додира са развијеним западним земљама. Сходно томе Кенан је навео да је потребно обликовати стратегију која ће бити амерички одговор на дуги низ година како би у коначници постигла резултат, а то је промјена карактера система у Москви. Након што се СССР распао 1991. године, онако како је Кенан и предвидио, наступили су нови односи између САД-а и Русије. Иако је потенцирана руска кооперативност и укљученост у европски поредак САД су у начелу наставиле да притишћу Русију овога пута у њеним дојучерашњим неприкосновеним сферама утицаја. Тих година идеја о проширењу НАТО пакта на исток почела је да представља први конкретан повод у кризи односа Русије и САД-а, а они су додатно закомпликовани и преговорима о контроли стратешког наоружања. Неразумијевање по питањима имплементације и тумачења одређених споразума утицали су на једнострано повлачења из разних уговора САД-а, а потом и Русије да би се у 2024. годину ушло без иједног споразума између ових држава који се тиче контроле наоружања који је на снази.

Експанзија НАТО пакта на исток од 1999. до 2024. године још од почетних најави деведесетих година у Русији је схваћена као опасност њеним безбједносним интересима. Русија је у више наврата истицала како је приближавање НАТО-а њеним границама

противно обећањима која су дата 1990. године пред распад СССР-а. Међутим, НАТО пакт није одустајао од идеје да државе самостално одлучују да ли ће приступити овом савезу након што ускладе унутрашње политике с НАТО стандардима. Управо је питање чланства Украјине у НАТО било основна раздјелница између Русије и НАТО-а. Оно је актуелизовано почетком Украјинске кризе 2013, а свој врхунац досегнуло 2021. године. Након што је Русија тражила писмене безбједносне гаранције од САД-а и НАТО-а у којима је један од главних чланова управо била потврда да се НАТО неће ширити даље на исток те усљед америчког непристајања на то Русија је покренула СВО у Украјини. Схватајући чланство Украјине у НАТО-у као егзистенцијалну пријетњу Русија нема намјере да одустане од циљева прокламованих у СВО, а један од кључних јесте неутралан статус Украјине те потпуно ослобађање четири области које су присаједињене Русији. Нова стратегија обуздавања коју САД примјењују разликује се и по томе што је данас потребно обуздати најмање два актера, Русију и Кину, за разлику од Хладног рата када је обуздавање било усмјерено према СССР-у. Забринутост америчких политичара савезништвима Русије и Кине са азијским и земљама Трећег свијета битно утиче на њихово обликовање стратегије обуздавања. Тако се стратешки ривалитет САД-а према Кини посматра и кроз обликовање низа савеза и билатералних партнерстава у Источној Азији зарад обуздавања нарастајуће кинеске моћи. САД нису одустале ни од уплива у регион Централне Азије који Русија доживљава као своју сферу интереса те ће се и у будуће у овом трусном подручју дешавати локални и регионални сукоби иницирани надметање великих сила.

Такође, разлика између хладноратовске стратегије обуздавања и садашње огледа се и у идеолошком моменту. Током Хладног рата западна либерална демократија била је глобални противник комунистичкој идеологији те се обуздавање вршило и преко запречавања продора комунистичке идеологије у остатак свијета. У 21. вијеку либерална демократија остала је водич западне политике, али је Русија након распада СССР-а и пропасти комунизма дуго тражила своје извориште идентитета. Русија се одлучила на корак увезивања своје прошлости у једну цјелину његујући традиционалне вриједности као основу савремене руске државе. За либералну идеолошку плаатформу ЛГБТ покрета и неких других које САД подржавају у савременој Русији није било мјеста. Због тога је Русија од стране САД-а често нападана за непоштовање људских права и демократских начела,

док Русија одбрану традиционалних вриједности сматра за кључ своје безбједности у будућности.

На основу наведеног може се закључити да је основна хипотеза овог рада, а која је гласила да иако је формално престала да постоји након распада СССР-а 1991. године, стратегија обуздавања је модификована и прилагођена новим условима које је са собом носио 21. вијек те је остала водила политика САД-а примарно усмјерене ка Русији, у потпуности доказана. Модификација и прилагођавање стратегије обуздавања новим околностима видљиво је из различитих углова, од идеолошких момената преко проналаска нове стратешке сврхе НАТО пакту и до усмјеравања обуздавања према Кини. Међутим, смисао обуздавања је остао исти као и у вријеме када је Кенан писао Дуги телеграм, чежња САД-а за сузбијањем руског изласка на рубна подручја Евроазије и спречавање њихове доминације на евроазијском континенту самостално или уз Кину.

Свакако да свеобухватна анализа односа САД-а према Русији превазилази оквире овог рада ипак је дат приказ стања и могућих будућих перспектива односа САД-а и Русије. На крају, америчка политика се одликује великом дозом упорности и континуираности, што се на дјелу видјело током Хладног рата, међутим и унутар САД-а постоје битна мимоилажења у питању односа према Русији. Доналд Трамп мјесецима најављује да би он био спреман на стратешки компромис са Русијом и тиме окончао сукоб у Украјини. С друге стране, политичари Демократске странке у САД-у заступају становиште да је потребно помоћи Украјини на све начине, изузев војног уплитања, како би нанијела војни пораз Русији. Оваква два сучељена става одликују савремену америчку политичку сцену која је додатно усложњена након покушаја атентата на Доналда Трампа. Оно што је извјесно је да ривалитет САД-а и Русије неће нестати нити ишчезнути доласком једне или друге политичке структуре на власт. Геополитичке датости и законитости остају без обзира на партијске подјеле. Неминовно је да ће крај Украјинског рата бити почетак новог раздобља у односима Русије и САД-а који се могу усмјерити у два правца. Један је могући детант САД-а према Русији зарад придобијања Русије у могуће савезништво у конфронтацији са Кином, који би привремено замрзнуо њихов ривалитет, док је други истрајавање САД-а на политици обуздавања у циљу наношења стратешког пораза Русији по узору на распад СССР-а. Будућност се ипак посматра кроз дурбине прошлости.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ:

Објављени извори:

- The White House, *National Security Strategy*, 12. October 2022.
- НАТО, *Стратешки концепт НАТО-а 2022*, Мадрид, 29. јун 2022.

Електронски извори:

- <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
- <https://www.globalaffairs.ru/articles/sderzhivanie-rossii-nazad-v-budushhee/>
- <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-03-01/return-containment>
- <https://www.ft.com/content/258cffe0-9171-11e6-8df8-d3778b55a923>
- <https://www.aspistrategist.org.au/the-return-of-containment/>
- <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2021/12/9/putin-zapad-obuzdava-rusiju-zato-sto-im-je-konkurent>
- <https://substack.com/home/post/p-147357385>
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm
- <https://standard.rs/2023/07/26/kuda-ide-rat-u-ukrajini-1/>
- <https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>
- <https://sputnikportal.rs/20221210/sve-o-minskim-sporazumima-1147577181.html>
- <http://www.kremlin.ru/acts/bank/45562>
- <https://standard.rs/2023/09/11/radjanje-novog-poretka-kuda-ide-svet/>
- <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046/page/1>
- https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/
- https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_191254.htm
- <https://tvzvezda.ru/news/201510222143-e39k.htm>

- <https://www.politika.rs/scc/clanak/543542/Putin-2014-nismo-imali-hipersonicno-oruzje-sada-ga-imamo>
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/530912/Bivsi-francuski-predsednik-Merkelova-je-rekla-istinu-o-Minskom-sporazumu>
- <https://standard.rs/2023/07/28/kuda-ide-rat-u-ukrajini-2/>
- <https://standard.rs/2023/07/31/kuda-ide-rat-u-ukrajini-kraj/>
- <https://standard.rs/2023/09/27/moramo-im-vratiti-veru-u-pakao/>
- <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3827839/postponement-of-exercise-noble-partner-announcement/>
- <http://www.novipolis.rs/dosije/27844/strategija-obuzdavanja-verzija-20-i-kineski-zid-na-moru.html>
- <https://standard.rs/2019/02/25/novo-obuzdavanje/>
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/608041/Stoltenberg-Savez-autoritarnih-sila-sve-vise-saraduje-protiv-Zapada>
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/581551/Seul-u-isporukama-oruzja-iz-Severne-Koreje-za-Rusiju-mozda-i-balisticke-rakete>
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/620845/Pjongjang-Amerika-stvara-azijski-NATO>
- <https://www.foreignaffairs.com/asia/what-russia-really-wants>
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/621316/Putin-Rusko-kineska-saradnja-vazan-faktor-stabilizacije-u-svetu>
- <https://lat.rt.rs/svet/100661-tramp-ne-voli-sankcije-amerika-rusija-kina/>
- <https://sputnikportal.rs/20240706/uprkos-izbacivanja-iz-swift-a-iran-i-rusija-spojili-nacionalne-sisteme-placanja-1174543563.html>
- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2009-0213_EN.pdf
- <https://www.eurozine.com/the-geopolitics-of-memory/#>
- https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=3&idnovost=136132&Moldavija-zabranila-Georgijevsku-lentu-i-simbole-V-i-Z
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/613187/Estonija-zabranila-ruske-simbole-za-Dan-pobede-9-maja>

- https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&idnovost=143033
- <https://standard.rs/2022/11/11/ideologija-kao-preduslov-za-pobedu/>

ЛИТЕРАТУРА:

- Allison, T. Graham, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2017.
- Akerman, Eliot; Stvardisi, Džeјms, *2034*, Stela, Beograd, 2022.
- Арсић, Н. Славиша; Ковач, Митар, Прехрамбена сигурност као чинилац националне безбедности, у *Политика националне безбедности*, година XIII, vol. 22, бр. 1/2022, Институт за политичке студије, Београд.
- Бабић, Данило, *Јагма за подсахарску Африку у XX и XXI*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2024.
- Бериша, Хатица, Индо-пацифички регион као геополитички „пивот“ на почетку 21. века, у *Политичка ревија*, бр. 1/2024, Институт за политичке студије, Београд, 2024.
- Вожић, Немања, *Posleratna globalna strategija SAD*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1974.
- Будимир, М. Жељко, *Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2020.
- Будимир, М. Жељко, Макрорегионално геополитичко структурисање света: актуелност Макиндрове Хартленд концепције, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, год. VIII, vol. 14, бр. 2/2012
- Будимир, Жељко; Зарић, Иван, Хартленд теорија Хелфорда Макиндера и нова велика игра у Евроазији, у *Политеиа*, ФПН Бања Лука, бр. 10, 2015.
- Vžezinski, Zbignjev, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica – Banja Luka, 2001.
- Vžezinski, Zbignjev, *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*, CID; Politička kultura, Podgorica; Zagreb, 2004.
- Вуковић, Ђорђе, *Контекст политичке културе*, ФПН Бања Лука, 2014.

- Вуковић, Небојша, *Логика империје: Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас; Нација пресс, Београд, 2007.
- Вуковић, Небојша; Будимир, Желько, *Географија и рат на Кавказу 2020, у Геополитички интереси великих сила и стратешка безбедност малих држава*, Факултет безбедности; Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.
- Vukadinović, Radovan, *Nuklearne strategije i međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
- Vujačić, Veljko, *Nacionalizam, mit I država u Rusiji I Srbiji: Dublji uzroci raspada Sovjetskog Saveza i Jugoslavije*, Clio, Beograd, 2018.
- Volc, Kenet, *Čovjek, država i rat*, BARBAT; Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 1998.
- Гедис, Луис Гедис, *Хладни рат: ми данас знамо*, Clio, Београд, 2003.
- Гускова, Јелена, *Спољна политика Русије у годинама Југословенске кризе (1985-1995)*, ЦДПИ, Институт историјских наука И. Сарајево, Бања Лука, 2023.
- Glaser, L. Charles, *Fear Factor – How to Know When You`re in a Security Dilemma*, *Foreign Affairs*, July/August 2024, Volume 103, Number 4.
- Дугин, Александар, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- Дугин, Александар, *Основи геополитика 2*, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- Dugin, Aleksandar, *Geopolitika multipolarnoga svijeta*, Zadruga Eneargam, Zagreb, 2017.
- Екмечић, Милорад, *Срби на историјском раскришћу*, Српска књижевна задруга, Београд, 1999.
- Ejdus, Filip, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, Clio, Beograd, 2024.
- Зарић, Иван, *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2018.
- Зарић, Иван, *Класичне Евроатлантске геополитичке теорије: релевантност на почетку 21. века*, у *Култура полиса*, год. XII, посебно издање, Нови Сад, 2015.

- Зарић, Иван, Утицај идеја Алфреда Мехена на савремену америчку геополитику и геостратегију, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, година V, vol. 6, бр. 3/2009.
- Костић Шулејић, Марина, *Стратешка стабилност у мултиполарном свету*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.
- Костић, Т. Марина, *Концепције светског поретка у политикама безбедности Сједињених Америчких Држава, Руске Федерације и Европске уније на почетку XXI. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2019.
- Ковић, Милош, *Дизраели и Источно питање*, Clio, Београд, 2018.
- Kenedi, Pol, *Uspon i pad velikih sila*, CID – Podgorica; Službeni list SCG – Beograd, 2003.
- Kelner, Daglas, *Medijska kultura*, Clio, Beograd, 2004.
- Kisindžer, Henri, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, Beograd, 2016.
- Kisindžer, Henri, *O Kini*, Klub Plus, Beograd, 2021.
- Kisindžer, Henri, *Svetski poredak*, Klub Plus, Beograd, 2014.
- Лађевац, Г. Ивона, *Стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности*, Докторска дисертација, Факултет безбедности Београд, 2018.
- Makinder, Dž. Helford, *Demokratski ideali i stvarnost*, Metafizika, Beograd, 2009.
- Maršal, Tim, *Moć geografije*, Laguna, Beograd, 2022.
- Morgentau, Hans, *Teorija međunarodne politike*, CID, Podgorica, 2014.
- Mojsi, Dominik, *Geopolitika televizijskih serija*, Clio, Beograd, 2016.
- Mearsheimer, J. John, Why the Ukraine Crisis Is The West`s Fault, *Foreign Affairs*, Vol. 93, Number 5, September/October 2014.
- Miršajmer, Džon, *Velika zabluda: liberalni snovi i međunarodna realnost*, CIRSD, Beograd, 2017.
- Miršajmer, Džon, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
- Metan, Gi, *Rusija – Zapad: Hiljadu godina rata*, Akademska knjiga; Informatika, Novi Sad – Beograd, 2017.

- Нарочница, Наталија, *Због чега смо и с ким војевали?*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Naj, Džozef, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Београд, 2006.
- Обрадовић, Зоран; Михајловић, Дејан, Потенцијал антихегемонске коалиције, у *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, год. XV, вол. 26, бр. 1/2024.
- Pejić, Igor; Blagojević, Srđan, Uspon savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: izazovi produktivne analogije u *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Београд, 2022.
- Пророковић, Душан, Улога БРИКС у успостављању равнотеже снага у међународним односима, у *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, vol. 84, број 2/2024.
- Sarotte, E. M., *Not one inch: America, Russia, and the Making of Post-Cold War Stalemate*, Yale University Press, 2021.
- Sengupta, Anita, *Srce Euroazije: geopolitika političkog prostora*, Mate d.o.o, Zagreb, 2022.
- Sergejev, Evgenij, *Velika igra 1856-1907*, Mate d.o.o., Neum, 2018.
- Subotić, Jelena, *Žuta zvezda crvena zvezda*, Clio, Београд, 2020.
- Simić, R. Dragan, *Nauka o bezbednosti: savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list SRJ; FPN Београд, Београд, 2002.
- Степић, Миломир, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Степић, Миломир, *Српски геополитички образац*, Београд, Catena Mundi, 2019.
- Стојковић, Радомир, Настанак и еволуција Организације BRICS, у *Војно дело*, бр. 6/2019, Универзитет одбране у Београду, Београд, 2019.
- Stojković, Radomir, Nova razvojna banka BRICS, u *Bankarstvo*, vol. 45, br. 2, 2016.
- Трифковић, Срђа, *Континуитет Хладног рата*, Геополитика, Београд, 2017.
- Трапара, Vladimir, Savremeni značaj makinderovog koncepta Istočne Evrope : slučaj ukrajinske krize, u *Međunarodna politika*, God. LXV, br. 1155-1156, Београд, 2014.

- Trapara, Vladimir, Ulazak u „neomahanovski“ svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXII, br. 1, Beograd, 2020.
- Trapara, Vladimir, Perspektive odnosa Rusije i SAD u svetlu rata u Ukrajini: „obuzdavanje 2“, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXXIV, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2022.
- Траиловић, Драган, Централна Азија и Нова велика игра – главни геополитички актери, у *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, година VII, vol. 10, бр. 1/2011.
- Толстој, Н. Лав, *Рат и мир*, том 3, Просвета, Београд, 1957.
- Филимоновић, Миљан, *Концепт новог европског безбедносног поретка у спољној политици Русије на почетку 21. века*, Докторска дисертација, ФПН Београд, 2016.
- Филимоновић, Миљан, *Спољна политика Руске Федерације*, Инфинитас д.о.о., Београд, 2010.
- Fukujama, Frensis, *Kraj istorije i poslednji čovek*, CID; Romanov, Podgorica; Banja Luka, 2002.
- Хантингтон, Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД; Романов, Подгорица – Бања Лука, 2000.
- Has, Ričard, *Svet u neredu: Američka spoljna politika i kriza starog poretka*, CIRSD, Beograd, 2017.
- Herz, John, Idealist Internationalism and the Security Dilemma, *World Politics*, No.2, 1950.

БИОГРАФИЈА

Синиша (Алекса) Симикић рођен је 11. јуна 1997. године у Бијељини. Основну и средњу школу завршио је у Угљевику гдје је живио до одласка на факултет. Дипломирао је политикологију на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци 2020. године с просјечном оцјеном 9,76. У Републичком центру за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица радио је у периоду од 2020. до 2023. године на пословима вишег стручног сарадника за истраживање рата са војно-политичког аспекта. На Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци ради од октобра 2023. године. Одлуком Сената Универзитета у Бањој Луци именован је у звање асистента на ужој научној области Међународни односи и безбједност. Сфера његовог интересовања је геополитика, стратегија, међународна безбједност и теорије међународне односа. Ожењен. Живи у Бањој Луци.

Монографије:

1. Атлас злочина над Србима током Одбрамбено-отаџбинског рата I 1992., РЦИРЗ, Бања Лука, 2022. (коауторство).
2. Атлас злочина над Србима током Одбрамбено-отаџбинског рата II 1993., РЦИРЗ, Бања Лука, 2023. (коауторство).

Радови:

1. Синиша Симикић, Божана Тинтор, Неуспјешни покушаји уједињења Срба током Одбрамбено-отаџбинског рата 1991-1995, у *Историја политичких идеја код Срба*, Зборник радова, Филозофски факултет, Нови Сад, 2024, стр. 229-242.

Универзитет у Бањој Луци
Факултет политичких наука
Комисија за оцјену и одбрану завршног рада на другом циклусу студија

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА	
ПРИМЉЕНО:	06. 09. 2024
	1105/24

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВИЈЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Предмет: Извјештај о оцјени завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије, кандидата Симикића Симикића

Научно-наставно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци је на 172. сједници, одржаној 25. 6. 2024. године, донијело одлуку број: 08/3.846-14/24, којом је именовало Комисију за оцјену и одбрану завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије, под називом „Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији“, кандидата Симикића Симикића у сљедећем саставу:

1. Доц. др Нина Сајић, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник
2. Доц. др Александар Врањеш, доцент, ужа научна област Политичко комуницирање, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан
3. Доц. др Жељко Будимир, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, ментор

Након увида у текст завршног (мастер) рада кандидата Симикића Симикића и његове анализе, те урађене провјере оригиналности рада, Комисија Научно-наставном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци подноси:

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађеног завршног рада на II циклусу студија Студијског програма политикологије, смјер Међународне студије

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Синиша (Алекса) Симикић рођен је 11. јуна 1997. године у Бијељини. Основну и средњу школу завршио је у Угљевнику гдје је живио до одласка на факултет. Дипломирао је политикологију на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци 2020. године с просјечном оцјеном 9,76. У Републичком центру за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица радио је у периоду од 2020. до 2023. године на пословима вишег стручног сарадника за истраживање рата са војно-политичког аспекта. На Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци ради од октобра 2023. године. Одлуком Сената Универзитета у Бањој Луци именован је у звање асистента на ужој научној области Међународни односи и безбједност. Сфера његовог интересовања је геополитика, стратегија, међународна безбједност и теорије међународних односа. Ожењен. Живи у Бањој Луци.

СТРУКТУРА ЗАВРШНОГ РАДА

Мастер рад под називом „**Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији**“ написан је на 91 страницу текста, проредом 1.5 фонт 12, Times New Roman. Структуру рада под називом „Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији“ кандидата Синише Симикића, чине сљедећа поглавља:

УВОД

1. ЕВРОАЗИЈА У РАДОВИМА КЛАСИКА АНГЛО-АМЕРИЧКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

1.1. Мехеново обликовање доктрине о поморској моћи

1.2. Хелфорд Макиндер и Хартленд теорија

1.3. Николас Спајкман и Римленд теорија

2. СТРАТЕГИЈА ОБУЗДАВАЊА И ЊЕНЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

2.1. Дуги телеграм и његове последице

2.2. „Највећа геополитичка катастрофа“

2.3. Споразуми о контроли наоружања и први вијесници кризе

3. ШИРЕЊЕ НАТО ПАКТА НА ИСТОК – ЕКСПАНЗИЈА УМЈЕСТО ОБУЗДАВАЊА

3.1. Вакуум моћи у Источној Европи и ширење НАТО пакта 1999-2014

3.2. Украјинска криза и ширење НАТО пакта 2014-2024

3.3. Приједлози Споразума и Уговора о безбједносним гаранцијама Русија-НАТО и Русија-САД 2021. године

3.4. „Специјална војна операција“ или „Путинов рат“

4. АЗИЈСКИ ВЕКТОРИ ОБУЗДАВАЊА

4.1. Централна и Источна Азија у Новој великој игри

4.2. „Савез ауторитарних сила“

4.3. БРИКС као уравнотеживачко савезништво

5. ОД ЗАПРЕЧАВАЊА КОМУНИЗМА ДО САВРЕМЕНЕ РУСОФОБИЈЕ

5.1. Геополитика историјског ревизионизма

5.2. Повратак традицији – има ли Русија своју идеју?

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА ЗАВРШНОГ РАДА

У уводном дијелу рада кандидат нас упознаје са ситуацијом у свјетској политици након распада СССР-а. У складу с тим у уводном дијелу наводи основне циљеве и методе истраживања као и хипотетички оквир у изради рада. Кандидат потом наводи да је за разумијевање Стратегије обуздавања потребно претходно схватање англо-америчке геополитике 19. и с почетка 20. вијека.

Прво поглавље носи назив *Евроазија у радовима класика Англо-америчке геополитике* и у овом поглављу даје се приказ геополитичких и геостратешких промишљања тројице англо-америчких геополитичара, Алфреда Мехена, Хелфорда Макиндера и Николаса Спајкмана. Анализом њихових дјела кандидат прави паралелу са Стратегијом обуздавања која је након Другог свјетског рата постала званична стратегија САД-а. Такође, он напомиње да је Кенаново обликовање обуздавања упориште нашло управо у радовима наведене тројице аутора.

Након анализе класичних геополитичких радова Мехена, Макиндера и Спајкмана, кандидат у другом поглављу се осврће на период Хладног рата, тј. на Стратегију обуздавања. Џорџ Кенан се сматра творцем Стратегије обуздавања коју је обликовао у свом Дугом телеграму 1946. године, а потом разрадио годину дана касније у тексту Узроци совјетског понашања. Поред саме анализе Стратегије обуздавања и три стуба на којима је почивала, кандидат се у овом поглављу бави и њеним посљедицама на свијет након распада СССР-а 1991. године. Анализа политичких односа САД-а и Руске Федерације (у даљем тексту Русије) у периоду од 1991. године до прве декаде 21. вијека саставни је дио овог поглавља. Такође, кандидат се на крају поглавља бавио споразумима о контроли наоружања између САД-а и Русије пратећи њихову генезу од настанка до повлачења и суспендовања учешћа у поменутих споразумима. Кандидат наводи да су управо преговори о контроли наоружања били прва назнака кризе у новонасталим односима након распада СССР-а између Русије и САД-а.

Надовезујући се на питање контроле наоружања кандидат анализира проблем НАТО експанзије на исток од 1999. до 2024. године. Наиме, у предвечерје распада СССР-а Горбачову су биле дате гаранције да се НАТО неће ширити на бивши совјетски простор. Ипак, 1999. године дошло је до првог проширења акијансе, а исте године је извршена и агресија на СР Југославију. Русија је условљавала ратификацију Споразума о ограничењу стратешког наоружања (СТАРТ-2), између осталог, и неширењем НАТО

пакта даље на исток. Ипак, вакуум моћи у коме се нашао простор Источне Европе и Балкана постепено је попуњавао НАТО пакт све већим бројем земаља чланица. Кандидат је у овом поглављу анализирао НАТО експанзију подијеливши је у два периода, до Украинске кризе 2014. године и од 2014. до данас. С тим у вези анализиран је руски приједлог о безбједносним гаранцијама од стране НАТО пакта и САД-а из децембра 2021. године. Детаљном анализом предложена два споразума кандидат је издвојио кључне руске захтјеве те амерички и НАТО одговор на њих. У коначници, након неуспјелих преговора о безбједносним гаранцијама из јануара 2022. године кандидат се бавио анализом „Специјалне војне операције“ у Украјини. Полазећи о прокламованих циљева операције до стања на терену и промјена односа снага у протекле двије године сукоба кандидат пружа увид у основне токове овог сукоба на војном, економском и политичком плану. Такође, кроз три нивоа анализе Кенета Волца објашњава који су узроци овог рата. Након почетка сукоба у Украјини 2022. године САД су и званично прокламовале Нову стратегију обуздавања према Русији.

Осим европског континента кандидат се бавио и обуздавањем руског утицаја од стране САД-а и у Централној и Источној Азији. Безбједносни поредак наведена два региона је веома сложен и динамичан тако да кандидат излаже одређене занимљивости у промјени политичких праваца одређених држава попут Грузије и Јерменије. Зарад бољег схватања ситуације у овим регионима кандидат се дотакнуо и анализе актуелних војно-политичких неспоразума и локалних ратова који су (или могу бити) узроци будућих ширих конфликта. У овом поглављу посебан осврт кандидат је направио на анализу политике САД-а према Кини као још једном субјекту обуздавања. Правећи компарацију са хладноратовским обуздавањем кандидат наглашава да је једна од кључних разлика са савременом Стратегијом обуздавања број актера који се обуздавају. Као стратешки изазивач САД-а Кина је незаобилазан субјект у Индо-Пацифичком региону, али и на глобалном нивоу. Анализи је подвргнут и руско-кинески однос као и могуће пројекције у ком смјеру би њихов будући однос могао да се креће те како ће на све то утицати САД. У закључном дијелу поглавља анализира се БРИКС као растуће савезништво између држава. Од свог формирања као стриктно економског савезништва БРИКС је до 2024. године промјенио свој карактер тако да кандидат анализира БРИКС као могуће уравнотеживачко савезништво. Пратећи приступ нових чланица кандидат се бавио и анализом економских односа земаља чланица те одређеним проблемима које ово „хетерогено савезништво“ прати.

У петом поглављу кандидат прави компарацију у идеолошкој потпори хладноратовске Стратегије обуздавања и савремене. Док је током Хладног рата либерализам који је био оличен у САД-у стајао насупротив комунизма у СССР-у, након распада СССР-а и укидања комунизма као идеологије у Русији идеолошки сукоб се промјенио. Кандидат превасходно анализира феномен историјског ревизионизма који је наступио недуго након распада СССР-а, како у бившим совјетским републикама тако и у САД-у и Западној Европи. Кроз анализу историјског ревизионизма кандидат објашњава како се перцепција историјских догађаја из 20. вијека мијења у појединим државама те како се учешће Русије у свјетским ратовима преиспитује. Поред феномена историјског ревизионизма кандидат се бавио и проучавањем савременог руског духовног идентитета. Кроз однос Русије према ЛГБТ покрету и према породици као друштвеној заједници, а такође је правио компарацију са САД-ом и сходно томе анализирао идеолошки темељ савременог обуздавања оличен у русофобији.

Посљедње поглавље завршног рада кандидат је искористио како би на основу цјелокупног истраживања показао до којих је закључака дошао. Тако кандидат наводи да Стратегија обуздавања почива на радовима Алфреда Мехена, Хелфорда Макиндера и Николаса Спајкмана коју је уобличио и савременим условима прилагодио Џорџ Кенан. Међутим, ни након распада СССР-а и упркос неколико година покушаја побољшања односа обуздавање Русије је остало водич америчке политике у Евроазији. У савременом обуздавању САД морају обуздати два субјекта (Кину и Русију) што произилази из актуелне Националне стратегије безбједности САД-а из 2022. године. Поред тога, кроз анализу НАТО експанзије на Источну Европу кандидат закључује да је кључан, али не и једини, разлог сукоба у Украјини управо питање чланства ове земље у НАТО пакту. Иако је комунизам још 1991. године престао бити званична идеологија Русије САД су наставиле запречавање руског утицаја и путем меке моћи, што се манифестује кроз нарастајући историјски ревизионизам као и кроз сузбијање традиционалних вриједности које Русија његује.

У попису коришћене литература кандидат Сениша Симикић је навео укупно 115 библиографских јединица, од којих су 75 научне књиге, монографије, научни радови из часописа и зборника радова, као и примарни извори попут споразума између држава и националних стратегија, те 40 интернет извора.

ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ЗАВРШНОГ РАДА

Радна хипотеза:

- Иако је формално престала да постоји након распада СССР-а 1991. године, „стратегија обуздавања“ је модификована и прилагођена новим условима које је са собом носио 21. вијек те је остала водила политика САД-а примарно усмјерене ка Русији у 21. вијеку.

Помоћне хипотезе:

- Стратегија обуздавања почива на класичној англо-америчкој школи геополитике и представља континуитет односа САД-а према Евроазији.
- Спречавање појављивања хегемона на простору Евроазије је кључан елемент стратегије обуздавања.
- За разлику од хладноратовског обуздавања примарно једног актера (СССР-а), савремено обуздавање обухвата два актера (Кина и Русија).
- Ширење НАТО пакта на исток од 1999. до 2024. године је у сврси обуздавања руског утицаја у источној Европи.
- Хладноратовско обуздавање је имало идеолошку подлогу у запречавању комунизма као идеологије, док се савремено обуздавање на идејном плану води против традиционалних вриједности које Руска Федерација заступа.

МЕТОДЕ КОРИШТЕНЕ У ЗАВРШНОМ РАДУ

Узимајући у обзир сложеност теме истраживања кандидат се служио са више научно-истраживачких метода како би задату тему на што обухватнији начин испитао. Ради бољег разумијевања периода Хладног рата у коме „стратегија обуздавања“ настаје користио је историјски метод. Путем њега је пружио увид у основне историјске токове који су довели до свијета у коме живимо. Познавање историјских чињеница је нужно да би се схватила комплексност „стратегије обуздавања“ и њених циљева.

У истраживању је коришћен и метод компарације нарочито када у посматрању „стратегије обуздавања“ током Хладног рата и „обуздавања“ у 21. вијеку гдје су се пратиле сличности и разлике наведена два концепта.

Метод анализе података коришћен је приликом прикупљања података и њихове обраде. За потребе предметног истраживања основни извори биле су књиге, студије, чланци, али су коришћени и одређени примарни извори попут Националне стратегије безбједности САД-а. На тај начин су у истраживању укрштена теоријска начела и њихова савремена примјена у „стратегии обуздавања“.

С обзиром на то да је истраживање мултидисциплинарно јер је по карактеру геополитичко и геостратегијско кандидат се служио и географском као и картографском методом како би истраживање било употпуњено картографским приказима геополитичких идеја и савремених образаца „стратегии обуздавања“.

У истраживању је коришћен и метод синтезе. Након прикупљања и обраде података они су систематизовани и по моделу репродуктивне синтезе спојени у цјелину зарад објашњења новог концепта обуздавања у Евроазији.

РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС РАДА

Научни допринос истраживања огледа се у томе што је оно показало како су САД модификовале и прилагодиле Стратегију обуздавања савременим геополитичким условима. Пошто је Стратегија обуздавања заснована на учењима представника класичне Англо-америчке школе (Мехен, Макиндер, Спајкман), истраживање је показало континуитет у спољнополитичком дјеловању САД-а у Евроазији као и механизме којима се исте службе да би се доктрина „обуздавања“ прилагодила временима која долазе. Поред тога, у истраживању није занемарана ни анализа изазова који стоје пред САД-ом у савременој Стратегији обуздавања. Истраживање, такође, доприноси нашем бољем разумјевању односа САД према Русији те актуелних међународних односа. Обухватајући дуг период од Хладно рата до данас, а у теоријском смислу од средине 19. вијека, студија је понудила јасан увид у овај динамичан однос као и у одређене геополитичке датости које су константа свјетске политике. Добијени резултати моћи ће послужити и за одређене пројекције будућих кретања политике САД-а према Русији, те како би се све то могло манифестовати на простор српских земаља. Нарочито је то битно посматрати у контексту актуелних безбједносних изазова Републике Српске и Србије по питању прокламованих војних неутралности, а управо у томе се огледа и друштвена оправданост истраживања.

ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Комисија сматра да је кандидат Сениша Симикић извршио истраживање у складу са пријављеном темом и да његов рад садржи све елементе добро урађеног завршног рада на студијама II циклуса Студијског програм политикологије, смјер Међународне студије, Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци.

Комисија сматра да је тема обрађена у складу са прописаним методолошким стандардима израде научних радова II циклуса. У складу са постављеним циљевима истраживање је спроведено и као такво задовољава одговарајуће научне критеријуме.

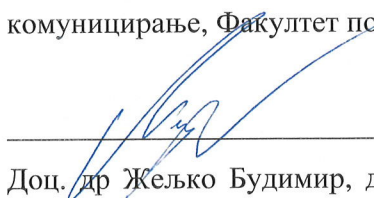
Увидом у рад и осталу приложу документацију закључујемо да кандидат Сениша Симикић испуњава све законске услове за одбрану мастер рада. Из тог разлога Комисија Научно-наставном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предлаже да се кандидату Сениши Симикићу одобри јавна одбрана завршног рада под називом „Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији“.

КОМИСИЈА:

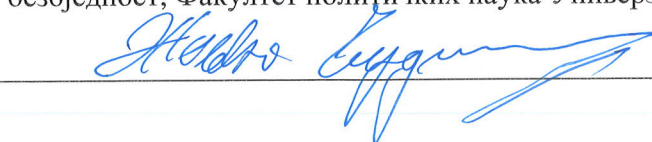
1. Доц. др Нина Сајић, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, председник

2. Доц. др Александар Врањеш, доцент, ужа научна област Политичко комуницирање, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан

3. Доц. др Жељко Будимир, доцент, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, ментор

Бања Лука, 2. 9. 2024. године

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Број:08/1.1059/24

Датум:29.08.2024.

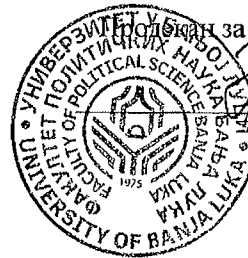
На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.121-3/23 од 26.01.2023. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је мастер рад кандидата **Синише Симикића** под називом „**Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији**“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 29.08.2024. године.

Шеф Библиотеке

Нина Јурић
44

Професор за научноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Универзитетски град
Булевар војводе Петра Божовића 1А
78000 Бања Лука
Република Српска, БиХ

FACULTY OF POLITICAL SCIENCES
Univerzitetski grad
Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A
78000 Banja Luka
The Republic of Srpska, BiH

Тел/Phone: +387 (0) 51 304 001
Факс/Fax: +387 (0) 51 304 032

info@fpm.unibl.org
www.fpm.unibl.org

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Синиша Симикић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 11.06.1997. године, Бијељина, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, дана 07.07.2020. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: -

Наслов завршног/дипломског рада аутора: -

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: Дипломирани политиколог - 240 ECTS

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политикологије - 300 ECTS – међународни односи;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци;

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Нови концепт и стратегије обуздавања Руске Федерације у Евроазији“, датум одбране: 04.10.2024. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Политичке и управне науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Доц. др Нина Сајић, предједник Комисије;
2. Доц. др Жељко Будимир, члан-ментор;
3. Доц. др Александар Врањеш, члан;

У Бањој Луци, дана 10.10.2024. године;

Декан

Проф. др Ранка Перић Ромић

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

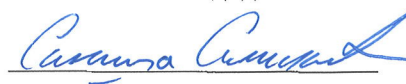
Наслов рада НОВИ КОНЦЕПТ И СТРАТЕГИЈЕ ОБУЗДАВАЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ У ЕВРОАЗИЈИ

Наслов рада на енглеском језику A NEW CONCEPT AND STRATEGIES FOR CONTAINMENT OF THE
RUSSIAN FEDERATION IN EUROASIA

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 21. 10. 2024.

Потпис кандидата

Изјава 2

Изјава којом се овлашћује ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКА НАУКА факултет/ Академија умјетности
Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним

Овлашћујем ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКА НАУКА факултет/ Академију умјетности Универзитета у Бањој
Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

НОВИ КОНЦЕПТ И СТРАТЕГИЈЕ ОБЗДАВАЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ У ЕВРОАЗИИ

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у д и г и т а л н и р е п о з и т о р и ј у м Универзитета
у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце
Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је
на полеђини листа).

У Бањој Луци 21. 10. 2024.

Потпис кандидата

Снежана Симић

Изјава 3

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада

Име и презиме аутора СИМИША СИМИКИЋ

Наслов рада НОВИ КОНЦЕПТ И СТРАТЕГИЈЕ ОБУЗДАВАЊА РУКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ У
ЕВРОАЗИЈИ

Ментор Доц. др Невко Будимир

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 21.10.2024.

Потпис кандидата

Симиша Симикић